

Tobak, ki ne povzroča raka

... Tobačno gospodarstvo Jugoslavije ima zelo pomembno mesto tako po deležu v družbenem gospodarstvu kot po zaposlovanju delovne sile. Devizni učinek izvoza znaša letno 40 milijonov dolarjev, z notranjo potrošnjo izdelkov pa dobimo letno kakih 200 milijard S din za financiranje družbenih potreb. Tobačno gospodarstvo je vir dohodka za več kot 900.000 Jugoslovancev. V zadnjih letih pa se močno zmanjšuje obseg proizvodnje surovega tobaka. Če se stanje ne bo popravilo, bomo postali iz pomembnega izvoznika tobaka uvoznik, in to v času, ko so na osnovi znanstvenih raziskav ugotovili, da sodi naš tobak med tiste vrste, ki ne povzročajo raka.

Delavska enotnost — 28. III. 1970

Potrebovali bi rakete ...

Vedno več naših podjetij kupuje lastna majhna letala. Med njimi tudi Crvena zastava. Direktor je pojasnil nakup takega letala s tem, da je za njihove strokovnjake mnogo boljše, če preživijo na poti k svojim kolegom v Torino samo desetino prej potrebnega časa, pa so zato lahko dalj časa v tamkajšnjih delavnicah in projektivnih pisarnah.

Po nekaterih izdelkih in poslovanju sodeč bi Crvena zastava potrebovala vsaj raketo, da bi se učinek sodelovanja s Torino malo bolj poznal tudi doma.

Dnevnik — 26. III. 1970

Prva poteza

V šahovskem »Matchu stoletja« je prvo potezo povlekel predsednik ZIS Mitja Ribičič.

Od njega vedno pričakujemo prve poteze.

Večernje novice — 31. III. 1970

Primat ima Ljubljana

Cene na drobno so se po statističnih podatkih v štirih slovenskih mestih — Kopru, Ljubljani, Mariboru in Novem mestu februarja gibale takole: največjo podražitev je v primerjavi s povprečnimi cenami v lanskem letu doživela Ljubljana — za 7,5 odstotka, sledi Koper s podražitvijo za 6,8 odst., nato Novo mesto — 6,5 odstotka, najmanj pa so cene na drobno narastle v Mariboru — 5,9 odst. Gospodarski vestnik — 31. III. 1970

Država najmlajših upokojencev

Risto Džunov, predsednik odbora za socialno politiko zbora narodov zvezne skupščine je izjavil, da je poprečni staž upokojenih pri nas komaj nekaj več kot 21 let.

To potrjuje, da je podkrepil z naslednjim podatkom: v socialistični republiki Srbiji je imelo po podatkih iz leta 1967 319.624 starostnih, družinskih in invalidskih upokojencev vplačanih 6.886.000 let staža ali poprečno eden samo 21 let in 6 mesecev. Po njegovem mnenju je bilo približno tako tudi lani. Tudi v drugih republikah ni poprečni staž bistveno drugačen. »Mlade« upokojske družine pa imajo še velike življenjske izdatke: otroci še niso samostojni itd. Torej ni težko razložiti, zakaj najmlajši upokojenci zahtevajo večje pokojnine. Toda samo popolni delovni staž lahko zagotovi večje pokojnine in dostojnejše življenje upokojencev. Druge rešitve so prehodne.

Večer — 24. III. 1970

Intenzivno zanimanje

V neki informaciji, pripravljeni za zvezni izvršni svet ob prilagajanju gospodarstva novim pogojem, med drugim piše:

»Opazili smo intenzivno zanimanje za ugodnost poslovanja poslovnih partnerjev. V januarju 1970 je več kot 350 delovnih organizacij hotelo dobiti pri službi družbenega knjigovodstva podatke o poslovnih sposobnostih partnerjev, medtem ko je bilo v vsem letu 1969 takih zahtev manj kot deset.

Komunist — 27. III. 1970

Kje so vzroki?

Od skupnega števila članstva Zveze komunistov Hrvatske jih je po novih podatkih samo 4,2 odstotka kmetrov. Leta 1953 jih je bilo 22 odstotkov, a neposredno po osvoboditvi je bilo v skupnem številu članov KPJ nad dve tretjini članov — kmetrov.

Vjesnik — 2. IV. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

LETO VIII.
STEV: 15
8. IV. 1970

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

PRVA SEJA ZVEZNEGA ODBORA ZVEZE VOJAŠKIH STAREŠIN JUGOSLAVIJE

Najpomembnejša je ljudska obramba

S I. sejo zveznega odbora Zveze vojaških starešin Jugoslavije, ki je bila 3. aprila v Beogradu, se je končalo razdobje konstituiranja Zveze.

Najprej je član predsedstva CK ZKJ Nijaz Dizdarević vodilnim članom ZRVJ govoril o zunanji politiki naše države in o razvoju mednarodnega položaja v zadnjem času. Nato je predstavnik zveznega sekretariata za notranje zadeve povedal precej zanimivega o naših notranjih zadevah, predvsem pa o delovanju skritih sovražnikov. Boj z njihovim delovanjem ni samo dolžnost za to postavljene organe, ampak vsega ljudstva. Ta boj tudi ne sme biti kampanjski anpak stalen. V zadnjem

času nekatere tuje obveščevalne službe kažejo povečano zanimanje za Jugoslavijo, njihovo delovanje pa se še vedno prepleta z delovanjem naše politične emigracije. V zadnjih letih smo tudi pričeli prave poplave tujih turistov, kar daje velike možnosti za obveščevalno delo. Seveda pa to ne pomeni, da bi sumili kar vse tujce od kraja, kar bi bilo tudi politično napačno.

V taktiki sovražnikovega delovanja pa je tudi opaziti temeljit preobrat. Zunanji sovražniki skušajo delovati prek zakonitih načinov dela, notranji pa se skušajo vrniti v razne oblastne organe in organe družbenega samoupravljanja ter tako delovati razdiralno.

Vsem oblikam sovražnega delovanja se mora postaviti po robu vsa naša družba. Zato je treba predvsem razbiti mit o nedotakljivosti družbene samozashite, oziroma o neumestnosti javnega obravnavanja vsega kar se nanaša nanjo. Potrebno bo tudi točneje določiti, kaj je tajnost in kaj ni. množice občanov pa na ustrezen način seznaniti z različnimi sovražnikovimi načini delovanja in z obrambo pred njim.

Nadalje je odbor sprejel tudi poslovnik za svoje delo. V predlog so pa vnesli številne spremembe, ki so bile bolj slogovnega kot vsebinskega pomena.

Zastopnik zveznega sekretariata

za narodno obrambo je nato seznanil navzoče s stališči te ustanove glede na pismo zveznega odbora ZRVS. V tem pismu ZRVS prosi za pomoč JLA glede materialnih sredstev in kadrov in predlaga sodelovanje glede nekaterih oblik dela. Državni sekretariat za narodno obrambo je ZRVS velikodušno priskočil na pomoč in sprejel prve ukrepe za učinkovito pomoč. Več oficirjev bo delalo v zveznem odboru ZRVS, plačala pa jih bo vojska. Kot vse kaže bo tudi sedež zveznega odbora ZRVS v beograjskem domu JLA.

Sprejeli so tudi delovni načrt zveznega odbora za letošnje leto. Trudili se bodo za uresničevanje sklepov V. kongresa ZRVJ, zlasti glede dejavnosti rezervnih starešin v družbenopolitičnem življenju in glede graditve sistema splošne ljudske obrambe. Se nadalje bo zvezni odbor vodil in usmerjal urjenje rezervnih starešin ter si prizadeval delovati v smeri usposabljanja organizacij in organov Zveze. Prav tako so tudi sprejeli delovni načrt predsedstva zveznega odbora.

Splošna proračunska »suša« se kaže tudi v delu zveznega odbora ZRVS, ki naj bi ga kot organ zveznega pomena vzdrževal zvezni izvršni svet. Toda zdaj zvezni odbor nima niti denarja niti službenih prostorov. Potreboval pa bi 616.400 dinarjev.

Na seji so izvolili tudi člane komisij. Tako ima zdaj zvezni odbor naslednje komisije: Za splošno ljudsko obrambo, za idejnopolitično izobraževanje, splošno vojaško in vojaškostrokovno urjenje in dejavnost, za organizacijsko in kadrovska vprašanja ter za informacijsko in založniško dejavnost. V vsaki izmed komisij je po en zastopnik iz vsake republike in avtonomne pokrajine. Končno so sprejeli tudi sklep o razdelitvi članarine. Zveznemu odboru pripadajo dva odstotka, medtem ko celotna članarina znaša 0,50 dinarja na mesec. Prav tako so tudi sprejeli ustrezne sklepe glede evidence članstva. Pri tem bo najbrž nekaj težav predvsem v tistih občinah, kjer celo občinski odbori Zveze rezervnih vojaških starešin nimajo svojih prostorov

M P

S TISKOVNE KONFERENCE NA ZPMS

Srečno, Kurirčkova pošta!

SE PRED NEKAJ LETI SKROMNA PO ŠTEVILU UDELEŽENEC, SE JE KURIRČKOVA POŠTA DANES RAZRASLA V AKCIJO, KI ZDRUŽUJE MALODANE VES NAJMLAJŠI SLOVENSKI ROD IN POMENI ZA VSAKEGA PIONIRJA-KURIRČKA IZJEMEN DOGODEK IN VELIKO PRIZNANJE!

Prav tako kot lani, ko je na raznih prireditvah Kurirčkove pošte sodelovalo več kot 120.000 udeležencev, so se pionirke in pionirji širom po Sloveniji — ob pomoči mentorjev in učiteljev — tudi letos pridno pripravljali na to veliko akcijo. Določiti je bilo treba kurirske poti, mesta javk in osvobojenih ozemelj. Če so hoteli zagotoviti varen prenos Kurirčkove pošte, so se morali povežovati z bivšimi borci NOV, vojakmi in vsemi, ki so jim lahko na kakršenkoli način svetovali. Ob prihodu kurirčkov na osvobodeno ozemlje morajo pripraviti mitinge in proslave. Pridno pišejo

tudi spise z naslovom »To je moja domovina«, kajti najboljši od letih bodo našli mest v kurirčkovih torbicah, poleg čestitke predsedniku Titu.

Kurirčkova pošta je krenila na pot 6. aprila!

Proga G (Gorenjska) se je začela v Podlublju, proga TV (Dolenjska) v Dobrovi pri Brežicah, proga Š (Štajerska) v Ormožu, proga K (Koroška) v Poljani in proga P (Primorska) na Vrhniki.

Leto, ko praznujemo petindvajsetletnico osvoboditve, bo Kurirčkova pošta še posebno svečana. Organizatorica — Zveza prijateljev mladine Slovenije v sodelovanju z republičkim odborom — je sklenila, da bo sklepna slovesnost 23. maja na Pokljuki in da se bo odvijala pod geslom »Pokljuka 1945—1970«, zbor slovenskih pionirjev! S tem bodo še bolj poudarili pomen vsakoletne akcije Kurirčkove pošte in dali akciji z množičnostjo poseben poudarek.

V pripravah na to veliko prireditev, ki so se začele že pred dvema mesecema, sodelujejo predstavniki ZZB NOV Radovljica, ZPM Radovljica in člani pripravljalnega odbora Kurirčkove pošte. Predvidevajo, da se bo sklepna slovesnost udeležilo kakih sedem tisoč pionirjev, ki jim bo obisk Pokljuke priznanje za njihovo aktivno delo v pionirskem odredu, pri organizaciji Kurirčkove pošte in tudi za prizadevanje pri pouku. Na Pokljuki bodo pionirje razporedili v trinajst partizanskih bataljonov oziroma brigad, ki so se borile na Gorenjskem in Primorskem. Posebno pozornost bodo posvetili prireditvam ob tabornih ognjih, kjer bodo nekdanji komandanti gorenjskih partizanskih enot pripovedovali dogodke iz časa narodnoosvobodilnega boja.

Zveza prijateljev mladine Slovenije pripravlja tudi izdajo posebne knjižnice z naslovom »Rdeči sneg Triglav«, v kateri bodo opisane partizanske borbe na Pokljuki, v Dražgošah in Lipnici.

Petdeset strani obsegajoča knjižica, katere avtor je pisatelj Tone Svetina, bo presegla obveščevalni okvir in bo lahko služila tudi kot šolski pripomoček. Njeno likovno opremo pa bodo popestrile fotografije plastik avtorja samega. Prav tako bodo pionirji dobili novo pesem, ki jim bo organizatorica poklonila v počastitev petindvajsetletnice osvoboditve. Naučili se je bodo že pred prihodom na Pokljuko, kjer jo bodo skupaj zapeli.

Vse navedeno potrjuje pravilnost sklepa odbora za počastitev petindvajsetletnice osvoboditve, ki je KURIRČKOVO POŠTO 1970 vključil v svoj program — saj bodo naši najmlajši zagotovo prispevali znaten in verjetno tudi najbolj prisrčen delež k temu velikemu praznovanju.

»Ob tem pa ne smemo prezreti, da Kurirčkova pošta ne služi le obujanju tradicij narodnoosvobodilnega boja, ampak je tudi eden najbolj svežih in privlačnih načinov vključevanja naših pionirk in pionirjev v priprave na vse ljudsko obrambo,« je ob sklepu tiskovne konference za ZPMS dejal pisatelj Tone Svetina. Prav zato jo moramo skrbno negovati in ohraniti takšno, kakršna je danes, in kakršno jo imamo radi!

MS

Prispevki — šola Cerkno

Tehno-Impex, Ljubljana, Beethovenova 4	10.000
Avtocommerce Ljubljana, Trdinova 4	2.000
PTT podjetje Ljubljana	2.500
Cosmos Ljubljana, Celovška 32	1.000
IBI — ind. bombažnih izdelkov Kranj	3.000
Nama Ljubljana	5.000
Lama, Dekani pri Kopru	1.000
Julij Beltram, Ljubljana, Titova 25	500
Albin Završnik, Bled, Gregorčičeva	53
Ciril Kenda, Portorož	100
Občina Piran (oddelek za kulturo in prosveto od investicij za šolstvo)	10.000
Občinski odbor ZZB Maribor	500

Dogodki tedna

Predsednik republike Josip Broz Tito je imel na skupni seji zbor narodov in družbenopolitičnega zbora zvezne skupščine ekspozice o nedavnem obisku v državah vzhodne in severne Afrike in o nekaterih aktualnih mednarodnih problemih. Predsednik Tito je dejal, da je bil obisk zelo koristen za nadaljnji razvoj naših odnosov s temi državami. »Omogočil nam je, da smo dokaj dobro spoznali položaj na tem delu sveta, da smo se pogovarjali o možnostih za izpopolnitev vzajemnega sodelovanja, da smo seznanili voditelje teh držav z našimi stališči in da smo lahko vsestransko izmenjali mnenja o raznih političnih razmerah v svetu.« Govor predsednika Tita — prvi po njegovih srečanjih z najvišjimi osebnostmi Tanzanije, Zambije, Kenije, Etiopije, Sudana, ZAR, Libije in Ugande — je vzbudil veliko pozornost domače in svetovne javnosti.

Poglavitna tema skupne seje izvršnega odbora in predsedstva republiške konference SZDL Slovenije je bila, kaj je treba ukreniti, da bi se krajevna samouprava bolj razvila, da bi postala temelj našega samoupravnega sistema? Stališča o nadaljnjem razvoju krajevnega samouprave, ki so jih sprejeli na tej seji, predstavljajo plod številnih razprav o tovrstni problematiki na ravni republike in občin.

Po podrobnih preiskavi strokovne komisije o katastrofi v rudniku Breza, ki je terjala življenje 50 rudarjev, sta sporočila ugotovitve rudarska strokovnjaka prof. dr. ing. Muris Osmanagić in prof. ing. Vinko Robljek, da je prišlo do nesreče zaradi malomarnosti. Ponoči so zaradi del na transformatorju izkločili tok, zjutraj ob petih pa se nihče ni spomnil, da bi spet vključil ventilator, ki mora stalno odvajati metan, da ne pride do koncentracije. Ko pa so ob 7.55 ventilator le vključili, se je eksplozivna mešanica začela hitro pomikati proti ventilacijskemu hodniku, nakar je prišlo do eksplozije. Ugotovljeno pa še ni, kaj je vžgalo metansko mešanico. Sarajevsko okrožno sodišče je na predlog okrožnega javnega tožila uvedlo preiskavo.

Hrvaški IS je razpravljala o analizi razvojnih možnosti SR Hrvatske, ki predvideva, da bi z intenzivnejšim razvojem gospodarstva do leta 1975 lahko dosegli 1.100 dolarjev narodnega dohodka na prebivalca. Glavni nosilci razvoja naj bi bili kovinska industrija, ladjedelništvo, elektroindustrija, energtika, barvasta in črna metalurgija. Razprava je bila uvod v vrsto razprav, ki naj bi izoblikovale končna stališča o zasnovi novega družbenega načrta Hrvatske.

V skladišču koprške luke številka 13 je vzplamtel velik požar, ki je zajel katastrofalen obseg, saj je uničil skladišče, ki meri 3600 kvadratnih metrov. Gasilcem iz Kopra, Izole, Pirana in Trsta se je šele po osemnajstih urah izrednih naporov posrečilo pogasiti požar. Škode, ki je po približnih ocenitvah presegla 25 milijonov dinarjev, še ni mogoče do kraja oceniti. Po prvih podatkih je bilo v skladišču v času požara 4200 ton bombaža, 100 ton soje, 100 ton jute, 50 ton kavčuka, 500 ton sladkorja in naprava za čiščenje riža. Kako je prišlo do požara, še raziskujejo.

V državah Južne Amerike so prišle v modo ugrabitve diplomatov. Tako je skupina ugrabiteljev skušala izpred sovjetskega veleposlaništva v Buenos Airesu odvesti dva sovjetska diplomata. Gre za štiri ugrabitelje, ki pripadajo argentinski desničarski organizaciji nacionalnega gibanja. Zvedelo se je, da se bo leta »maščevala« za ugrabitev paragvajskega konzula Waldemarja Sancheza. — V Gvatemali pa so ugrabili zahodnonemškega veleposlanika v tej latinskoameriški državi grofa Karla von Spretija. Ugrabitelji zahtevajo v zameno politične zapornike.

Skupina francoskih fašistov je razdejala Leninov muzej v Parizu, v poslopju, kjer sta Vladimir Iljič in Krupskaja živela v letih 1911 in 1912. Fašisti so vlomili vrata in razbili vitrine, okvire slik in poprsje ustanovitelja prve socialistične države. Poškodovali so tudi maketo Leninove sobe v Kremlju, več redkih fotografij in mnogo zgodovinskih dokumentov.

Sovjetska zveza je opravila dva poskusa z orjaškim medcelinskim balističnim projektilom »SS-9«. To je sporočilo ameriško obrambno ministrstvo, ki trdi, da so v obeh primerih uporabili projektil z radiusom nad 8000 kilometrov in s po tremi atomskimi naboji petih megaton, kar ustreza moči eksplozije 5 milijonov ton trinitrotoluola.

V Moskvi je v 75. letu starosti umrl maršal Semjon Timošenko, nekdanji obrambni minister ZS in eden izmed najuglednejših sovjetskih vojaških voditeljev v drugi svetovni vojni. Rodil se je leta 1895 v kmečki družini v vasi Furmanka blizu Odese ter je vstopil v Rdečo armado leta 1918. Zadnja leta je bil Timošenko v vodstvu sovjetskega komiteja vojnih veteranov. Bil je odlikovan z redom »Heroja ZSSR« in štiri krat z Leninovim redom, redom Zmaga in drugimi visokimi odlikovanji.

V Bagdadu je bila ustanovljena nova iraška vlada, v katero so imenovali pet Kurdov. V kratkem bodo ustanovili ljudsko skupščino, ki ji bo zaupan del zakonodajne oblasti. Ljudsko skupščino bodo sestavljali predstavniki stranke Baas, kurdske demokratske stranke in druge osebnosti.

Natanko leto dni po zadnjem potresu na tem področju je zajel zahodno Turčijo katastrofalen potres, ki je po dosedanjih ocenah terjal več ko 3000 človeških življenj. Središče potresa jakosti 7,5 stopnje po Richterjevi lestvici je bilo pri mestecu Gediz z 10.000 prebivalci. Mesteca je povsem porušeno, medtem pa se zemlja še vedno trese in povzroča nove žrtve. Na tisoče beguncev iz mesta, ki ga je prvi potres dobesedno zravnil z zemljo, hkrati pa je divjal orkan z dežjem in požari, se je zateklo na podeželje, kjer preživljajo mraz in pomanjkanje. Bojijo se tudi epidemije, ker je pitna voda okužena. Zveza združenj Rdečega križa v Ženevi je pozvala svoje članice, naj pošljejo Turčiji nujno potrebno pomoč. Na potresnem območju je 90.000 ljudi brez strehe.

Peta mednarodna stockholmska konferenca o Vietnamu je vsemu svetu poslala »vietnamski poziv« za zahtevo po popolnem, neposrednem in brezpogojnem umiku čet ZDA in njihovih zaveznikov iz Južnega Vietnama. Konferenca je opozorila na izjemno zaskrbujoči položaj v Jugovzhodni Aziji. Ta zbor je zahteval prenehanje agresije do Vietnama čez Laos in prenehanje intervencije v Kambodži. Konferenca je tudi sklenila, da bodo ustanovili mednarodno komisijo za proučitev ameriških vojnih zločinov v Vietnamu s sedežem v Stockholmu. Jugoslavijo je zastopal na tej konferenci Gustav Vlahov.

Libijsko ministrstvo za zunanje zadeve je sporočilo, da so zadnje britanske čete zapustile vojaško oporišče v El Ademu v bližini meje z ZAR. Zapustili so tudi vojaško bazo v Tobruku. V Libiji je poslej ostalo samo oporišče ameriških čet. V Tobruku so slovesno proslavili »dan odhoda tujih čet«.

Danes na TV: „Zaseda v Dragi“

Menda nikdar med vojno na Gorenjskem Nemci niso tako zvito postavili zasede, kot so to storili 27. januarja 1945. leta v Dragi pri Begunjah na Gorenjskem. Tega večera je skupina policistov vdrla v Vazarjevo hišo v Dragi, vrgla stanovalce iz postelje in jim ukazala, da morajo v kotu mirno sedeti. Nihče ni smel prižgati luči, sedeti so morali v nočnih srajcah, na odprta okna pa so postavili mitraljeze in brzostrelke ter tako skriti čakali na partizane, ki so tod mimo vsak dan hodili.

Ko so tako Nemci v Vazarjevo hišo in sosednji drvarnici čakali na partizane, je iz Podgore prišlo deset borcev Kokrškega oddelka, ki jih je vodil Slavko Mali iz Radovljice. S polnimi nahrbtniki hrane so korakali mimo Vazarjeve hiše, samo meter ali dva od sovažnika, ki je bil skrit v hiši. Policisti v zasedi so že usmerili cevi, tedaj pa poveljnik zasede zašepeta: »Ne bomo streljali.«

Drago Kocjančič snema prizor pri spominskem obeležju v Dragi. Na sliki so še Franc Frelj, Stanko Papler in Franc Hrovat, trije preživeli velike drame v Dragi

Slovenski pevski zbori iz Koroške v Ljubljani

Koordinacijski odbor koroških partizanov, borcev za severno mejo 1918/1919 in koroških Slovencev v Ljubljani vabi člane vseh treh organizacij, da se udeležijo koncerta koroških pesmi, ki ga priredijo združeni slovenski pevski zbori iz Koroške v soboto, 11. aprila ob 20. uri v dvorani Slovenske filharmonije v Ljubljani. Vstopnice se bodo prodajale v sredo, četrtek, petek in soboto od 10. do 12.30 in od 16. do 18. ter v soboto tudi od 19.30 naprej pri blagajni Filharmonije.

To je predhodnica, zadaj pa gre bataljon...»

Kmalu so policisti spoznali, da so se zmotili. Zadaj sploh ni bilo bataljona. Tej zmoti se ima deset borcev zahvaliti, da so ostali živi.

Čez pol ure prideta po stezi dva kurirja. Strojnice zaregljajo in kurirja obležita mrtva na snegu. Nemci jima odvzamejo pošto in orožje in ju vržejo čez plot v globok sneg. Bila je namreč svetla noč, pa so mrtve kurirje vrgli s steze zato, da jih borci, ki naj bi še prišli po poti, ne bi opazili.

Okrog enajste ure ponoči je po stezi prišlo deset kurirjev in trije člani tehnike. Nič hudega slušate, so se bližali Vazarjevi hiši. Streljanja niso slišali. Zopet so zaregljale strojnice in pet kurirjev je obležalo na snegu, drugi pa so se po potoku umaknili. Policisti so spet pobrali kurirjem opremo in orožje, jih vrgli čez plot in se nazaj skрили v hišo.

Okrog enih ponoči sta se iz Podgore v bataljon v Drago vračala dva borca. Smrtno zadeta sta omahnila na cesti blizu križišča pri odcepu ceste v Drago. Ta dva so pustili ležati kar na cesti. Ko so se rano zjutraj policisti vrnili v Poljce, je okrog Vazarjeve hiše ležalo 13 padlih kurirjev, vojaških in političnih delavcev.

Od tistih dogodkov je minilo že 25 let. Ki glejte res lepe navade dveh preživelih kurirjev. Stanko Papler in Franc Hrovat iz Begunjske razmere, točno ob enajstih ponoči, 27. januarja neseta k spominskemu obeležju 13 sveč v spomin na 13 padlih tovarišev.

Na ta dogodek smo opozorili tudi RTV Ljubljana. Drago Kocjančič, urednik kaleidoskopa, nam bo

Muzej revolucije Slovenj Gradec išče gradivo...

V počastitev 25.letnice osvoboditve pripravlja muzej revolucije v Slovenj Gradcu dve večji občasni razstavi. Ob prazniku Osvobodilne fronte bo odprli zanimivo razstavo, ki bo prikazala celoten tisk Osvobodilne fronte na njihovem domačem terenu v Milslnjski, Meziški in Dravski dolini, pa tudi na Koroškem. Ker se doslej ustani ni posrečilo zbrati popolnoma vseh produktov teh tehnik, prosijo vsakogar, ki ima kakršenkoli časopis, brošuro ali letak iz tehnik Skovnik, Kajuh, Sova, Sever, Drava, Bojan, Micka, in Netopir, oziroma sploh iz katerekoli koroške tehnike, da bi takšno gradivo dal za razstavo, oziroma v stalno last temu muzeju.

Enako prošnjo ima muzej tudi do vseh borcev, ki so se udeležili v maju 1945 končnih bojev na Koroškem. Za razstavo, ki jo bodo prikazali ob prazniku osvoboditve na Poljani, pogrešajo predvsem fotografsko gradivo o premiku enot IV. operativne cone in Koroškega oddela v času od 1. do 15. maja 1945. Kdor bo poslal fotografije v preiskavo, mora navesti enoto, čas in kraj nastanka fotografije. Po uporabi bo vsakdo prejel posojeno gradivo nazaj.

dogodek prikazal danes zvečer ob 19.20 uri na televizijskem zaslonu.

JOZE VIDIC

Program potovanja v Ravensbrück

V soboto, 25. aprila odhod iz Ljubljane (izpred poslovalnice Turist, Titova 36 a). Čez Korensko sedjo v Avstrijo in skozi Zahodno in Vzhodno Nemčijo. V poznih večernih urah prihod v Leipzig, kjer bo večerja in prenočišče. — Nedelja, 26. aprila: po zajtrku nadaljevanje potovanja proti Berlinu, kjer bo postanek in prenočišče. — Ponedeljek, 27. aprila: Po zajtrku v Ravensbrück — svečana proslava 25. obletnice osvoboditve taborišča. Popoldne nazaj v Berlin. — Torek, 28. aprila: Po zajtrku vožnja skozi Dresden — po želji ogled znamenite galerije. V poznih popoldanskih urah prihod v Prago, namestitev v hotelu, do večerje prosto, po večerji obisk pivnice pri Fleku. — Sreda, 29. aprila: Po zajtrku ogled praških znamenitosti, nato odhod proti Brnu. Prihod v Brno popoldne. Namestitev v hotelu in kratak ogled mesta. — Četrtek, 30. aprila: po zajtrku nadaljevanje poti proti Dunaju. Odhod z Dunaja ob 17. uri, nato neprekinjena vožnja prek Semmeringa, Gradca in Maribora v Ljubljano. Prihod v Ljubljano okrog polnoči.

Cena potovanja je pri zasedbi 40 oseb 730,00 din.

Prijave sprejema podjetje TURIST Ljubljana Transport (tel. 314687) do 10. aprila 1970.

Vsak udeleženec (udeleženko) mora imeti s seboj veljaven potni list. Možnost nakupa obr. dolarjev v višini 260 din, kar znaša 10 dol v vzhodnonemških markah in 10 dol v čeških kronah. Lahko pa si nabavite na potne liste devizno turistično kvoto v katerikoli banki.

V Flossenbürg na proslavo 25-letnice osvoboditve

Odbor Flossenbürg pri komisiji za bišve politične zapornike, interniranec in deportiranec pri ZZZ NOV Slovenije prireja skupno s turistično agencijo Kompas, poslovalnice Jesenice, pet dnevni avbusni izlet. Ob 25-letnici osvoboditve bi obiskali nekdanje taborišče Flossenbürg. Izlet bi trajal od 30. aprila do 4. maja po sledenjem programu:

Prvi dan odhod iz Ljubljane in vožnja čez Beljak, Salzburg do Altdinga. — Drugi dan nadaljevanje vožnje čez Eggenfeld, Straubing, Watterfeld do Neidena. — Trejni dan bi prispeili v Flossenbürg, kjer bi se udeležili proslave in popoldne bi se odpeljali skozi Plzen do Prage. Četrty dan — 3. maja — bi si ogledali Prago in bi se šli dan odpeljali v Ebensee. Iz tega kraja bi se 4. maja odpeljali čez Zel am See in dalje skozi Lienz — ali pa skozi Tauern Tunnel in bi se pozno zvečer vrnili v Ljubljano.

Cena izleta 600 dinarjev. ZADNJI ROK PRIJAV JE 10. APRIL. Prijave pošljite na naslov:

VINKO KAVALAR, RATECE — PLANICA

Občanova beležnica

„Zaseda“ na asfaltu

»Te jame me spominjajo na tiste, ki smo jih kopali med vojno, ko smo delali zasede proti sovažniku.« je ondan dejal nekdo izmed potnikov v avtobusu na cesti proti Jezici.

Pa so te jame res take, da je človeka strah pred njimi! Največ jih je tam, kjer se običajno ustavlja avtobus ali trolejbus. Kadar zapušča postajo, se ziblje kakor barka na viharjem morju in šofer mora biti dokaj izkušen, če hoče vozilo varno spraviti na osrednji del cestišča. Še bolj trda pa prede vozniku osebnega avtomobila, ki ne pozna stanja ceste, oziroma ne ve, kje so jame. Ko zapelje na desno, se vozilo na vsem lepem znajde v »zasedi« in prava sreča je, če se mu nič ne polomi.

Jame so že tako velike, da so v prometu oziru že skoraj življenjsko nevarne.

Najbolj izrazite so nemara s konca Tolstojeve ulice, kamor zavija dan za dnem mnogo tovornjakov.

Občani se upravičeno sprašujejo, zakaj se mestna oziroma občinska komunala ne zmeni za te »zasede«. Vsaj zastopali bi jih, če jih že ne morejo takoj zaliti z asfaltom. Ljudje razumejo, da je letošnja izredna zima povzročila izredne težave, ne morejo pa razumeti, da za to odgovorni ne store niti najnujnejših ukrepov za preprečenje nevarnosti.

Sploh je po naših asfaltiranih cestah trenutno tako žalostno stanje, da je bolj varna vožnja po makadamu. To se sicer ponavlja iz leta v leto.

Najhuje je seveda tam, kjer so bile ceste zgrajene površno oziroma »za praznik«. Tipičen primer je cesta od Unca do Cerknice, ki je ponekod tako izdelana, da asfalta sploh ni več videti. (Na srečo luknje vsaj zasipajo, medtem ko v Ljubljani še tega ne premorejo!) Koliko manj stroškov bi imeli, če bi bili zgradili cesto bolj zares, oziroma, če bi jo bili prekrili z debelejšim slojem asfalta! Sploh pa bi Notranjci že zdavnaj zaslužili boljšo cesto, če pomislimo, koliko lesa se je vozilo iz njihovih gozdov.

Takih primerov je še mnogo.

E. Č.

Besede naših dopisnikov

VELENJE

Cene in socialne razlike

Na svoji letni konferenci so vojaški vojni invalidi iz Velenja razpravljali o vseh zadevah, ki jih zanimajo.

Menili so, da bi morali sindikati z večjo prizadevnostjo preprečevati dviganje cen posameznim življenjskim potrebščinam in naraščanju socialnih razlik. Invalidnine so se sicer res povečale, toda še ne dosega ravnih poprečnih življenjskega standarda. Urediti bo treba še prejemke vdovam oziroma materam padlih obrcev. Ugotovili so nadalje, da bi bilo treba delovno dobo zaposlenih invalidom skrajšati, saj iz prakse vemo, da jih le malo dočaka starostno pokojnino. Člani združenja VVI se tudi niso strinjali s tem, da morajo prispevati pri plačilu zdravil. O datumski meji 9.9.1943, so menili, da za štajerske in koroške razmere ne ustreza.

Predlagali so tudi, da bi oprostiti plačevanja takse na oseba vozila tudi invalide nižjih skupin od 60 odstotkov invalidnosti navzdol.

Govorili so še o referendumu, ki ga prireja občina Velenje, da bi zbrala sredstva za šolske, kulturne in druge objekte. Podprli so prizadevanja občinske skupščine in bodo za to na referendumu glasovali »za«.

MARTIN TOVORNIK

MARIBOR

Lackovci uresničujejo svoje poslanstvo

Pred dnevi se je sestal v Mariboru odbor Lackovega odreda, ki že dalj časa uspešno uresničuje svoje poslanstvo. Na seji je o dosedanjem delu poročal JOŽE KLEP, njihov predsednik, potem

pa so sprejeli program dela. Odbor ima tudi več pododborov.

V razpravi so posamezniki poudarili, da je odbor pri svojem delu zelo požrtvovalen in da gre prav temu pripisati, da je bilo doslej že veliko narejenega. Člani odbora so za začetek dali nekaj svojega denarja, da so lahko začeli, zdaj pa si pomagajo z nabiranjem oglasov, ki jih objavlja v svojem glasilu: **Odmev partizana severne meje.**

Med drugim so se zavzeli, da bodo še bolj poglobili stike z drubenopolitičnimi organizacijami in še z večjo zavzetostjo sodelovali pri reševanju raznih problemov, svoje izkušnje iz vojnih dni pa bodo skrbno uporabljali pri organizaciji splošnega ljudskega odbora. V velikem številu se bodo udeležili osrednje proslave Svobodno Pohorje 1970. Ustanovili bodo svojo enoto, ki jo bodo sestavljali taborniki, mladinci in bivši borci in aktivisti Lackovega odreda. Zbrali se bodo 5. ali 6. junija v Radljah ob Dravi, od koder bodo krenili proti Lovrencu na Pohorju.

25. obletnico osvoboditve bodo počastili z obiskom v Pernicah, kjer bodo letos poleti odprli novo osnovno šolo in jo imenovali po drugem bataljonu Lackovega odreda, občina Radlje pa bo tej enoti podelila domicil.

Letos so pričeli pripravljati transverzalo Lackovega odreda. Potekala bo od Prekmurja, po Slovenskih goricah, mimo domačije narodnega heroja Jožeta Lacka do Maribora, nato pa do Dravogradu. Razen tega nameravajo postopoma obeležiti pomembnejše kraje, kjer je nekoč deloval Lackov odred. Pri tem tesno sodelujejo z muzejem NO Maribor. Kaže, da bodo že letos označili kraj, kjer so borci Lackovega odreda napravili pohod čez Dravo in pa kraj, kjer je delovala na Kozjaku partizanska bolnišnica. Poleg tega naj bi letos osnovno šolo na Gradišču na Kozjaku imenovali po DRAGUTINU BABIČU, padlem namestniku komandanta Lackovega odreda.

DRAGO MIKLAVEC

BREŽICE

Spomenik padlim

Postavitev spomenika padlim borcem NOB v Brežicah se je odlagala iz leta v leto. Tako so Brežice verjetno edini večji slovenski kraj, ki je še vedno brez spominskega obeležja padlim. Tehnični sekretar občinskega združenja ZB NOV Rudolf Bukovšek je v zvezi s tem povedal:

»Rešitev tega vprašanja smo v Brežicah odlagali predvsem zaradi primerov, ki smo jih morali nujno reševati in rešiti. Držali smo se načela, da moramo najprej pomagati živim borcem, kar se mi zdi edino prav. V letošnjem letu, ko praznujemo petindvajsetletnico osvoboditve, pa nameravamo spomenik postaviti. Še vedno iščemo primerno lokacijo in se bomo verjetno odločili za prostor na levi strani mosta, kjer bi lahko pogostili okolice. Izdelati bo treba tudi nov osnutek spomenika in takoj po letni skupščini nameravamo začeti z zbiranjem denarnih prispevkov.

MILAN DIMITRIČ

DOMŽALE

Letna skupščina ZVVI

Na redni letni skupščini smo se člani združenja ZVVI v Domžalah pogovorili o enoletnih uspehih in težavah pri našem delu. Odbor je bil zelo delaven. Za dan borca in 29. november so člani odbora obiskali 40 članov in jih tudi skromno obdarovali. Za Dan žena, 8. marec, je bila proslava in pogostitev za vse vdove in matere padlih borcev. Na zdravljenu je bilo 14 družinskih in 32 osebnih invalidov članov naše organizacije. Priredili so tudi izlet v Strunjan, Portorož in Piran, drugi izlet pa na Turjak.

V razpravi so ugotovili, da so poverjeniki tesno povezani s članstvom.

Referent za skrb in varstvo invalidov in borcev NOV pri občinski skupščini Domžale tovariš Jašovec je nato tolmačil spremembe invalidske zakonodaje in vse kar je s tem v zvezi, dalje vprašanja priznavalnih ter stanovanjskih zadev, borcev in invalidov. Poudaril je, da imamo v Domžalah tri invalidske upravičence, ki so v slabih stanovanjih, vsi trije pa se bodo v letu 1970 preselili v nova stanovanja.

Novoizvoljeni odbor je imel takoj svojo prvo sejo in za predsednika so zopet izvolili Jerneja Vrenjaka, ki se je zavzel za še boljše sodelovanje z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami.

STEFAN KMETIČ

RAVNE NA KOROŠKEM

Še vedno stanovanjske težave

Redno letno skupščino so imeli 15. marca. ZB zajema 9 ZB in 4 ZVVI. Skupščine so se udeležili tudi mnogi predstavniki oblasti in drugih organizacij. Kot je v navadi, so po uvodnih poročilih začeli z razpravo.

Med drugim so precej govorili o skrbi za zdravje pri bivših borcih in invalidih. Leta 1968 je občinska skupščina skupaj z ZB nekaj že opravila, lani pa ni bilo nobenega napredka kljub vsem prizadevanjem. Pač pa so obljubili, da bodo že letos, in to sredi aprila, organizirali dispanzer za borce podobno, kot ga imajo v Mariboru.

Mnoge še vedno tarejo stanovanjske težave. Tudi v ravenski občini je 14 borcev, ki imajo neprimerno stanovanja. Upajo, da bodo tudi te spravili pod streho, če bodo našli denar za delež pri gradnji stolpca v Prevaljah.

Upajo, da bodo do dneva borca ali dneva vstaje vzdali ploščo z imeni padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja za območje Kotelj in okolice. Že lani so začeli zbirati denar za doprski kip znanega pisatelja Prežihovega Voranca-Lovra Kuharja.

Na skupnem sestanku predsednikov občinskih skupščin, ZB in drugih organizacij so sklenili, da bodo petindvajsetletnico osvoboditve

praznovali 10. maja na Poljani pri Prevaljah, kjer so bili zadnji boji na jugoslovanskem ozemlju.

FRANJO SRJBOTNIK

RIBNICA

Obisk zgodovinskih krajev - nazoren pouk mladim

Ni slučajno, da so na nedavnem občnem zboru Združenja borcev v Ribnici poudarjali pomen borčevske organizacije pri krepitvi vseljudske obrambe. Menili so, da prav sedaj, ko se razvija organizacija teritorialne obrambe in civilne zaštite, dolžnost vseh članov ZB, da pri tem sodelujejo.

Toda niso samo zunanji sovražniki. Imamo tudi notranje. To so tisti, je bilo rečeno na zboru, ki rovarijo proti naši socialistični ureditvi. To je treba onemogočiti!

Med razpravo so tudi ugotovili, da je borčevska organizacija premalo povezana z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami v krajevnem merilu. Premalo je bilo narejenega za popularnost zgodovinskih krajev iz NOV v ribniški občini. Predlagali so, da bi ob raznih pomembnih obletnicah iz časov NOV prirejali tradicionalne pohode po partizanskih poteh in obiskovali stare borce in kraje, koder so hodile in se bojevale partizanske brigade. Na te pohode naj bi privabili čimveč mladih ljudi in jim spotoma pripovedovali o zgodovinskih dogodkih v teh krajih. Ali ne bi bil to najbolj nazoren pouk iz zgodovine NOB?

Opozorili so tudi na to da bo treba posvetiti več skrbi vzdrževanju spomenikov in spominskih obeležij. Potrebna sredstva se bodo pač mogla najti, da bodo spomeniki naše revolucije vedno redno vzdrževani. Osvojili so predlog, da bodo letos ob 25-letnici osvoboditve organizirali izlet v kraje zloglasnih taborišč: na Rab, v Padovo in Gonars kjer je bilo mnogo internirancev iz ribniške občine. Nazadnje so izvolili novo vodstvo ZB ter sedem članov za občinski odbor ZB NOV in sprejeli sklepe za bodoče delo.

KAREL ORAZEM

Ob tabornem ognju

Prihajali so od blizu in daleč. Kdo? Ljudje, ki jim je življenje vtisnilo globoke gube na obrazih, kmetovalci, ki brezmejno ljubijo to sočno in rodovito prekmursko zemljo, vojaški vojni invalidi iz prve svetovne vojne. Kot v »dobrih« starih časih so posedli za široko javorovo mizo. Kaj bo? Po statutarjih določilih ZB NOV naj bi bila konferenca ali redni letni občni zbor Združenja vojaških vojnih invalidov Mačkovci. Pa ni bila konferenca v pravem pomenu besede. Bil je le pomenek, sproščen pogovor invalidov v njihovi življenjski jeseni. Kdo bi tu za mizo sedaj volil delovno predsedstvo pa zapisnikarja, overitelje, kandidacijsko in volilno komisijo in še vse tiste organe, ki jih na naših mnogoštevilnih konferencah potrebujemo.

Dvignil se je predsednik Štefan Banfi, ki mu samo leto manjka do osemdesetih. Tam na ruskem bojišču ga je zadel drobec granate v nogo. Potlej pa ga palica spremlja skozi življenje. Malo ne že vsa poveljna leta vodi organizacijo ZVVI v Mačkovcih. Kratko je poročal o organizacijskih spremembah v minulem letu. Zraven mene sedi petinosemdesletni Franc Berglez. Je še krepak človek za svoja leta. Dobrodušen možakar in zelo ljubezniv ter gostoljuben. Ze večkrat smo ga obiskali v njegovi domačiji v Vaneči. Tam na osonem holmcu je njegova ljubka hišica, zraven nje velik sadovnjak in še vinska trta, kar vse zelo poživlja že tako prijetno okolje.

Oj, mladost ti moja, kam odšla si... Soldat Franc Berglez je pripadal 83. madžarskemu regimentu. Tam blizu Lvova jo je skupil. Šestdesetodstotni vojni invalid je. Petnajst let je vodil organizacijo v Puconcih. (Pustil si plug in motiko, v zemljo se zalezal, stavec...)

Predsednik Berglez se je udeleževal pogrebov umrlih članov ZVVI. In na vaškem pokopališču so ostajale gomile. Vse odhaja v nepovratnost. Ne gre za objokovanje in ne za pomilovanje. Proč vse tožbe! Naravni zakoni so neizprosni... Devetdesetletni vojni invalid Janez Benko iz Prosečke vasi je sporočil, da ne more na občni zbor. A namesto njega je prišel njegov ožji sorodnik, da bo

staremu potem pripovedoval kaj so sklenili njegovi sotovariši v Mačkovcih. Kje si Janez Gjergjek, sanitejec pri 18. hovenškem (domobranskem) ogrskem pešpolku? Bojeval si se tam na soški fronti. Malo pred zlomom stare monarhije si smrtno zadet omahnil. Težko je bilo izkopati grobove za tisoče padlih vojakov, ko pa je tam sam kamen, v svoji rodni pokrajini pa lahko koplješ kdo ve kako globoko, toda kamna ne najdeš. A tu za mizo sedi tvoja vdova Marija — ne samo tvoja — tudi vojna vdova. Sama najbolje ve, koliko se je mučila z otroki, zakaj po tvojem odhodu jim je morala nadomestovati tudi očeta. In hrabro je kljubovala vsem življenjskim preizkušnjam. Za omizjem je »najmlajša« invalid iz prve svetovne morije. To je petinosemdesletni Ivan Kovač iz

Pomenek v Mačkovcih

vasi Salamenci. Tudi on je pripadal 83. madžarskemu regimentu. Zborna mesto tega polka so bile vojašnice v Sombatheliju. Do smrti bo pomnil tisti 17. september 1915, ko mu je pri Rovnem dumdumka malone raztrgala levo nogo. Rusi so ga hudo ranjenega ujeli. Potlej se je zdravil v ruski bolnišnici v Kazanu v Sibiriji. Nosi ortopedski čevlji in v rokah palico. Poldrugo uro je danes pešalil, preden je sedel v vozilo.

Kaj, ali ni invalidov iz druge svetovne vojne? Navzoči z vso pozornostjo sledijo besedi Mancike Ferjanove, vojne vdove iz minule vojne. 3. aprila bo minilo četrto stoletje, odkar je v nacističnem uničevalnem taborišču Buchenwald za vedno zaprl oči njen mož, šolnik Milan Ferjan. Komaj osemindeset let mu je bilo, in Mancika je potlej ostala sama z dvema nedoletnima otrokoma. Minevala so leta in prekmurska rojakinja Mancika je uspešno opravila materinsko poslanstvo.

Mancika razlaga novosti iz naše invalidske zakonodaje. Resnica je, da so se v zadnjem času invalidski prejemki ustrezno dvignili, kar seveda blagodejno vpliva na počutje ljudi, ki jim je vojna oropala zdravje. Tu na podeželju so skoraj vsi člani ZVVI osebni invalidi in vojne vdove iz prve svetovne vojne. Z veliko hvaležnostjo se spominjajo pokojnega Franja Reša, dolgoletnega predsednika občinske organizacije ZVVI M. Sobota, ki se je udeležil vsakega občnega zbora. Večkrat me zanese pot na murskosoboško grobišče in tam obstojim pred njihovim tihim domom.

Samo še 26 članov šteje invalidska organizacija Mačkovci. Kljub visoki starosti in bolehnosti bodo do konca njihovih dni navezani na zemljo, na tisto zemljo, katero so že odstopili svojim otrokom in vnukom. Od mladih nog so jo obdelovali in negovali. Vso svojo ljubezen so vložili vanjo. In kako radostno so jim sijale oči, ki so božale skrbno obdelane njive z bujnim žitom! S kakšnim veseljem so kopali in rezali v goricah! In v jeseni so spravljali pridelke. Zemljica — mati... Kakšna potrlost in žalost je prešinjala njih srca, ko so se na nebu zbirali grozeči oblaki! Kakšno gorje je nastopilo, ko se je iz oblakov vsipal led in pokončal vse tisto kar so gnojili tudi s potnimi sragami in krvavi žulji! Na vaških pokopališčih pa ostajajo gomile. Vrstijo se grobovi invalidov iz prve in tudi druge svetovne vojne. Zemlja, ta dobra prekmurska zemlja jih sprejema vase.

Ne samo v Mačkovcih, v vsem Prekmurju so invalidi iz prve in druge svetovne vojne v poveljih letih družno pomagali naši ljudski oblasti. Kljub višji ali manjši odstotni invalidnosti so prednjačili v mnogih akcijah, ki so imele namen krepiti in razvijati našo družbeno skupnost. Tudi sedaj ne mirujejo. Toda čas je storil svoje. Nikoli več vojne, nikoli več vojnih vdov in sirot!

Živahen in sproščen pomenek je bil v Mačkovcih. Stari odbor bo še naprej vodil maloštevilno organizacijo. In skoraj 80-letni predsednik Štefan Banfi se bo, dokler bo le mogel, oglašal v pisarni občinskega odbora ZB NOV Murska Sobota.

JOŽE JANEŽ

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Mati iz Goropeč in njena borba

KOKALJEVI Z GOROPEČ NAD IHANOM SO NEKDAJ DOBRO ŽIVELI. HRIBOVITO POSESTVO JE SICER ZAHTEVALO VELIKO DELA, VENDAR SO KOKALJEVI S PRIDNIMI ROKAMI VZORNO OSKRBOVALI SVOJO DOMAČI-KRUHA ZA ŠTEVILNO DRUŽINO. LETA 1937 PA SE JE NAD GOROPEČE ZGRNIL ČRN OBLAK. UMRL JE GO-SPODAR. KAJ HUJSEGA ZA KMEČKO DRUŽINO, V KATE-RI JE BILO TREBA NASITITI 9 OTROK, MED NJIMI JE NAJSTAREJŠA HČERKA ROZKA KOMAJ DOPOLNILA PET-NAJSTO LETO!

Mati Pavla si je nadelala črno ruto, vendar ni obupala. Začela je vstajati bolj zgodaj in pozneje hodila počivat. Zgaramo telo pa v skrbeh za jutrišnji dan še ponoči ni mirovalo. Tudi otroci so morali že zgodaj opravljati dela, ki so bila prihranjena njihovim vrstnikom v sosesčini. Čimbolj so otroci odrasčali, toliko več upanja je bilo v materi, da bo družina prebrodila težave, v katerih se je znašala ob očetovi smrti. Hčerka Rozka je leta 1942 dopolnila dvajseto leto, Pavla, Minka in Mihaela so do-raščale v zala dekleta. Pet mlajših in zdravih fantov se je veselo podilo okrog hiše in drsalo šolske klopi v Ihanu.

Sonce je posijalo na Goropeče. Bila je nedelja 1. septembra 1942., ko so se pri Kokaljevih prvič oglasili partizani. In od tedaj so prihajali vsak dan: Iztok iz Domžal, Znidarjev iz Stude, Kučarjev in Savo iz Ihana pa Zupančičev Peter in Marjan. Žan iz Beričevega, Luka in drugi. Kokaljevi so z vsem srcem pomagali borcem za svobodo. Mati je nesebično rezala kruh ter delila borcem in aktivistom domače dobrote. Kar so pridelali na kmetiji, je bilo na voljo partizanom, dekleta pa so z veliko vnemo zbirale hrano, cigarete, papir in drugo blago ter ga odnašala partizanom. Vse štiri so bile tudi sprejete v SKOJ. Rozka pa je postala sekretarka. Pri njihovi hiši je bila ustanovljena tehnika. Aktivisti so prinašali in tiskali, partizani pa odnašali poročila. Na Goropečah nikdar prej ni bilo tako živo.

Nekega dne je sedemnajstletna Mihaela odšla s partizani. Toda slabo je naletela. V jeseni 1943. leta so Nemci uprizorili na partizane hajko, po njej pa so partizani izčrpani in premraženi Mihaelo poslali domov na okrevanje.

Proti koncu nov. 1943 so aktivisti obvestili Kokaljeve, da je neki Francoz Simon, ki je tudi večkrat prišel s partizani v te kraje, pobegnil in odšel k

Nemcem. Bali so se izdajstva, zato so pospravili tehniko in zabrisali sledove partizanskih obiskov. Toda izdajalčev jezik je povedal preveč. Dne 30. XI. 1943 je okrog 500 Nemcev obkolilo domačijo. Prebrskali in premetali so vsak kotiček. Ker pa niso našli ničesar, kar bi jih težilo, so skušali od matere in Rozke priznanje izsiliti. Zahtevali so, naj povesta, kje je 11 banditov, pisalni stroj in papir. Grožnje niso zalegle, zato so mater pretepli s puškinimi kopiti. Mati je stokala pod udarci hudodelcev in ob pogledu na otroke, ki so jokali in se boječe stiskali okrog hišnega praga, toda njena usta niso spregovorila izdajalske besede. Tudi Rozko so strahotno pretepli. Najprej so jo mučili v kleti, potem pa so zahtevali naj se vleže po trebuhu na stole, ki so jih postavili skupaj. Pretepli so jo s preklami za fižol po vsem telesu, nato so jo vlekli za hišo in ji grozili s pištolo, da jo ustrelje, če ne pove kar ve o partizanih. Toda tudi Rozka ni priznala ničesar. Nemci so podivjali. Popolnoma so izropali domačijo, postrelili in poklali živino, hišo z gospodarskim poslopjem pa zažgali. Mati in otroci so preživljali strašne trenutke, ko so morali gledati brenjenje hitlerjevcev, ki so uničevali njihov dom in imetje, ki so ga oni zgradili s toliko ljubezni in s tolikim trpljenjem.

Potem so jih odveli v Kamnik, kjer so z mučenjem in z zasliševanjem nadaljevali, vendar brez uspeha. Tam so Nemci družino razdvojili. Hčerki Rozko in Mihaelo so poslali v Begunje, Pavlo in Minko v izseljeniško taborišče, mater s petimi mlajšimi sinovi pa na Bavarsko, kjer so jih pošiljali iz taborišča v taborišče.

Kljub takemu vandalskemu in okrutnemu početju pa Nemci v družini Kokaljevih niso mogli zatreti uporniškega duha in odločnosti. Medtem ko sta Rozka in Mihaela pozimi leta 1943-44 prestajali trpljenje in

muke begunjskih zaporov, je Dragica, kakor so Mihaelo klicali partizani, v aprilu 1944 izkoristila nepazljivost nemškega stražarja in skupaj še z neko tovarišico pobegnili iz Drage. Begunki sta prišli na hrib k Petru in Pavlu, kjer sta takoj dobili zvezo s partizani in ostali med njimi do konca vojne. Tudi Pavla in Minka sta pobegnili iz taborišča v Nemčiji in po prihodu na območje Jesenice prav tako stopili v partizane.

Uporniška mati je med tem s premagovanjem lastnih težav, lakote in bolečin skrbela za preostale otroke in njihovo zdravje. V najhujših trenutkih ni klonila. Vendar, kljub njenemu prizadevanju ni mogla ohraniti pri življenju najmlajšega sina Jožkota: leta 1944 je v Wirzburgu podlegel napornemu, katerim se njegovo mlado telo ni moglo več upirati.

Rozikina golgota pa se je nadaljevala. Iz Begunj so jo poslali v Ravensbrück, nato v Auschwitz, kjer ji je bila vtetovirana na roko jetniška številka 82044, potem pa je morala zopet nazaj. Njeno pretepeno in izmučeno telo je vedno bolj hiralalo. Začeli so se kazati znaki gnopenja in zastrupitve. V Eberswaldu je bila brez naroke operirana, odstranili so ji strdline krvi in izrezali o-gnojeno divje tkivo. Spet so jo poslali v Ravensbrück, kjer so jo ponovno operirali. Trda volja za življenjem ji je pomagala, da se je 15. avgusta 1945 vrnila domov, sicer še vsa slabotna in v povojih, vendar z veliko vero in upi v boljšo bodočnost.

Vrnila se je tudi mati z drugimi otroki. Doma jih je sprejelo že z divjino obraslo pogo-rišče. Sosedje so obljubili pomoč. Pri Obnovi so odobrili nekaj posojila, kar še malo ni zadoščalo za vsaj približno obnovitev kmetije. Vendar Kokaljevi niso čakali in obupovali. Začasno so se nastanili pri teti na Goričici pri Ihanu in od tod odhajali na delo v Goropeče. Mati je bila vedno pred

vsemi, najbolj preudarna in najbolj pogumna. Kokaljevi so dvignili dom iz ruševin, nekoliko manjšega kot prej, vendar toliko bolj ljubega. Družina se je vrnila domov, pridne roke so spet prijele za kmečko delo, ki je rodilo dobre sadove.

Toda čim bolj so otroci do-raščali, tem bolj jih je vleklo v dolino in po svetu. Tak je bil povojni čas. Kokaljevi so odhajali drug za drugim: najprej hčerke, ki so se pomožile s fanti iz okolice, nato so odšli še fantje. Doma je ostal samo sin Alfonz, ki tudi misli na poroko.

Kakor so otroci odhajali, tako se je mati bolj in bolj gnala, da nadomesti njihove roke. Toda prestano gorje in leta so tudi na njej zapustila sledove. Morala je k zdravniku in nato na Golnik. Čez mesec dni so jo poslali domov z naročilom, da ne sme opravljati težkega dela.

Zdaj mati hodi po hiši in zre skozi okno. Stara je 76 let, vendar bi še kakšno stvar postorila, toda zdravniško opozorilo jo zadržuje. Da, saj bi počivala. Utrujena je od premagovanja težav na svoji življenjski poti. Nič ji ni bilo prizaneseno. V najusodnejših dneh našega naroda se je kljub nemškemu nasilju z vso družino vključila v narodnoosvobodilni boj in zaradi tega pretrpela strahotno mučenje, uničenje in preganjanje. Objokovala je smrt najmlajšega otroka, negovala skrhanu zdravje hčerke Rozke in trepetala za usodo ostalih. Ali bo morda sedaj, ko je sama potrebna pomoči potrkal na vrata njene, za partizane vedno odprte domačije, glasnik družbe in ji prinesel sporočilo: mati, počijte si! Pri-našam vam priznanje in pomoč v zahvalo za vse, kar ste za nas dobrega storili.

Ali bo ta partizanska mati deležna pomoči oz. priznanja pravočasno, kot je bila pravočasna tudi njena pomoč skupnosti v najtežjih dneh osvobodilnega boja?

Stane KOTNIK

Letos ves socialistični svet praznuje stoletnico rojstva Vladimirja Iljiča Uljanova-Lenina, voditelja in tvorca prve socialistične države na svetu. Kljub različnim težavam in mnogim napakam so njegove ideje še zdaj žive. S svojo skromnostjo pa si je Lenin še za življenja postavil spomenik v srcih milijonov delovnih ljudi. Fotografija predstavlja Leninov kip, ki ga je napravil znani ruski kipar Nikolaj Andrejevič Andrejev leta 1931, medtem ko je prve skice napravil že leta 1918. Vsa naslednja leta je zvesto spremljal Lenina na njegovi življenjski poti. Zato je Leninov kip, ki ga je napravil Andrejev, zdaj v znani Tretjakovski galeriji v Moskvi.

PROTI ZIMI - PRIJATELJ ZA MRZLE DNI - VELENJSKI LIGNIT

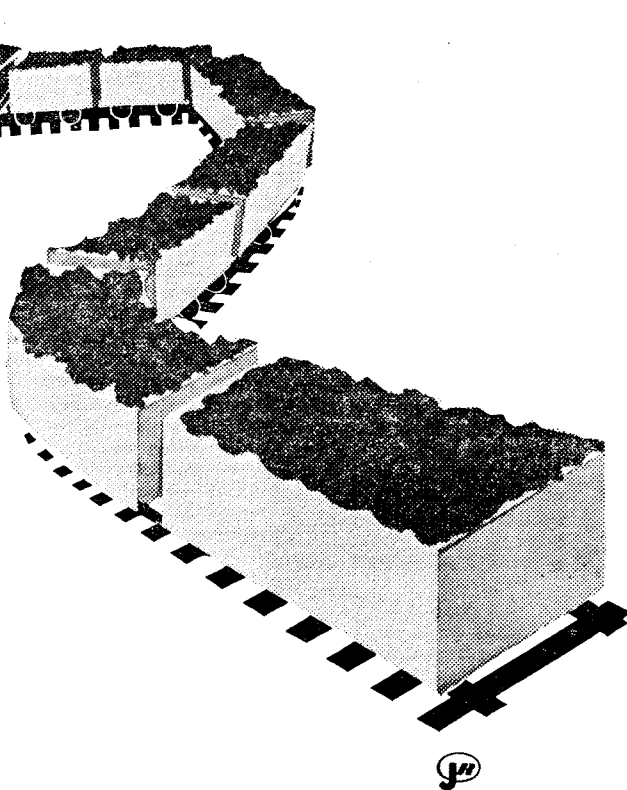

prijetno, zdravo
in poceni toploto
daje vašemu domu
velenjski premog

sedaj je čas,
da naročite...!

ŠE VEDNO VELJA -
ZA SONCEM GREJE NAJCENEJE
VELENJSKI LIGNIT

RUDNIK LIGNITA VELENJE

JW

Po stopinjah narodnega heroja Staneta Žagarja

Spominska svečanost v Planici

Letos je poteklo že 28 let od tistega za gorenjsko partizansko črnega dne, 27. marca 1942, ko je na Planici nad Zabnico izdan in obkoljen padel v neenakem krvavem boju učitelj in organizator upora na Gorenjskem, narodni heroj Stane Žagar in 17 partizanov. Kot učitelj na Srednji Dobravi pri Kropi je Žagar že dolga leta pred vojno s svojim duhom revolucionarja in komunista vodil in usmerjal delavska gibanja na Gorenjskem, ustanovljal partijske celice, pripravljaval stavke, dajal smernice pri raznih volitvah in sploh vodil žarišča političnega gibanja na Gorenjskem. Še posebno se je zavzemal za ideološko usposabljanje slehernega človeka in s tem ciljem prirejal mnoge ilegalne tečaje in seminarje. V razrednih osnovnih šolah je celo uveljavljal oblike samoupravljanja. S tem se je tudi zelo zameril takratnim oblastnikom, ki so ga tik pred vojno izgnali iz šole.

Takoj po okupaciji se je Žagar ilegalno vrnil na Gorenjsko kot instruktor CK KPS in član Glavnega poveljstva partizanskih čet Slovenije. Z vso verno je organiziral revolucionarne komiteje skupno s Kebešom in Breicom ustanovljal odbore OF, pripravljali

prve vstaje in zbirali partizane v čete. Višek njegove organizacije je bil Cankarjev bataljon z okroglo 300 borci, ki so bili pod njegovim in Gregorčičevim vodstvom sposobni že v tistem času — januarja 1942. leta — vzdržati cele tri dni pred desetkrat močnejšim in do zob oboroženim nemškim napadalcem v Dražgošah.

Dobra dva meseca zatem pa je izdajstvo pripomoglo, da so Žagarja s članom štaba in celotno Selško četo Nemci obkolili z velikimi silami. Bolj po naključju kot s taktiko in močjo se je skozi ogenj prebilo 15 tovarišev, toda nihče brez večjih ali manjših ran. Sedemnajst pa jih je obležalo, in Nemci so takrat še s posebnim zmagoslavjem poročali, da je uničeno leglo banditizma na Gorenjskem, čeprav niso vedeli, da je bil med mrtvimi tudi Stane Žagar.

Ob vsem tem je razumljivo, da se tega dogodka spominja vsa Gorenjska. Zabnica je spomin na ta dogodek prevzela za svoj krajevni praznik in vsako leto, skupno z Kranjem in Škofjo Loko tudi organizira tradicionalno spominsko svečanost. Toda 28 let je že hudo zabrisalo žive spomine. Vsako leto je manj svojcev in so-

borcev tam padlih žrtev. Od preživelih borcev je danes samo še Stane Kersnik — Jelovčan. Tudi Franc Drobč iz Javornika, ki se je še lanske svečanosti udeležil vedre volje, je že pod zemljo.

Ob tem pa ohrabljuje ugotovitve, da se teh prireditev udeležuje vse več mladih. Letos jih je bilo kake dva tisoč. Prišli so iz srednjih in osnovnih kranjskih šol, mladi planinci in taborniki in tudi precej vojakov, ki sodelujejo s kranjsko mladino. Učenci višjih razredov osnovne šole »Lucijan Seljak« iz Strazišča pri Kranju pa so se udeležencem predstavili s tako izbranim programom pesmi in recitacij, da je slehernega ganilo. Ob tej priložnosti je govoril tudi sekretar občinske konference ZK Kranj tovariš Franc Rogelj, ki je zlasti poudaril, da boj takratnih partizanov in padlih žrtev še ni končan, da cilji naše revolucije še niso doseženi, da se torišče takratnih bunkerjev in jurišev prenaša na delovna mesta, na samoupravne organe in skupne napore celotne družbe za srečnejše, lepše in mirno življenje. In v tem, današnjem boju so na vrsti mladi, da uveljavljajo ideje učitelja in revolucionarja Staneta Žagarja in vsega partizanstva.

Malo naselje pa se je letos spremenilo v eno samo gostišče. Po dveh urah hoda iz Kranja se je gostom izredno prilagel počitek ob velikih toplih pečeh, ob hrastovih mizah kmečkih izb, v kuhinjah. Zlasti še, ker je bil zunaj sneg. Nekdanji borci in aktivisti so mladim pripovedovali zanimive zgodbe tega kraja v času vojne.

Tako se vsako leto na Planici oživlja in prenaša na mladi rod duh Staneta Žagarja, duh revolucije.

K. MAKUC

Godba, ki je igrala na vseh mitingih

Letos bo mestna metliška godba slavila svojo 120. obletnico. Lahko izračunamo, da so jo ustanovili sredi prejšnjega stoletja, komaj dve leti po »pomladi narodov«, ko se je v Avstriji zrušil fevdalni družbeni red. Narodil so se začeli buditi, se zavedati svoje samobitnosti. Med njimi je bil tudi narodni, razdeljen na Korošce, Kranjce, Štajerce in Istrane. Začelo se je gibanje, ki ga imenujemo »čitalniško«. Po večjih krajih so namreč začeli ustanovljati čitalnice, kjer so se zbirali slovenski izobraženci in meščani. Pojavile so se tudi igralne skupine in pa seveda godbe. Ena izmed njih je bila tudi metliška. Takrat je bila Metlika razmeroma precej veliko mesto. Kasneje jo je gospodarski razvoj potisnil nekako ob stran, tako, da število prebivalstva ni naraščalo tako, kot v drugih mestih.

Mestna godba pa je delovala dlje, čeprav so čitalnice ukinili in čeprav smo Slovenci pridobili pravico do svojega šolstva in kulture in nismo bili več nacionalno ogroženi.

Tako je tudi mestna godba dočakala leto 1941 in so se mnogi njeni člani vključili v OF, nekateri pa so tudi sami prišli v roke puške. Ko je bila ob italijanski kapitulaciji leta 1943 Metlika osvobodjena, je mestna godba pozdravila partizane, ki so vkorakali v mesto. Od takrat je ta godba igrala na neštetihih proslavah in mitingih, med drugim tudi ob ustanovitvi 15. brigade, 28. septembra 1943. Kasneje pa se je vključila v godbo glavnega štaba.

Tudi zdaj, po vojni, godba še vedno uspešno deluje in združuje precej mladih godbenikov.

Letos 13. in 14. junija se bo

zbralo v Metliki veliko število amaterskih godb. V nedeljo, 14. junija, pa bo velika tombola, katere čisti dobiček bo namenjen za nabavo instrumentov za godbo. Vsa proslava pa bo povezana s proslavljanjem petindvajsetletnice osvoboditve.

Udeležba v NOV pred 15. letom starosti

Tovariš P. R. iz Ljubljane nam je poslal nekaj vprašanj, na katere naj bi mu odgovorili. Tako nas sprašuje, kako je s priznanjem tistega časa, ko je organizirano delo za cilje NOV, pa še ni bil star 15 let? Določbe zakona o pokojninskem zavarovanju so v tem pogledu jasne in ni znano, kje je tovariš dobil različne informacije. Zakon o pokojninskem zavarovanju namreč izrecno določa, da se v pokojninsko dobo ne štejejo obdobja, ki jih je zavarovanec dopolnil do 15. leta starosti. To pomeni da se tudi tistemu, ki je aktivno in organizirano deloval za cilje NOV časa, ko še ni bil 15 let star ne more šteti kot posebna doba v pokojninsko dobo, pa čeprav je dokazano njegovo aktivno in organizirano delo za NOV. Izjema pa velja za tiste, ki so bili v NOV ali JLA, torej za borce, ki se jim izjemoma od prej navedenega določila šteje v pokojninsko dobo tudi ta čas, pa čeprav takrat še niso bili stari 15 let. Upamo, da je s tem zadeva dovolj pojasnjena in ne bo več nespornost.

Naj tovarišu P. R. odgovorimo kar po vrsti:

Kako je s priznanjem tistega časa, ko je bil nekdo aktivist NOB in je organizirano delal za cilje NOV, pa še ni bil star 15 let? Določbe zakona o pokojninskem zavarovanju so v tem pogledu jasne in ni znano, kje je tovariš dobil različne informacije. Zakon o pokojninskem zavarovanju namreč izrecno določa, da se v pokojninsko dobo ne štejejo obdobja, ki jih je zavarovanec dopolnil do 15. leta starosti. To pomeni da se tudi tistemu, ki je aktivno in organizirano deloval za cilje NOV časa, ko še ni bil 15 let star ne more šteti kot posebna doba v pokojninsko dobo, pa čeprav je dokazano njegovo aktivno in organizirano delo za NOV. Izjema pa velja za tiste, ki so bili v NOV ali JLA, torej za borce, ki se jim izjemoma od prej navedenega določila šteje v pokojninsko dobo tudi ta čas, pa čeprav takrat še niso bili stari 15 let. Upamo, da je s tem zadeva dovolj pojasnjena in ne bo več nespornost.

Glede invalidske upokojitve in invalidnine pa je tako, kot piše dopisnik: zaradi iste bolezni nekdo ne more prejemati dveh invalidnin. Pa čeprav gre za invalidnino po določbah zakona o vojaških vojni invalidih in invalidsko pokojnino po določbah zakona o in-

Ne ugodnosti, pač pa pravičnejša merila

Pred kratkim je bila skupna seja plenurno občinskih sindikalnih svetov Ptuj, Ormoža in Slovenske Bistrice o izpopolnitvi sistema pokojninskega in invalidninskega zavarovanja, katerega so se udeležili tudi zvezni in republiški poslanci s tega območja.

V razpravi so se predstavniki omenjenih občinskih sindikalnih svetov med drugim zavzeli tudi za spremembe zakonskih predpisov pri upokojevanju borcev NOV. Menili so, da so sedanje ločnice za udeležence v narodno osvobodilni vojni pred in po 9. sept. 1943. leta oziroma 13. oktobra 1943 za Primorsko krivični ter bi pri tem morali bolj upoštevati specifične razmere med NOV na posameznih področjih Slovenije. Ne ugodnosti pač pa pravičnejša merila želijo.

Prav tako so udeleženci menili, da bi moral biti osnovni pogoj za pridobitev pravice do starostne pokojnine delovni staž za moške 40, za ženske pet let manj, ne pa starostna meja, medtem, ko bi morali za osnovo šteti celoten osebni dohodek, na osnovi katerega plačujejo zaposleni družbene dajatve oziroma se jim le te odtegujejo od njihovih zaslužkov. To

so še posebej poudarili prosvetni delavci, ki morajo marsikje zaradi pomanjkanja kadrov opravljati nadure, ki so niže ovrednotene kot je normalna vrednost učne ure.

Udeleženci združenega plenuma treh občin so glede benificirane delovne dobe menili, da bi morali v delovnih organizacijah ne-nehno izboljševati delovne razmere ter kritično oceniti dosedanje izkušnje pri benificiranju nekaterih delovnih mest, ker se mora prav vsled slabih delovnih razmer veliko delavcev invalidsko upokojiti.

F. HOVNIK

Kazimir Renčelj

Vse nas, tako njegove bežne znanke kot tudi tiste, ki smo ga že dolgo poznali, je globoko presunila vest, da je umrl v Splitu 25. februarja letos. Bil je eden tistih Slovencev, ki se po osvoboditvi niso vrnili v našo ožjo domovino in zato tudi ostali precej neznani.

Rodil se je 1906 v Trstu. Po končani I. svetovni vojni se je napredna in vedno zavedna Renčeljeva družina preselila iz Trsta v Jugoslavijo. Naselili so se v Ljubljani, kjer je Kazimir leta 1923 na realni maturiral. Čutil je veliko ljubezen do morja, od katerega ga je odtrgala krivična meja, zato se je želel posvetiti pomorstvu. Bil je dober športnik zlasti se je odlikoval pri orodni telovadbi, zato so ga radi sprejeli. Istega leta se je vpisal na pomorsko vojno akademijo v Dubrovniku. Tam sva se srečala pri sprejemnem izpitu in tako postala sošolca. Tudi

med šolanjem se je Kazimir ukvarjal s športom, telovadil pri dubrovniškem »Sokolu«, po značaju pa je bil vesel in so ga zato imeli povsod radi.

Leta 1926 je diplomiral in postal poročnik korvete. Ko se je moral odločiti za specializacijo, se je odločil za pomorsko letalstvo. Ze njegov oče je kot tehnični strokovnjak sodeloval s slovenskim letalskim pionirjem Rusjanom.

Tako sva se 1928 s Kazimirjem spet srečala kot sošolca v III. oficirskem pomorskem letalskem tečaju v Divuljah. Pozneje sva opustila letenje in sva oba opravljala razne službe v vojni mornarici bivše Jugoslavije. Kazimir se je v Sibeniku tudi oženil s hčerjo ugledne in zavedne družine.

Zato se 1941 ni vrnil v Slovenijo. Skupaj s tatom je sodeloval z osvobodilnim gibanjem, razkril so ga in znašel se je v ječi in nato v taborišču. Po italijanski kapitulaciji se je znašel v Gravini in se vključil v 1. prekomorsko brigado.

Dne 26. oktobra 1943 je začel na Hvaru delovati štab mornarice NOVJ, zadnje dni decembra pa se je preselil na Vis. Tja sem prišel 6. januarja 1944 tudi jaz za načelnika obveščevalne službe. Ko smo razpravljali, kdo bi bil primeren za načelnika štaba, smo si bili edini, da bi bil ta človek lahko Renčelj. Tako sva se na Visu po dolgih letih spet srečala.

Kazimir se je z vso verno vrget na delo, ki ni bil ravno lahko. Poleg svojih rednih dolžnosti je moral urejati tudi odnose z zavezniki. Veljati je začel za sposobnega oficirja, zato je ostal na tem položaju vso vojno in še kasneje, ravno v tistih letih, ko je bilo najhuje. Zato bo Renčeljevo ime za vedno ostalo zapisano v zgodovini naše mornarice. Nanj smo lahko ponosni, dosegel je čin kapetana (polkovnika) bojne ladje.

V mornarici je služboval do upokojitve. Pa tudi potem v skrbi za družino ni miroval, dokler ni ohromel. Kljub hud. bolezni je do zadnjega chranil vedrino in tak mi bo tudi ostal v spominu, ko sem ga videl zadnjič v zavodu za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani.

Tako odhajajo stari bojni tovariši drug za drugim.

FRANC POTOČNIK

Obvestilo

Ob 25. obletnici osvoboditve bi nekateri člani ZB radi obiskali v Italiji kraje, kjer so bila med zadnjo vojno taborišča in zapor. Spotoma bi lahko mimogrede ogledali razne zanimivosti, tako Benetke, Firence, San Marino in drugo.

Izlet bo organiziralo podjetje SAP Turist biro iz Ljubljane. Za prenočišča in hrano bi bilo preskrbljeno vse tri dni izleta, ki bo stal 375 dinarjev za osebo.

Obiskali bomo: Castel Franco (kjer je bil prehodni zapor), zloglasno jetnišnico Voltero (znamenito tudi zaradi rimske trdnjave) ter Renicii blizu Siene, kjer je bilo interniranih veliko število Slovencev.

Vse člane, ki so bili med zadnjo vojno zaprti v teh krajih, vabimo naj se izleta udeleže. Lahko se jim pridružijo tudi svoji, zlasti tisti, katerih član' ožje družine so umrli v teh krajih. O tem izletu bodo naknadno obveščena Druženja borcev Cerknica, Logatec, Vrhnika, Borovnica, Ljubljana, Litija, Polje, Novo mesto in Sentjerne.

FRANC GRDADOLNIK,
Rovte 27

Pravna posvetovalnica

Kako je s priznanjem tistega časa, ko je bil nekdo aktivist NOB in je organizirano delal za cilje NOV, pa še ni bil star 15 let? Določbe zakona o pokojninskem zavarovanju so v tem pogledu jasne in ni znano, kje je tovariš dobil različne informacije. Zakon o pokojninskem zavarovanju namreč izrecno določa, da se v pokojninsko dobo ne štejejo obdobja, ki jih je zavarovanec dopolnil do 15. leta starosti. To pomeni da se tudi tistemu, ki je aktivno in organizirano deloval za cilje NOV časa, ko še ni bil 15 let star ne more šteti kot posebna doba v pokojninsko dobo, pa čeprav je dokazano njegovo aktivno in organizirano delo za NOV. Izjema pa velja za tiste, ki so bili v NOV ali JLA, torej za borce, ki se jim izjemoma od prej navedenega določila šteje v pokojninsko dobo tudi ta čas, pa čeprav takrat še niso bili stari 15 let. Upamo, da je s tem zadeva dovolj pojasnjena in ne bo več nespornost.

Glede invalidske upokojitve in invalidnine pa je tako, kot piše dopisnik: zaradi iste bolezni nekdo ne more prejemati dveh invalidnin. Pa čeprav gre za invalidnino po določbah zakona o vojaških vojni invalidih in invalidsko pokojnino po določbah zakona o in-

validskem zavarovanju. Ker že prejemate invalidnino po določbah zakona o vojaških vojni invalidih in ker veste tudi ali izpolnujete pogoje za invalidski dodatek ter ste si na jasnem, koliko lahko največ dobite iz tega naslova, je treba ugotoviti samo še, koliko bi znašala vaša invalidska pokojnina. Potem se boste lahko odločili za pokojnino ali invalidnino, za tisto, ki bo pač višja. Če ste kolikor toliko sposobni za delo in ste borec NOV izpred 1943, imate možnosti doseči starostno pokojnino. V tem primeru bi vam svetovali, da še naprej ostanete v delovnem razmerju, da izpolnite pogoje za starostno pokojnino. Ta čas obdržite invalidnino kot vojaški vojni invalid. Kot starostni upokojenec pa biste lahko brez ovire prejemali tudi invalidnino kot vojaški vojni invalid. To dvojje pa se ne izključuje.

Člen 50 a zakona o vojaških vojni invalidih, ki daje zaposlenim vojaškim invalidom pravico do 100 odst. nadomestila v primeru bolezni ali zdravljenja, velja od 1. januarja letos. Nadomestilo gre v breme podjetja oz. ustanove za prvih 30 dni odsotnosti, za nadaljnje obdobje pa v breme socialnega zavarovanja. Podjetje oz. ustanova pa ima možnost terjati razliko od občinskega upravnega organa.

Mile Pavlin **SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

Materi srečanja na postaji nisem niti omenil, ker bi se drugače sirota še bolj bala. Gledal sem jo, kako se je ves čas živčno presedala, v vsakem človeku, ki je vstopil, je videla gestapovca. Peljali smo se počasi, na mnogih krajih so popravljali progo in nekje smo se celo morali presesti na drug vlak, zaradi porušenega predora.

V Zidanem mostu smo nekaj časa čakali, potem pa smo sedli na vlak proti Ljubljani. Takrat na meji še ni bilo strogo, ljudje so se vozili sem in tja, posebno na italijansko stran, nazaj pa je šlo že malo težje. Le včasih je skozi vagone prišel policist, nas dvomeče pogledal in šel dalje. Najbrž je vedel, kakšne vrste potniki smo, pa je imel nalogo, naj take ne ovirano spušča, ali pa smo se mu smilili.

Kmalu sem ob železnici zagledal italijanskega stražarja. Oddahnil sem se, zakaj slišali smo že bili, kako je na italijanski strani manj strogo. Vse se mi je zdelo bolj veselo in brezskrbno, na postajah vrvež, množica je valovala na vse strani in povsod si slišal glasno slovensko govorico. Italijančki so bili manj oholi kot Nemci, kar nekam plahi so se mi zdeli in nihče jih ni preveč upošteval.

Izstopili smo in začeli iskati očeta. Pomagali so nam dobri ljudje, ki so nam delali po poti razne majhne usluge, ko so slišali, da smo begunci. Že drugi beguncem, me je presunilo, kolikokrat še?

Našli smo ga v majhni podstrešni sobici, denarja je imel malo, skoraj nič. Povedal nam je, da ga podpira Rdeči križ, da ni lačen in da bo skušal nekje dobiti kakšno službo. S seboj smo imeli za prvo silo

227

nekaj denarja in zlatnine, prodali smo jo in začeli gospodariti. Prvo noč pa sem spal na tleh...

Čez nekaj dni se je po ljubljanskih šolah spet začel pouk. Sklenil sem, da bom še naprej hodil v gimnazijo. Odšel sem na najbližjo, pokazal spričevala in povedal, da sem beguncem. Neverjetno prijazni so bili z menoj, brž so mi ustregli in kmalu sem bil spet v klopi. V razredu in na šoli sem srečal precej sošolcev, beguncev iz Maribora, pa tudi od drugod jih je bilo dosti, ki so zbežali pred Nemci. Dobil sem listke za hrano od Rdečega križa. Ker oče ni imel stanovanja, so mi priskrbeli sobo v dijaškem internatu. Kmalu se mi je zdelo, da se ni nič spremenilo v mojem življenju. Sedel sem pri knjigah, pisal naloge, se učil in ugibal, ali bom pisal nalogo za odlično ali prav dobro. Le ponoči se mi je še včasih sanjalo o Mariboru, preganjali so me gestapovci, in tisti sošolec, ki sem ga bil udaril z ravnilom, jih je vodil...

Kaj kmalu sem ugotovil, da v šoli ni več tako strogo, kot je bilo pred vojno. Profesori so predvsem razlagali, spraševali pa bolj malo. Kot bi trenil, je prišel konec šolskega leta in razdelili so nam spričevala.

Kaj bo čez počitnice, sem ugibal. Kam naj grem na počitnice?

Dovolili so nam, da ostanemo tudi čez počitnice v internatu, če nimamo kam iti. Ostalo nas je kar precej, skoraj sami begunci. Med njimi sva bila tudi jaz in brat, ki še vedno nisva mogla k staršem, ker so stanovali v tisti tesni podstrešni sobici.

Nisem se preveč družil s sošolci, pa tudi oni se niso preveč ukvarjali z menoj. Nikakor se nisem mogel znebiti misli, da se med njimi nekaj kuha, da nekaj pripravljajo, kar utegne postati zelo nevarno. Nikoli namreč niso skrivali svoje jeze in sovraštva do Nemcev in Italijanov, krivili so jih vseh nesreč, ki jih je doživelo naše ljudstvo. Pogosto so razprav-

228

ljali, kaj bi bilo treba napraviti, da bi jih prej pobral zlodej.

Bal sem se, nisem mogel pozabiti, kako klavirno se je držala naša organizacija v Mariboru, in kako sem se, ne da bi hotel, znašel v kaši. Prvič, ko sem uda-

229

tistega sošolca z ravnilom, in drugič, ko so me vzeli k četnikom. Zdaj je kazalo, da se plete nekaj vse hujšega, obsežnejšega. Čeprav sem si prizadeval, da bi ostal ob strani, sem vseeno pazljivo vlekel vse razgovore in ugibanja na ušesa.

Spominjam se dveh vrst ugibanj ali govoric, morda tudi mnenj, ki sem jih tiste čase pogosto slišal in ki so jih radi pogrevali tudi moji tovariši iz internata. Veliko nas je bilo in na tesnem smo živeli, zaradi počitnic nismo imeli nobenega učenja, zato smo se klatili po mestu ter se pogovarjali z vsakim, ki je hotel; tako smo tudi marsikaj zvedeli.

Prva govorica, ki je tudi mene navdajala z veseljem, je bila takšna: V Srbiji, Bosni in Črni gori naša vojska še ni položila orožja in se še vedno bojujejo z Nemci in ustaši. Marsikje so se pojavili četniki, ki delajo Nemcem sive lase. Seveda, Srbi so pogumno ljudstvo, ki se je skozi svojo zgodovino upiralo zavojevalcem, ne pa tako kot naši Slovenci, ki so takoj stisnili rep med noge in se skušali reševati vsak zase... Torej so vseeno nekje še pravi četniki, ne takšni, kot smo bili mi?

Druga govorica mi ni bila preveč všeč, čeprav mi je vzbujala rahlo nado, da bo vojne zato prej konec. Sušljali so, da bo vsak hip izbruhnila vojna med Rusijo in Nemčijo. Kaj bo iz tega, če bo to res, sem premišljeval. Naše komuniste sem preziral, češ da so rušili slovo med Slovenci, ruske pa, ker so sklepali pogodbo s Hitlerjem, zanikali slovanstvo in napadali Angleže. Toda če jih napadejo Nemci, bodo postali naši zavezniki! Kaj bodo tedaj počeli naši komunisti? Spominjal sem se vojne med Rusi in Finci, ko Rusi niso mogli dosti opraviti proti malemu, toda odločnemu narodu. Torej bodo tudi Ruse Nemci brž vrgli na kolena. Po drugi strani — kaj je doživel v Rusiji Napoleon, tam so vendar Slovani, naši bratje, kako bi jim zaradi boljše vlade mogel privoščiti poraz in nemško zasedbo?

230

Med mojimi tovariši sem poznal nekatere že od prej, iz Maribora, kot zagrizene rdečkarje. Prav ti so bili v internatu najbolj glasni, kadar so kje govorili o Nemcih in Italijanih. Prav ti so vedeli največ o bližnji vojni med Nemčijo in Rusijo ter o bojih v Srbiji. Nekoč sem videl, kako bero nekakšen letak ali časopis, pisan s pisalnim strojem. Kar požirali so črke. Zrinil sem se zraven in tudi sam nekemu čez hrbet začel brati. Komaj sem prebral nekaj vrstic, že sem spoznal, da pisarija diši po komunizmu, čeprav je odeta v domoljubno obleko.

Poznal sem drugačen komunizem, tistega, ki zanika narodnost. Vseeno je, kakšen jezik govoriš, samo to je važno, ali si delavec ali kapitalist. Jugoslavijo je treba razbiti, Slovenijo priključiti srednjeevropski republiki, kjer bi bili spet v manjšini pred tujci, našimi sovražniki...

Pretvarjajo se, sem pomislil in prenehal brati. Radi bi se prikazali pred ljudstvom kot patrioti, prej pa so razbijali in izdajali državo, begali ljudi. Zakaj vendar?

»Ali ne boš bral?« me je nekdo vprašal bolj ogorčen kot začuden.

»Ne bom! Lažejo!« sem mu zabrusil.

Od tistega dne dalje so se me začeli še bolj izogibati. Do mene so se obnašali hladno, čeprav so še vedno včasih tudi pred menoj razpravljali o politiki.

Jaz sem se o politiki pogovarjal samo z bratom. Tudi on je že začel padati pod vpliv komunistov, zato sem ga začel poučevati. Ni se branil, kmalu mi je začel pritrdjevati. Sklenila sva, da se ne bova nikamor vmešavala, zlasti pa ne v kako organizacijo, kjer so tudi komunisti.

Prišla je tista usodna in zgodovinska nedelja, tako pomembna tudi za naš mali narod, čeprav je bil na tisoče kilometrov od glavnih bojišč. Med počitnicami nas niso siliili v cerkev. Jaz osebno nikoli nisem bil preveč pobožen, zadnja leta tudi nisem

231

več verjel v boga, toda k maši sem moral hoditi, ker bi mi izostanek šteli med neopravičene šolske ure. Nekateri naši pa so hodili k maši tudi med počitnicami, bolj zaradi zvedavosti in deklet kot zaradi pobožnosti.

Tisto nedeljo sem spal dlje kot navadno, čeprav je bil zunaj sončen dan, kot nalašč za spreho. Toda kam naj bi človek šel, ko ne pozna v mestu skoraj nikogar, nima prijateljev, ko je brez opreme in obleke in ko je meja takoj za mestom? Povrh sem zvečer še dolgo bral...

Zbudilo me je glasno in razburjeno govorjenje, nekateri so tudi veselo kričali. Najbrž se je zgodilo kaj imenitnega, sem takoj pomislil. Mar se je Hitler skesal, ukazal razpustiti svojo vojsko in sklenil mir, sam pa vzel v roke pištolo in se ustrelil? Odpri sem oči...

»Zdaj jim bodo dali vetra. Najkasneje v enem mesecu bo konec vojne! Ali je Hitler res norec, da je napadel tako veliko državo! Kar preplavili jih bo ti Rusi, toliko jih je! Dvesto milijonov, Nemcev pa samo osemdeset. In kako so Rusji oboroženi!«

»Kako so smešni! Bolha je napadla slona!«

Slišal sem jih, kako so veselo razpravljali o bližnji zmagi. Skočil sem iz postelje in se hitel napravljati. Ko sem stopil na hodnik, sem tamkaj zagledal gruč naših fantov. Zarečnih obrazov so stali pred šolskim zemljevidom, kazali na njem rusko mejo in eden je pravkar razlagal, kako so takoj po nemškem napadu Rusi napravili protinapad in vdrli osemdeset kilometrov globoko na Poljsko...

No, zdaj smo pa v lepi kaši, sem pomislil. Zdaj bodo komunisti hoteli nositi zastavo, nas druge pa pritiskati ob zid. Velikokrat sem jih že slišal udrihati čez kralja in našo državo, kako je bila gnila, kako so bili vsi generali in ministri izdajalci. Zdaj sem se spet spomnil teh govoric. Ne, to ne more in ne sme biti res, sem pomislil, tisti trenutek pa sem

232

se spomnil, kako smo prejšnja leta v Mariboru robandili, ko oblast ni preprečila nemškega rovarjenja. Toda morda so to počeli samo zato, da bi preprečili vojno, sem spet ugibal.

Nekdo je pripovedoval, kako je poslušal radio. Nemci se umikajo, Rusi so zavrnili napade in na

233

nekaterih krajih začeli napadati sami. Pa spet tisto o Rusih osemdeset kilometrov globoko na nemškem ozemlju! Pozneje sem se večkrat spomnil tiste naše naivnosti. Fant je bil tako prepričan v nepremagljivost Rusov, da je preslišal, katera radijska postaja poroča in je kratko malo zamenjal Ruse z Nemci. Dejansko je radio poročal, kako so Nemci prodrli v nekaj urah osemdeset kilometrov daleč na rusko ozemlje...

Poslušal sem jih in zazdelo se mi je, da me nekateri nekam škodoželjno gledajo in se mi rogajo, češ zdaj boš pa videl, ko nam nisi nikoli verjel in si celo trdil, da naši letaki lažejo.

Nisem jih več hotel poslušati ne gledati, zato sem pohitel na zajtrk, potem pa sem odšel na sprehod po mestu. Iz mnogih gostiln se je slišalo veselo petje, ljudem se je veselje bralo z obrazov in po ulicah je bilo nenavadno mnogo pijancev. Italijani pa so se držali nekam klavirno, z obrazov se jim je brala zaskrbljenost. Opoldne sem se vrnil v naš internat.

Fantje so še vedno razpravljali o dogodkih. Zdaj so vedeli že več. Nekdo je pripovedoval o demonstracijah v Nemčiji, drugi o uporu v Italiji, tretji o Francozih, ki so odgovorili na napad na Sovjetsko zvezo s splošno stavko.

»Zdaj se bomo morali upreti tudi mi,« je rekel eden izmed znanih rdečkarjev iz Maribora. »Mar bomo čakali in gledali, kako se drugi bojujejo za nas? Ali bi bilo to pošteno?«

»Zakaj? V enem mesecu bo konec in pozimi se bomo spet smučali po Pohorju,« je pripomnil nekdo drug.

»Orožje si bo treba priskrbeti in takoj udariti, da ne bomo zadnji.«

»Jaz že ne bom čakal!«

»Srbji se točijo, mi pa filozofiramo.«

»Če bi bili tudi pri nas v gozdovih četniki, bi bil že zvečer pri njih.«

234

»Vseeno, ali za kralja ali za sovjete, treba se je bojevati.«

»Morda bo trajalo malo dlje, treba se je pripraviti in se temeljito lotiti dela.«

»V neki gostilni so naši napojili vojake. Ko so bili pijani, so jokali, češ, zdaj je z nami konec, Rusi nas bodo vse pobili. Nekdo, ki je bil zraven, mi je povedal.«

»Ne bo šlo tako hitro. Zmaga bo naša, o tem ni dvoma, toda zna trajati celo leto ali dve. Nemec je močan, vsa Evropa je z njim. Rus pa ni bil pripravljen.«

»Ne bodi strahopeten. Stavim, kar hočeš, da bo ob božiču že mir.«

»Vesel bi bil in rad bi izgubil stavko, če bi le bilo tako. Toda bojim se, da bo med nami marsikatega pobralo...«

»Jutri začnem iskati orožje.«

Poslušal sem jih, kako so blebetali in kazali svoje otročje nazore. V meni je vrela in se kuhala. Spet bi po eni strani privoščil Rusom, da bi jih Nemci zmleli, po drugi strani pa sem se zavedal, kako bi to Nemce opogumilo in podaljšalo vojno. Še bolj bi se znašal nad nami, če pa res zmaga jejo Rusi, bi to pomenilo tudi pri nas komunistično diktaturo.

Zgrozil sem se namreč, ko sem ugotovil, da so razen zelo redkih izjem vsi naši fantje navdušeni komunisti. Kaj se je vendar zgodilo z njimi, nekoč so bili dobri, nacionalno zavedni fantje, zdaj pa naenkrat hočejo razviti rdečo zastavo in pregnati mladega kralja? Povrh pa so skoraj vsi sinovi učiteljev, uradnikov in oficirjev, torej stebrov jugoslovanstva. Kaj se šele dogaja med delavci in vajenci, ki so vedno bolj ali manj imeli radi Ruse in so že od nekdaj delali preglavice policiji ter orožnikom?

Kulturni obzornik

„Naša obramba“ 1970-3

Zadnja številka tega lista prinaša na-
poved za prihodnje tri številke, za
aprilsko, majsko in junijsko. Vsebinska
le-tah bo posvečena petindvajsetletnici
osvoboditve. V 4. številki bodo obde-
lali osvoboditev Primorja in Istre v 5.
Ljubljane, Dolenjske in Gorenjske, v 6.
pa Stajerske.

Med obsežnejše in pomembnejše pri-
spevke v tej številki lahko štejemo
»Ravnateljstvo moči in atomsko orožje«
(Ivan Franko), »Jedrsko električno cen-
trale« (dr. Marjan Sterle), »Kemično
orožje v vietnamski vojni« (po »Vojnem
glasniku«), »Nevidne oči in ušesa«,
»Britanska motorizirana pehota«, »Spo-
pad v gvinejski džungli«, »Taborniška
organizacija« (Rudolf Wölle), »Kmečki
voz z nenavadnim tovorom« (Jovo Bo-
rojevič), »Sodobnejši način šolanja vo-
jaških starešin«, »Pouk obrambne vzgo-
je v občini Slovenj Gradec« (Alojz
Kamnik), »Pogovor o slovenskem voja-
škem jeziku« (Brane Grabeljšek), »Ze-
lezna obala« (R. C.), »Poker na nevid-
nih valovih« ter »Vsa Makedonija pod
orožjem« (Mihajlo Apostolski).

Slovenski vojaški zgodovinski sta po-
svečena dva prispevka: »Bazoviška« v
boju s sedmimi sovražnimi kolonami
pri Stanjelu« (Franc Bavec-Branko) ter
odlomke iz zgodovine Jeseniško-hojni-
skega odreda »Fohod k Belopeškemu je-
zeru« (Mile Pavlin). Prvi prispevek
je prispeval tudi motiv za naslovno
stran številke, za barvno fotografijo
Stanjela.

Osem listov je študijskega gradiva,
razporejenega po že ustaljenem načinu
in označenega po obveznosti. Tu naj-
demo gradivo o značilnih desantih, o
diverzijah, splošnem ljudskem odporu,
vojni dozimetriji in elektronskih izvid-
niških sredstvih ter obrambi pred na-
ravniimi in drugimi hudimi nesrečami.

Vitezi brez meča

Pero je orožje, močnejše od meča...
Pisatelj, ki so se s svojim delom bo-
jevali za boljši svet in lepše življenje
človeštva, so resnični vitezi brez me-
ča... To staro resnico je v spremni
besedi k svoji knjigi VITEZI BREZ
MEČA napisal slovaški pisatelj Ludo
Zúbek, ki si je doma že pridobil slo-
ves odličnega pisatelja zgodovinskih
romanov in novel o pomembnih ose-
bnostih svojega naroda.

In kdo so duhovni ustvarjalci, vite-
zi brez meča, pisatelj, ki so brani in
prijubljeni do današnjih dni prav za-
radi njihovega boja z orožjem duha za
človeka proti zlu, ki ogroža človečnost,
osnovne pravice človeka? Ludo Zúbek
je zbral v svoji knjigi, ki je izšla v
izvirniku leta 1967, zares mnoga ime-
nitna imena svetovnega slovesa. Pred
bralcem se na 306 straneh zvrstijo Cer-
vantes, Defoe, Swift, Scott, Cooper,
Dumas, Puškin, Beecher-Stowova, An-
dersen, Dickens, Verne, Twain, Tolstoj,
Sienkiewicz in — May. Torej pisatelji,
ki so zares priljubljeni in, kar ni nič
manj pomembno, da imamo vsa naj-
lepša dela teh pisateljev tudi v slo-
venskem prevodu.

Ludo Zúbek v VITEZIH BREZ ME-
ČA ni ustvaril le svojih literarnih
podob teh velikih mož, temveč jih je
obogatil z značilnimi dogodki iz njih-
ovega življenja, jih obarval s prirer-
nim anekdotami ter orisal poglavite
junake njihovih del. Pred bralcem za-
žive enkratne pisateljske osebnosti;
avtor jih je predstavil stvarno in brez
olepševanja, orisal jih je z zgoščenimi
črtami in zato delo zahteva poglobljeno
branje, ki ni zanimivo le za mlade
prijetelje lepih knjig, pač pa tudi za
odrasle. VITEZI BREZ MEČA so od-
lični kazipoti v široki in razvejan svet
svetovne književnosti. Delo je prevedel
iz slovaščine VIKTOR SMOLEJ, izvirne
ilustracije pa oskrbel OSVALD KLAP-
PER.

Knjiga je izšla v KEKCEVI KNJIZ-
NICI, ki jo izdaja MLADINSKA KNJIZ-
NICA.

CRT SINKOVEC

Na Jesenicah vsako nedeljo ob enajstih „Mi pa nismo se uklonili“

Že šesto leto štirikrat teden-
sko občani radovljiske in jese-
niške občine slišijo znano melodi-
jo »Oj Triglav moj dom...« To
je avizo lokalne radijske postaje
Jesenice na Gorenjskem. Ta lo-
kalna radijska postaja ima vsako
nedeljo ob enajsti uri na sporedu
oddajo »Mi pa nismo se ukloni-
li...« in pa koledar važnejših
dogodkov iz preteklosti.

V oddaji »Mi pa nismo se ukloni-
li« borci obujajo spomine na do-
godke iz NOB na območju jese-
niške in radovljiske občine ali pa
na dogodke, ki so jih občani teh
komun doživeli v drugih krajih,
raznih partizanskih enotah, doma
ali v tujini, spomine iz koncentra-
cijskih taborišč, zaporov, ujetni-
štva itd. K temu so pritegnili tu-
di mladino, ki zapisuje in objav-
lja pričevanja borcev. Oddaja je
pri poslušalcih zelo priljubljena.

V Sloveniji je 12 lokalnih radij-
skih postaj, toda samo jeseniški
radio ima redno na sporedu par-
tizanske reportaže iz domačega
okolja. Nekatere druge lokalne ra-
dijske postaje prenašajo iz Lju-
bljane »Se pomnite tovariši«, ne-
katere pa nimajo niti tega na
sporedu.

Zato ne bo odveč, če rečemo
nekaj besed o tistem delu progra-
ma jeseniškega radia, ki se nana-
ša na oddajo »Mi pa nismo se
uklonili.« Mesec maj je mesec
mladosti. Zato je jeseniški radio
maja lani objavil deset krajsih,
toda zelo dobro napisanih prispev-
kov, ki so jih po pripovedovanju
borcev napisali učenci osnovnih
šol »T. Čufarja« in »Prežihovega
Voranca«.

Posebne oddaje je jeseniški ra-
dio pripravil v počastitev krajev-
nih praznikov Hrušice, Javornika,
Koroške Bele, Žirovnice, Blej-
ške Dobrave, Gorij in za občin-
ski praznik Jesenice. V teh odda-
jah so očividci obudili spomine
na dramatični 27. junij 1942. leta,
ko je na Belem polju pri Hrušici
izkervavlo 46 domačinov; na pe-
tero talcev, ki so bili 28. avgusta
1941. leta ustreljeni v Gorjah; na
petero talcev, ki so bili 3. septem-
bra 1941. leta ustreljeni na Ko-
roški Beli; na Jožeta Pikona, pr-
vega talca z Blejske Dobrave, in
na talce, ki so bili ustreljeni v
Mostah pri Žirovnici. Omenjeni
zapisji imajo svojo zgodovinsko
vrednost, ker so v njih po pripo-
vedovanju očividcev podrobno na-
vedene okoliščine groznih okupa-
torjevih zločinov.

Od drugih oddaj naj poudarim
pomen spomina ob 25-letnici po-
žiga Radovne.

Čeprav se ne postavljamo v vlo-
go zgodovinarjev, je naša vroča
želja, da bi dobili čimveč prispev-
kov o kurirjih, obveščevalcih, ak-

tivistih osvobodilne fronte, ljudeh,
ki niso sodelovali v juriših, so
pa hodili po nevarni poti med
življenjem in smrtjo. Prav tako
skorajda ni prispevkov o bolničar-
jih in bolničarkah, o partizan-
skih bolnišnicah, zdravnikih. Sko-
raj pozabili smo na našega kme-
ta, namreč na tiste kmečke dru-
žine, ki so garale, da bi pridelale
čimveč hrane za partizansko voj-
sko.

Zanimiva in poučna je morda
naslednja ugotovitev uredništva je-
seniškega radia. V zadnjih dveh
letih je bila napisana samo ena
oddaja »Mi pa nismo se ukloni-
li« na predlog in željo združenja
borcev. Lani je predsednik Zdru-
ženja borcev Bl. Dobrava tova-
riš Ivan Koselj zaprosil, naj bi

zadnjo oddajo v avgustu posveti-
li njihovu krajevnemu prazni-
ku, ki je posvečen spomenu na
prvega talca z Dobrave in na pr-
ve partizanske akcije v njihovem
kraju. Tovariši z Blejske Dobra-
ve vedo povedati, da je bila lani
prav zaradi tega veliko večja ude-
ležba na proslavi pred spomnin-
skim obeležjem kot druga leta.

Jeseniški radio nas je letos prvič
po vojni opozoril na dve skupini
mladih jeseniških skojevcev, ki
so delovali 1941. leta, so pa zara-
di izdajstva skoraj vsi umrli na-
silne smrti že v prvem letu upora.

Spomini naših ljudi na tiste ča-
se se zlivajo v tokove splošnih
orisov domače zgodovine in do-
be, v kateri živimo.

JOŽE VIDIC

Ladislav Kiauta:

Na bojni črti osemnajste

Pred leti, ko so bile naše možnosti
še precej bolj skromne, kot so zdaj,
in ko smo morali biti zadovoljni tudi z
manj doslednimi rešitvami, se je po-
rodila zamisel, da bi napisali zgo-
dovine vseh slovenskih divizij. Sad tega
prizadevanja je bila Petelinova kronika
31. divizije »Med Triglavom in Trstom«.
Pred kratkim pa je izšla tudi kronika
18. divizije, ki jo je napisal Ladislav
Kiauta. Kasneje se je pojavila zbirka
»Knjižnica NOV in POŠ«, ki zajema
kronike brigad in je torej veliko bolj
podrobna. Toda to ne pomeni, da ne
bi bila zato divizijska kronika, kakršna
je pričujoče delo, potrebna. Saj smo
lahko zadovoljni ob izidu vsake knjige,
ki opisuje našo osvobodilno vojno in
revolucijo. Knjiga »NA BOJNI CRTI
OSEMNAJSTE« je izšla pri založbi
»Borec«.

Pisec Ladislav Kiauta je bil že pred
vojno novinar. Tudi v NOV se je ude-
leževal kot novinar, udeležil se je tudi
pohoda 14. divizije na Stajersko in o
tem napisal zbirko reportaž »Na poti
v svobodo«. Ta je izšla konec 1944. celo
v Ameriki za naše izseljence. Razen
tega je napisal tudi brošuro »Obtož-
beno« in vrsto člankov, razprav, re-
portaž v raznih listih in revijah. »Na
bojni črti osemnajste« pa je njegovo
prvo daljše delo.

Podobno kot drugi pisce zgodovine
naših enot je tudi Kiauta opravil ogo-
rno delo, ko je zbral podatke za to
knjigo. To lahko spozna vsakdo, ki si
ogleda seznam virov ob koncu poglavij
in pripombe pot stranmi. Med temi
najdemo številne spominske zapiske,
znanstvena dela in dokumente iz arhi-
vov, predvsem Inštituta za zgodovino
delavskega gibanja. Morda je imel pi-
sec malo lažje delo zaradi številnih
spominskih zapisov in razmeroma bo-
gate dokumentacije zlasti za konec leta
1943 in začetek 1944. Tedaj je bilo na-
mreč posebno v »Ljubljanski« še veliko
Ljubljancem, med katerimi so bili
številni dijaki, študentje in drugi izo-
braščeni. Ti so veliko pisali in od tega
se je marsikaj ohranilo, medtem ko
je bil v drugih enotah odstotek izobra-
žencev mnogo manjši.

Nedvomno pa je pisec pri pisanju
naletel na številne težave. Ena izmed
njih je bila tudi v ločenem delovanju
brigad. Le redkokdaj je divizija v na-
ših slovenskih razmerah delovala str-
njeno, največkrat se je to zgodilo šele
proti koncu vojne. Včasih so sicer bri-
gade delovale blizu skupaj, večkrat pa
tudi daleč narazen, zaradi česar je
imela vsaka skoraj samostojne naloge.
V okviru brigad pa so le redkokdaj
imeli bataljoni samostojne naloge. Zato
se skoraj nujno zgodovina, pisana v
okviru divizije, spremeni v naštevanje
brigadnih aktov in razporeda. Po drugi
strani pa so brigade 18. divizije sode-
lovale v mnogih akcijah brigad 15. di-
vizije, kar je Kiauta tudi opisal na ta
način, da je orisal celoten potek doga-
janja. To velja posebno za boje okoli
Zužemberka maja 1944, za dva vdora
v Belo krajino in napad na Občino 1.
januarja 1945 pa za pohod proti Lju-
bljani maja 1945.

Kot vse druge naše enote je tudi 18.
divizija doživljala zmage in poraze.
Dolje smo pisali navadno predvsem
le o zmagah, zdaj pa prihajajo na vrsto
tudi porazi in neuspehi. Tako tudi
Kiauta opisuje nekaj slednjih kot na
primer Makoše, šmarski predor, boje
okoli Sv. Vida na Notranjskem itd. Pri
tem pa tudi pojasnjuje vzroke, tako
splošne kot osebne. Med prikazi uspe-
lih akcij pa lahko prištejemo poraz
nemško-domobrskih čet med vdorom
v Belo krajino novembra 1944, v kate-
rem je 18. divizija odigrala odločilno
vlogo.

Precej obširno se zadržuje Kiauta tudi
pri opisu kulturnoprosvetne dejavnosti
v brigadah 18. divizije. Ta je bila v
primerjavi z drugimi divizijami veliko
bolj bogata in plodna, spet zaradi mno-
gih izobražencev iz Ljubljane. Ti so
imeli še dolgo časa vpliv ne samo v
10. brigadi, ampak tudi v 8. in 9.
Kasneje pa so delovali v višjih stahih
in tudi tam pogosto opisovali boje, ki
so jih doživeli kot borci 18. divizije.

Razmeroma številne izbrane fotogra-
fije pričajo vso knjigo. Med njimi
je precej tudi do zdaj skoraj neznanih.
V knjigi je tudi zemljevid operativnega
območja divizije. Zal ni v knjigi regi-
stra imen, po katerem bi bralec poiskal
tisto kar ga najbolj zanima.

Zato bo knjiga, v kateri je tudi nekaj
manjših pomankljivosti, kakršne se
prikradejo v skoraj vsako tako ali po-
dobno delo, kljub temu važen pripomo-
ček pri proučevanju zgodovine in pri
nadaljnem pisanju podobnih del. Za-
radi tega je tudi pisec že lani prejel
zanko eno izmed Kajuhovih nagrad.

Delo je kar zajetno; obsega nad 700
strani. Opremil pa jo je Tone Lazar.
M. P.

Zanimivosti

Dragoceni dokumenti

V ljubljanski dvorani Jugoslov-
ske kinoteke so pred kratkim prosla-
vili pomemben jubilej — dvajsetlet-
nico ustanovitve te pomembne jugo-
slovanske filmske ustanove. Spom-
nili so se pionirskega dela prvih
ustvarjalcev slovenskega filma, Kar-
la Grossmanna in Veličana Beštra
ter kasnejših ustvarjalcev Marjana
Foersterja, Janka Ravnika, Milke in
Metoda Badjura, Rudija Omote in
Jožeta Pogačnika. V muzeju kinote-
ke v Beogradu pa je bila slovesna
predstava, na kateri so prikazali do-
kumentarne filme, ki so nastajali do
leta 1944: »Demonstracije 27. marca
v Beogradu«, »Beograd v ruševinah
1941«, »Dokumenti o osvoboditvi Beo-
grada 1944« in filme od 1911. do 1936.
leta.

»Krvava bajka« v Osaki

Jankovičev film »Krvava bajka« so
ob svetovni razstavi prikazali na med-
narodnem festivalu v Osaki. Festival
je trajal od 1. do 10. aprila. Za pre-
davanje so izbrali samo dvajset od
petdeset predvajanih filmov. Za ob-
činstvo na Japonskem bodo film pre-
vajali šele v maju.

Umrli je »oče Cervi«

Pred kratkim je umrl Alcide Cervi,
95-letni oče sedmih bratov, ki so jih
fašisti pobili. »Oče Cervi«, kot so
ga imenovali, je spisal tudi avtobio-
grafske roman z naslovom »Mojih
sedem sinov«, ki so ga prevedli v
ruščino, nemščino in japonsčino. O
Cerviju smo pisali tudi pri nas.

Razstava o Leninu

Ob stoletnici Leninovega rojstva so
v Skopju odprli razstavo fotografij
in reprodukcij sovjetskih likovnih
umetnikov o Leninu. Na otvoritvi
razstave je o življenju in delu veli-
kega revolucionarja govoril docent
dr. Mito Ilevski. Dan po otvoritvi je
bil literarni večer, posvečen sovjets-
ki poeziji.

Film o Luthru Kingu

Nedavno so posneli film o umor-
jenem voditelju ameriških črncev in
mu dali naslov »King«. Čeprav je na-
slov dovolj jase, so mu dodali še
podnaslov, in sicer »Filmsko priče-
vanje od Montgomeryja do Memphi-
saka«. Kakor je znano, je bil Martin
Luther King umorjen pred dvema le-
toma v Memphisu. Dokumentarni film
o buditelju ameriških črncev in do-
bitniku Nobelove nagrade za mir so
hkrati predstavili občinstvu v naj-
manj tisoč kinematografih po vsej
Ameriki. Zanimivo je, da si ameriški
rasisti — razen v enem edinem pri-
meru — niso upali kazati svoje ras-
ne nestrpnosti. Povsod so namreč
film vrtili brez incidentov, razen v
kinematografski dvorani v Bolseju, v
zvezni državi Iowa, kjer je nekdo
vrzel v dvorano solzilno bombo. Ame-
riški filmski ljudje računajo, da bo
»King« vrzel 5 milijonov dolarjev
dobička.

»Tovariška« usluga

Nedeljski londonski Observer ob-
javlja članek o življenju Aleksandra
Dubčka, veleposlanika v Turčiji. Med
drugim piše: »Dubček ima še vedno
težave z angleščino, četudi obiskuje
zasebne ure. Sedaj zna povedati: »Ka-
ko vam gre? Vesel sem, da sem vas
srečal!« Pri daljših pogovorih na
uradni sprejemni uporablja še tol-
mača sovjetskega veleposlanika, ki
odlično govori angleško in zado-
voljno opravlja to malo tovariško
uslugo.«

Partizanska ljudska pesem

V spomin talcem v Zrečah

Takrat, ko ste tovariši šli
na svojo zadnjo pot,
ponižani in tepeni,
sneg je ležal vsepovsod.

Odjeknili so strelji,
kriki v zasneženo polje onemeli:
med talci trije moje bratranci
v snegu so izkervaveli.

Na samotni grob sem rdeče rože
na skrivaj nosila,
kakor kri rdeče rože,
ki za svobodo jo je zemljica popila...

MICIKA PAČNIK

Z VARČEVANJEM PRI

KB
LJUBLJANA

DO
IZPOLNENIH
ŽELJA

Vojaška veda in tehnika

Spet hidroplani

V Franciji so v znanih letaliskih tovarnah »Breguet« po naročilu ZR Nemčije izdelali pred kratkim 20 hidroplanov, ki so največji, kar jih premorejo dežele pakta NATO.

Letala so tipa »Atlantique«, poganjata pa jih po dva turbinska motorja, izdelalec tovarne »Hispano Suisse«. Vsako je težko 43 ton in ima dvanajst mož posadke, leti in vrne pa se lahko 9000 km daleč, zato tudi lahko ostane v zraku po 15 ur. Udarina moč letala je enaka kot rušilca s 350 možni posadke in 4.000 tonami.

Namen teh letal je nadzorstvo nad morskimi ožninami, zlasti Skageraka in Katagata, da bi tako zaprla pot ladjam in podmornicam varšavskega pakta prodor v Atlantski ocean. Zato se letala oborožena s globinskimi bombami, raketami krak-zemlja in torpedi, ki namna poličejo cilj. Za odkrivanje ciljev imajo po pet radarjev. Prototip so že preizkusili v francoskih oporiščih na Sredozemskem morju. Toda komisija Bundeswehra je na letalih odkrila vrsto pomanjkljivosti in je prva tri letala še pred poskusnim poletom izločila. Glavna pomanjkljivost je premajhna zaščita pred rjavenjem, ki je v severnem podnebju veliko hitrejša kot v toplem Sredozemlju.

Vsako letalo velja pol milijona nemških mark, torej so nemški davkoplačevalci izgubili vsaj 10 milijonov mark, ker vojaka naročila ni dobro preudarila...

Novo gasilsko vozilo za letališča

Na klasična gasilska vozila spominja le po svoji rdeči barvi. Vozilo, ki so ga izdelali v Združenih državah Amerike, je dvakrat večje, prevaža pa lahko 30.000 litrov vode in 2.500 litrov koncentrirane pene. Na rezervoar je pritrjena posebna naprava, ki lahko v šestih minutah napravi 50.000 litrov pene. Čeprav je vozilo težko 60 ton (kadar so njegovi rezervoarji napolnjeni) se v razliko od drugih gasilskih vozil, ki so navezana le na ceste in ravno zemljišče, giblje tudi zunaj cest in po sorazmerno slabem zemljišču.

Demilitarizacija morskega dna

Mnoge preseneča, piše francoska Revue de defense nationale, ker organizacija združenih narodov in ženevska komisija za razorožitev posvečata toliko pozornosti demilitarizaciji morskega dna. Ta prizadevanja izhajajo iz nevarnosti, ki jih obmorskim krajem prinaša morebitna eksplozija jedrske bombe v morju. Tako na primer bi že eksplozija kake desetmegatonske bombe povzročila strašne poplave. Če bi bomba eksplodirala deset kilometrov daleč od obale, bi proti njej pognala 200 metrov visok val. Celotno v primeru, če bi taka bomba eksplodirala 100 km daleč od obale, bi jo opustošil 50 metrov visok val.

Podmorske operacije z atomsko bombo je moč izvesti povsod, kjer znaša globina morja do 200 metrov. Pred Združenimi državami Amerike je morje tako plitvo še kakih 100 kilometrov daleč od obale, isto pa velja tudi za ves Baltik, Severno morje, Rokavski preliv, Irsko morje, Črno morje in dve tretjini Jadranskega morja.

V tem primeru je treba na ustreznem kraju s podmornico ali navadno ribsko ladjo na ustreznem kraju skrivoma spustiti eno ali več hidrogenskih bomb in jih ob priložnosti aktivirati. Taka operacija ne zahteva nobenih raket ali kaj podobnega, privoščila pa bi si jo lahko glede na to, da jedrske oborožitve lahko proizvajajo že vrsta dežel, tudi kaka manjša država.

Novi rešilni pasovi

V Združenih državah Amerike so začeli proizvajati nove rešilne pasove, ki so v primerjavi z drugimi zelo lahki in tudi zanesljivi. Pas tehtajo 340 gramov, na površini vode pa lahko obdrži odraslega človeka v navpični legi in brez nevarnosti, da bi mu voda vdrla v usta. Novi pasovi so zlasti primerni za osebe, ki jih je treba rešiti iz vode, pa so nezvestne.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Dragocene fotografije

Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani že nekaj časa sodeluje s sorodnimi ustanovami doma in v tujini. Zlasti uspešno je lahko sodelovanje ob izmenjavi informacij o gradivu, za katerega se ta ali ona ustanova zanima. Ena od tujih ustanov, s katero inštitut izmenjuje informacije o gradivu, je zlasti dokumentacijski arhiv avstrijskega oporniškega gibanja na Dunaju (Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes in Wien), ki ga vodi profesor Herbert Steiner. Ta arhiv se zlasti zanima za podatke o sodelovanju Avstrijcev v narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem. Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani mu je že nekajkrat posredoval podatke o posameznih avstrijskih državljanih, ki so se vključili v osvobodilni boj na našem ozemlju in še posebej podatke in prepise dokumentov o ustanovitvi in bojih I. avstrijskega bataljona. Dokumentacijski arhiv na Dunaju pa je posredoval več informacij o gradivu za zgodovino osvobodilnega gibanja na Koroškem, ki ga je zbral v času svojega obstoja.

Pred kratkim pa je dokumentacijski arhiv posredoval inštitutu v Ljubljani zelo dragoceno fotografsko gradivo, 23 fotografij o koroških in slovenskih partizanih, ki jih verjetno ni nikjer drugje in jih je imel neki uradnik gestapa. Tako pravi profesor Steiner v svojem dopisu, s katerim je posredoval te fotografije.

Fotografije niso natančneje dokumentirane ali pa so sploh brez vsakih podatkov. Le na nekaterih je kakšen podatek nekega gestapovskega urada. Ugotovil sem, da gre za pet vrst fotografij. Eno fotografijo pa so pomotoma dodali tej zbirki, saj je iz Dorpata in torej ni z našega območja. Vse druge so z našega območja.

Največja skupina fotografij, kar 17 fotografij, je iz Gorenjske. Na eni je skupina 16 padlih partizanov ob nekem zidu, ob skupini stoji nemški policist in nekemu civilistu kaže truplo enega od padlih partizanov. Ta skupina fotografij je na hrbtini strani oštevilčena z rdečim svinčnikom in opisana fotografija ima številko 18. Vsaka od drugih 16 fotografij, ki imajo na hrbtini strani številke 1, 2 in 4-17 (številka 3 torej manjka) predstavlja enega padlega partizana (ena pa partizanko), ki ga je neka gestapovska ustanova s pomočjo nekega Komana poskušala identificirati. Za 7 partizanov ji je uspelo ugotoviti pravo in ilegalno ime, za nadaljnjih 17 le ilegalno ime, za poslednja dva niti tega ne, pač pa le podatek, da sta bila iz »štajerske čete«.

Kdo so torej popolnoma identificirani padli partizani?

Prvi je Matija Blejc-Silvo Kamnikar iz Mengša, komandant Kamniško-kokrškega partizanskega odreda, drugi je Franc Per-Vido iz Korena, komandant I. (ali Kamniškega) bataljona in namestnik komandanta odreda, tretji je Tine Pestotnik — Kostja, namestnik komandanta bataljona in komandir 1. ali tuhinjske čete, četrti je Peter Podbevšek-Dušan iz Stranj, komandir 2. čete, peti je Jernej Plevel-Matija iz Uševka. Enega padlega partizana je gestapovski urad identificiral za Mirka Podbevška-Lada, padlo partizanko pa za Heleno Čuček-Marico iz Korena. Medtem, ko mu je prvih pet res uspelo identificirati, pa je pri teh dveh bil v zmoti, kajti padla partizanka je Meta Masel-Marica, medtem, ko Mirko Podbevšek še živi. Torej je gestapovskemu uradu uspelo v resnici identificirati le pet padlih partizanov.

Kdo so le deloma identificirani padli partizani? Za te je navedeno le partizansko ime in še morda kak drug podatek, npr. odkod je doma itd. Prvi, Zan je Rudi

Naglič iz Črnuč, drugi, Čapajev je Viktor Bukovec iz St. Jurija (zanj naj bi Komana povedal tudi to, da je bil mitraljezec pri štajerski četi), tretji, Riko je Franc Kotar. Kdo so Iztok, Primož, Blaž in Samo, bo treba še ugotoviti. Enako bo treba ugotoviti še padle partizane, za katere gestapovski urad ni na hrbtino stran fotografije napisal niti enega podatka. Kot bomo videli v nadaljevanju tega članka, so imena padlih znana, le ugotoviti bo treba, kdo je na fotografiji ta, kdo oni itd. To pa bi mogli uspešno napraviti le svoji padli ali pa njihovi dobri znanci oziroma bojni tovariši.

Po uspehu oziroma neuspehu identificiranja padlih partizanov s strani gestapovskega urada s pomočjo nekega Komana, lahko sodimo, da je Komana dobro poznal funkcionarje štaba odreda in štaba Kamniškega bataljona, da je za večino padlih povedal tudi partizansko ime in to ali so iz »tuhijske« ali iz »štajerske tolpe«.

Sedaj, ko vemo za imena vsaj nekaterih padlih partizanov, lahko dokumentiramo tudi fotografijo, ki prikazuje skupino 16 padlih partizanov, čeprav ni na njihovi hrbtini strani niti enega podatka. Gre za padle partizane Kamni-

ško-kokrškega odreda in Moravškega bataljona na Kostavski planini 24. decembra 1942.

Kamniško-kokrški odred je bil v drugi polovici 1942. leta eden od dveh partizanskih odredov na Gorenjskem in je operiral na levem bregu Save, medtem ko je Gorenjski odred operiral na desnem bregu. Po številnih spopadih in bojih, zlasti pa po uničenju II. bataljona v Udinborštu 14. septembra 1942 je imel odred, ki sta ga vodila komandant Matija Blejc-Matevž Plamen (pozneje Silvo Kamnikar) in politkomisar Anton Štefe-Stefan Jakopič (pozneje Kostja), decembra 1942 samo še en, tj. Kamniški bataljon, ki sta mu poveljevala komandant Franc Per-Vido in politkomisar Jakob Molek-Iskra. Štab odreda s štabno četo in s Kamniškim bataljonom je bil v drugi polovici decembra 1942 na Kostavski planini oziroma na koti 1070, ki jo zlasti nemški viri imenujejo Slevce. Tam je bil kak teden. Obiskala sta ga predstavnika štaba I. grupe odredov in mu ukazala, naj osvobodi kak teren na svojem operacijskem območju. Na Slevcu je 20. decembra dobil stik s štabom Moravškega bataljona II. grupe odredov, ki sta mu poveljevala komandant Franc

Poglačen-Kranjc in politkomisar Josip Berkopec-Mišelj, 22. decembra zvečer je odšla iz tabora na Slevcu četica 20–30 partizanov proti Tržiču. V odred se je vrnila šele sredi januarja 1943.

Moravški bataljon, ki je imel dve ali tri čete, se je do tedaj drževal na Moravškem. 19. decembra popoldne je obkolil Moravce, odkoder so okupatorji nameravali odpeljati nekaj družin, zaprl vse dohode proti kraju in nacistom — najprej je bilo 5 orožnikov, ki so jih kmalu okrepili z dvema vodoma orožništva in policije — onemogočil izvesti zasnovani zločin. Zvečer je vod navdušenega prebivalstva pozdravljen odšel na pot, da se pridruži Kamniškemu bataljonu. »Srečanje s tovariši iz Kamniškega bataljona je bilo nad vse pristrčno. Veselju ni bilo ne konca ne kraja.« Tako je pozneje o tem poročal štab IV. operativne cone glavnemu poveljstvu slovenskih partizanskih čet. Zaradi novice, da je Moravški bataljon brez zveze s štabom II. grupe odredov, so bili odredili, da se naj podredi štabu Kamniško-kokrškega odreda, oziroma naj se priključi Kamniškemu bataljonu. Toda ko sta se bataljona 23. decembra sešla, so ugotovili, »da kake res definitivne priključitve ne more biti.« Sestali so se predstavniki štaba odreda in Moravškega bataljona oziroma nekdanjega štaba savinjskega odreda, ki mu je bil poveljeval Alojz Kolman-Marok. Sestavili so nekakšen kombiniran štab Kokrško-savinjskega odreda. Še isti dan zvečer je komandant Moravškega bataljona Franc Poglačen-Kranjc odšel s 1. četo tega bataljona nazaj na Moravsko, da bi tam vršil mobilizacijo, drugi pa so ostali na Kostavski planini oziroma na Slevcu.

Drugi dan po koncentraciji obeh bataljonov je sovražnik že udaril nanju. Vohunska patrulja 5 moč je že nekaj dni prej odkrila tabor Kamniškega bataljona na Slevcu. O tem beremo v nekem nemškem poročilu sledeče: »19. XII. 1942 ob 10. uri je 5 agentov okrog 200 m severno od kote 1070 (Slevce 2,8 km severovzhodno od Smartnega v Tuhi-nju, odkrili tabor, v katerem je bilo kakih 70 oboroženih banditov. Agenti so začeli streljati in so ubili stražarja, več drugih banditov pa verjetno ranili. Agentom je uspelo, da so se odstranili brez izgub.«

Tedaj je sovražnik sklenil napasti tabor Kamniškega bataljona z večjimi silami, med katerimi so bile v središču napada 6. četa 19. SS policijskega polka iz Kranja in 2. ter 3. motorizirana orožniška rezervna četa »Alpenland«.

Sovražnika je najprej zagledala zaseda na tuhijski strani proti Kamniku, kmalu pa še tista, ki je varovala pot proti Črnuču. Obe zasedi sta začeli streljati na bližajočega se sovražnika. Partizanska bataljona sta se takoj po prvih streljih pripravila za boj. Matija Blejc je borce porazdelil tako, da bi lahko odbijali napade od vseh strani. Nekateri so menili, naj bi se partizani umaknili in naj ne bi sprejeli odprtega boja, toda prevladalo je stališče, da se je treba sovražnikovo napadu krepko postaviti po robu. Ko se je sovražni obroč približal partizanskim položajem, so borci vsuli na sovražnika točo krogel in odbili prvi naskok. Medtem je bil Blejc ranjen v kolik. Prvem napadu so sledili še trije, pri četrtem pa je sovražnik udaril tudi s severa. Na partizanski strani je bilo vedno več mrtvih in ranjenih. Skupina z ranjenim Blejcem je skušala prebiti obroč, a je to uspelo le nekaterim, sovražnik pa je obroč kmalu spet zaprl. Drugi so poskušali prebiti obroč na vzhodni strani, a jih je močan sovražnikov ogenj vrgel nazaj. Naposled so se poskušali prebiti proti

Komandant odreda, narodni heroj Matija Blejc

Komandant Kamniškega bataljona Franc Per

Padli partizani Kamniško-kokrškega odreda in Moravškega bataljona na Kostavski planini 24. decembra 1942.

Zgornjemu Tuhinju in ko je po petih urah boj prenehal so odšli proti Paloviciam. Približno tako o boju poroča Jože Pirš-Luka v Kamniškem zborniku 1961, str. 96-99. Poročila prizadetih partizanskih enot so bolj skopa. Štab Kamniško-kokrškega odreda je o boju poročal šele 9. januarja 1943 in je v glavnem naštel le nekaj imen žrtev. Štab IV. operativne cone pa je poročal 10. januarja 1943 in je opisal takole: »Borba se je začela zgodaj jutraj ob pol 7, in je trajala do 11. ure dopoldne. Sovražnik je masovno napadal ne glede na žrtve. Naši borci so z združenimi močmi odbijali pobesnele fašistične pse, ki so delali juriš za jurišem. Ker je sovražnik dovažal vedno nove rezerve, so tovariši z jurišem prebili obroč in izsilili umik. V tej borbi je padlo preko 300 okupatorjev. Število ranjenih ni znano. Na naši strani je padlo južnaške smrti 15 tovarišev in ena tovarišica.«

O boju na Kostavski planini je poročal tudi sovražnik. Poveljnik redarstvene policije za alpske pokrajine generalmajor Hans Knoke je v svojem poročilu z dne 24. XII. 1942 navedel: »Dne 24. XII. 42 akcija 6. čete 19. pol. polka, 2. in 3. motorizirane orožniške rezervne čete »Alpenland« proti tolpi na Slevcu (kota 1070), 2,8 km severovzhodno od Šmartnega v

Tuhinju. Ustreljenih 18 banditov. Lastne izgube: 2 vermana padla, 6 lahko ranjenih. Nadaljevali bo mo zasledovanje tolpe.«

V poročilu z dne 28. XII. 1942 pa je objavil dodatno novico: »Pri akciji na Slevcu (k. 1070) sta bila ustreljena poleg drugih tudi vodji tolpe Miha (Pestotnik) in Vido (Per) kakor tudi odredni komandant (komandant polka) Blejce. V tem boju naj bi bilo ranjenih tudi okrog 15 banditov, vendar so ušli. Zaplenili smo 6 pušk in okrog 750 nabojev. 26. 12. 1942 so 11. četa 19. pol. polka (iz Domžal — op. T. F.), 3. motorizirana orožniška rezervna četa »Alpenland«, sile varnostne policije in esesovske samozaščitne iskalne padle in ranjene bandite na območju Slevca in v okoliških krajih. Ob 12. uri so 3 banditi obstreljevali naše sile na Slevcu. Ko so te odgovorile s streljanjem, so banditi zbežali. Nobenih izgub. Pri tej akciji so prijeli 7 sumljivih oseb.«

Podatek, da sta padla 2 vermana, priča, da so uporabili v akciji tudi vermanšaft iz slovenske Štajerske. Ta je nastopal verjetno iz vzhodne strani.

Udarec, ki so ga štab odreda in oba bataljona utrpeli na Kostavski planini, je bil vsekakor zelo hud. Padel je komandant odreda, komandant enega bataljona (komandant drugega bata-

ljona je bil odsoten) in komandir ene čete ter 13 partizanov. Padli so: Matija Blejce, ki so ga po vojni odlikovali z redom narodnega heroja, Franc Per, Tine Pestotnik Peter Podbevšek, Jernej Plevč, Janez Ogrin, Franc Kotar, Rudi Naglič in Meta Masel iz štaba odreda in iz Kamniškega bataljona ter A. Zupancič, Maks Smolnikar, Jože Trstenjak, A. Brodar, Ivan Sever, Viktor Bukovec, Rudi Naglič iz Moravskega bataljona. Čez tri tedne je Kamniški bataljon zadel nov udarec na Kališah, med padlimi je bil tudi politkomisar odreda Anton Stefe, politkomisar bataljona Slavko Kovač in še 16 drugih partizanov, 22 pa jih je bilo ujetih. Tiste dni sta se Kamniški in Moravski bataljon združila v nov Kamniško-Savinjski odred.

Kaj je bilo s padlimi partizani na Kostavski planini. O tem nam največ pove odlomek iz kronike osnovne šole Šmartno v Tuhinju: »24. 12. 1942. Ves dan hudi boj v Kostavski planini — na Slevcu. Partizanski borci izdani, branili so se hrabro, a vsled nemške premoči in izdajstva padlo 16 fantov, med njimi Pestotnik Valentin iz Kostanja, brat ustreljenih Mihaela in Jožeta Pestotnika. Vseh 16 padlih partizanov so na sveti večer ob 18. uri pripeljali v Šmartno, kjer so ves teden ležali pri cerkvi. »Kulturna« Nemci so jim odvzeli čevlje, razgalili jim obleko, da so izgledali banditsko, nato pa so jih gestapovski slikali od vseh strani. Po božičnih praznikih so jih Šmarčani pokopali v skupen grob pod cerkvijo.«

Zanimivo je, da nemško poročilo navaja, da je padlo 18 partizanov, naša poročila in tudi omenjena kronika ter ustni viri omenjajo le 16 padlih. Toliko padlih je tudi na fotografijah. Vsi viri soglašajo, da sta se bataljona na Kostavski planini bojevala zelo hrabro. O tem priča tudi to, da sovražniku ni uspelo dobiti v roke niti enega živga — ranjenca ali ujetnika. Dobil je le mrtve.

Nobene od 17 fotografij padlih partizanov doslej nismo poznali. Zato nam je dokumentacijski arhiv avstrijskega odporniškega gibanja na Dunaju storil veliko uslugo. Treba pa bo fotografije posameznih padlih partizanov še natančneje dokumentirati.

TONE FERENC

Poizvedujemo

Istrsko vojno področje je imele od avgusta 1944 dalje dva kilometra od Mašuna proti Jurščam manjšo bolnišnico. Ta gozdni predel se imenuje Rigelje, bolnišnico pa so v svojem krogu imenovali Postojanka Franja. V bolnišnici je bila ves čas obstoja bolničarka Dragica Kureč, doma iz Golca, nekaj časa pa tudi pokojni Vinko Sket iz Ilirske Bistrice. Bolnišnica je delovala do 9. marca 1945, ko so jo napadli četniki s Pivke in pri njej ubili ujetega obveščevalca Staneta Cesnika. Takrat je bil uničen tudi ves arhiv. Pozivamo vse, ki so bolnišnico gradili, jo stražili in oskrbovali, nadalje vse ranjence in bolnike, ki so se v njej zdravili, in zdravstveno osebje, da sporočijo svoje naslove in podatke o zadrževanju v bolnišnici na naslov:

Odbor istrskega odreda in področja pri občinskem odboru ZZZ NOV KOPER

V začetku julija 1944 sem vstopil v Gradnikovo brigado, kasneje pa sem bil premeščen v Gregorčičevo v pratežni vod za mulovočca. Dne 5. aprila 1945, ko je bil 9. korpus obkoljen, sem bil blizu Mrzle rupe ujet. Odpeljali so me v Ajdovščino, od tam pa v Furlanijo in dalje v srednjo Italijo. V Ajdovščini je bilo z mano tudi več drugih naših ujetnikov.

Prosim vse, ki jih je doletela enaka usoda kot mene in ki so bili v Ajdovščini zaprti, naj mi javijo svoje naslove.

MAVRO GRIZANČIČ,
Pregare 19, p. Slovensko
Gradisce pri Kopru

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL

S „podmornico“ dvakrat po suhem

Pise: Slavko Krušnik

PRED PRAZNIKOM OSVOBODILNE FRONTE SLOVENSKEGA NARODA ZACENJAMO OBJAVLJATI SERIJO SESTAVKOV O ILEGALNIH TISKARNAH V OKUPIRANI LJUBLJANI, KI SO PRISPEVALE OGRONOMEN DELEŽ K SIRJENJU OSVOBODILNE MISLI IN K ORGANIZACIJI VSTAJE PROTI OKUPATORJEM IN DOMAČIM IZDAJALCEM. — OP. URED.

Druga svetovna vojna je bila neizbežna posledica protislovij, ki so se nakopičila v političnem, ekonomskem in moralnem življenju Evrope tretjega in četrtega desetletja. Prizanesla ni nikomur, vsak od izvečih je moral nerad prevzeti del bremena, ki mu ga je vs. lila. Starejši in izkušeni ljudje so jo doživljali po svoje, mlajši in neizkušeni pa spet po svoje, mnogi med njimi še bolj bridko in s hujšimi posledicami.

Tudi skupna ljubljanskih grafičnih vajencev, ki je leta 1941 z večjimi in manjšimi izostanki hodila popoldne v grafično šolo, dopoldne pa v praksi preizkušala pridobljeno znanje, se je počasi vse bolj nedvoumno zavedala nevarnosti, ki so jo povzročali naraščajoči nemški nacizem, italijanski fašizem in japonski nacionalizem. To je bila »os«, o kateri se niso učili pri geometriji, ki pa je povzročila nekaj let groze in razdejavanja. Med pogovore o nogometu, atletiki, filmih, predvsem pa o dobrih knjigah — takrat se je bralo več in boljša besedila kot dandanes — se je vplela črna skrb, kaj bo, in plehko upanje, da bo Jugoslaviji prizaneseno.

V skupini so bili (med drugimi) Branko Ropič, Rado Cenčič, Lojze Ajdišek, Marjan Porenta, Jure Ribičič, Ivan Melik, Franc Pirnat, Slavko Krušnik, Bojan Sekula, Srečko Pleško, Franc Dremelj, Drago Dolanc, Stane Fatur, Ciril Genussi, Franc Mugerle, Maks Smolnik, Ciril Sitar, Jože Stegl, Jernej Zdešar, Slavko Zitnik in še kdo, ki ga je nezanesljivi spomin spregledal.

Vendar je med vsemi mladimi — in sicer nepozabno — izstopal mlad fant, vajenec-stavec v takratni Delniški tiskarni, Lojze Ajdišek. S preprostimi besedami, v katerih je kraljevala neizprosna, kot britev ostru logika, je dokazoval vsem, ki so ga hoteli poslušati — in njega se je dalo poslušati — da je spopad med nazadnjaškimi silami in silami napredka, ki jih je takrat predstavljala Sovjetska zveza, neizbežen, da bo zadel tudi nas in da se moramo nanj pripraviti. Nekateri so plaho ugovarjali, češ da so še premladi, saj so stari komaj šestnajst let, mobilizirajo pa šele tiste, ki so dopolnili osemnajsto leto, drugi, zastrupljeni s socialdemokratskimi idejami, so domnevali, da bo socialna pravica dosežena s preprostim dvigom rok demokratično izvoljenih, človekoljubnih poslancev, spet tretji so menili, da bi se dalo izogniti najhujšemu s pravilno nevtralnimi politiki, Lojze Ajdišek pa je z razlogi, ki so zdaj znani vsem, takrat pa jih je dojemal le malokdo, pobijal pobožne želje, drugo za drugo. Večkrat je sobesednik nejevoljen utihnil, ker so bili Lojzetovi razlogi prehudi, vendar ni mogel biti nikoli užaljen, kajti Ajdišek ni nikdar po kakšni razpravi pokazal zmagovalstva, ki bi otopilo moč njegovih prepričevalnih besed.

Krog somišljenikov se je pozneje sicer nekoliko skrčil, tako da so lahko tisti, ki so ostali, poglobljeno razpravljali o razmerah, ki so se neusmiljeno približevale. Lojze Ajdišek je tiste, ki so se zanimali za šport, nevsiljivo povabil in vključil v športno »Grafiko«, tiste, ki so se zanimali za kulturo, pa na vaje za uprizoritev neke akademije. In nekoč, po eni od takih vaj, je ob slovesu pozdravil svoje sobesednike z levico, polvisoko dvignjeno in stisnjeno v pest.

»Kaj pa to pomeni?« je vprašal Slavko Krušnik enega od udeležencev vaje. »Ali ne veš? To je komunistični pozdrav. Za kaj takega te lahko celo zaprejo!«

Šestnajstletni Slavko Krušnik, ki so mu pozneje — v partizanih — rekli kar Mihec, tega večera ni mogel takoj zaspati. Lojzetova zaupljivost ga je čudno ganila. Navsezadnje ni tako majhna stvar pozdraviti nekoga, ki ga le bežno poznaš, s pozdravom, zaradi katerega lahko prideš v zapor. Res je bilo za njimi že nekaj večerov dolgih razprav, v katerih si niso bili vedno enakega mnenja, pa vendar ... Toda — izkazano zaupanje je treba vrniti z zaupanjem, ne glede na okoliščine, za kar so imeli vsi fantje kmalu obilo trdih priložnosti.

Okoliščine so bile črne, bolj kot je bilo mogoče. Marčne demonstracije pod geslom »Bolje rat nego pakt«, surova aprilsko nedelja, kapitulacija jugoslovanske vojske, okupacija — novi dogodki so zbegali mlade fante, vendar samo za kratko obdobje.

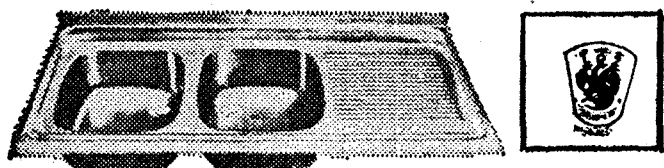
Minilo je komaj nekaj tednov, ko je Lojze prinesel odgovor na vprašanje, kaj pomenijo znaki »OF«, ki so se čedalje pogosteje pojavljali na stenah hiš, na plotovih, na kioskih in dražili okupatorje, ki se očito niso sprijaznili z razlago, da kratice pomenita okrajšavo za »očete frančiškane«. Osvoobodilna fronta je postala pojem, ki je vznemiril fante iz vajeniške skupine in vzbudil v njih vrsto skoraj pustolovskih misli o borbi, o svobodi in o maščevanju za storjene krivice, zlasti za pomanjkanje, ki sta ga trpela celo mesto in vsa dežela. Seveda so bile tu še mame in bratje in sestre in vsi, ki bi se jim lahko zgodilo kaj hudega, če bi bila odkrita njihova podtalna dejavnost, toda — bilo je tako imenitno, če si malo »pokadil« pod nos tem domišljavim fašističnim vojakom in jim nasul prgišče listkov z napisi OF, KP, Smrt fašizmu in podobnimi gesli skoraj za njihovim hrbtom. Kajti naši fantje so bili bodoči tiskarji in maščevati se je bilo treba tako, kot je pač vsak od njih strokovno znal.

Takrat se je Mihec med odmori še sladko smejal novicam, da je neka italijanska podmornica pomagala zavzeti glavno mesto Slovenije, Ljubljano. Takrat še ni vedel, da je Komunistična partija že dala Osvoobodilni fronti na razpolago svojo ilegalno partijsko tehniko in da bo septembra 1941 v hiši Cesta na Brdo 95 na Viču zgrajen bunker za tiskarno, ki jo bodo imenovali prav Podmornica in da bo nekoč tudi on tihi bojevnik na tem delčku fronte upora.

Kmalu se je izkazalo, da so trosilne akcije premalo in da so pred vajenci že večje naloge. Ko sta Lojze Ajdišek in Jure Ribičič vprašala Miheca, ali bi za potrebe tiskarne, ki se na skrivaj organizira, prinesel iz Ljudske tiskarne, sedanje Ljudske pravice, ki se je takrat uradno imenovala Stampinga popolare, nekaj črk, mase za vlivanje vajkov in drugega grafičnega materiala, je takoj privolil. Jasnó, saj brez črk, barve in papirja ni mogoče tiskati!

Nadaljevanje sledi

POMIVALNO KORITO IZ UVOŽENEGA NERJAVEČEGA MATERIALA — KROM-NIKEL

KOVINOPLASTIKA • LOŽ

HIGIENSKA PAPIRNA KONFEKCIJA

Taloma

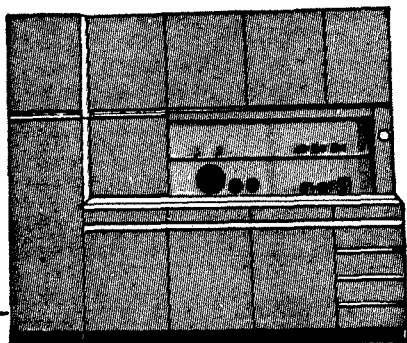
Sladkogorvku
SLADKI VRH

veleblagovnica nama Ljubljana
trgovska hiša Tromostovje
Škofja Loka Kočevje

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke
iz kuhinje VEGA 55

POZIV

Ob praznovanju 25-letnice osvoboditve se tudi iniciativni sekretariat »VOS« za Slovenijo pripravlja, da dobi točen seznam vseh aktivnih udeležencev nekdanje varnostne obveščevalne službe (»VOS«) in tudi njihovih sodelavcev in da formira sedanje domicilno republiško vodstvo ter pokrajinske in nižje forume ter rekonstruira takratne, medvojne.

Namen tega je zbiranje zgodovinskih materialov in vpogled v stanje teh zasluznih kadrov.

Glede na to, da iniciativni sekretariat ne razpolaga z naslovi vosevcev, prosimo, da pošljete svoj naslov do 20. aprila 1970 na naslov: Združeno železniško transportno podjetje, Ljubljana, M. Pijadejeva 93 — za »VOS«.

Dodatna pojasnila lahko dobite preko telefona št. 313-044 interna 24-44 vsak dan (razen ob ponedeljkih in sobotah) od 9.—13. ure.

INICIATIVNI SEKRETARIAT

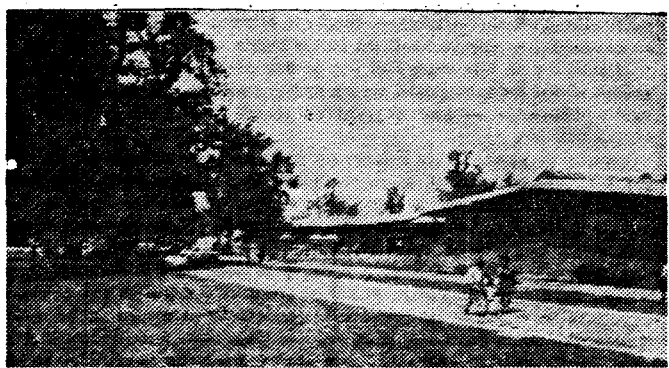
Ljubljana
Turizem in gostinstvo
Titova 38, tel. 314-922, 321-553

VABIMO VAS NA POMLADANSKE IZLETE

- 13. aprila 11-dnevno potovanje v Francijo v Lourdes po posebnem programu za romarje.
- 18. aprila 8-dnevno potovanje v Beograd, Sofijo in Istanbul z ogledi najlepših zgodovinskih spomenikov na področju Turčije in Bolgarije.
- 23. aprila — 11-dnevno potovanje na Sicilijo, znano po blagem podnebnju in številnih kulturno-zgodovinskih spomenikih.
- 20. aprila 3 dni v Pariz z avionom. Po reklamno nizki ceni se boste ogledali lepote in zanimivosti francoske prestolnice z okolico.
- 24. aprila 13-dnevno potovanje z avionom v Ameriko, Island, Florida in Bahamski otoki (posebni pogoji za obisk svojcev).
- 24. aprila 10-dnevno tradicionalno potovanje v Holandijo združeno z ogledom cvetlične razstave v Keukenhofu.
- 25. aprila 13-dnevno potovanje v tri prestolnice — Pariz, London in Bruxelles.
- 25. aprila 9-dnevno potovanje z ogledom zgodovinskih in kulturnih zanimivosti v Italiji: Firenze — Rim — Tivoli — Napoli — Capri — Vezuv — Sorrento — Paestum — Siena.
- 28. aprila 5 dni po severni in srednji Italiji: Verona — Parma — La Spezia — Pisa — Firenze — San Marino — Ravenna.
- 28. aprila 5 dni po Avstriji in ČSSR: Dunaj — Praga — Lienz in ob Donavi do Salzburga.
- 29. aprila 4 dni po gornji Avstriji: Salzkammergut — Salzburg — Wolfgangsee — Bad Ischl in Dunaj.
- 30. aprila 6-dnevno potovanje v Czestochowo: Krakow — Auschwitz — Czestochowo in Dunaj.
- 1. maja 4-dnevno potovanje z avionom na ogled francoske metropole in njene bližnje okolice — Pariz.
- 16. maja 5-dnevno potovanje na Azurno obalo: Genova — San Remo — Monte Carlo — Monaco — Nica — Cannes.
- 31. maja 19-dnevno potovanje prilagojeno za romanje v Lurd — Madrid in Fatimo.
- 7. junija — 5-dnevno potovanje na obrtniški sejem v München. Razstava je namenjena gozdarstvu in strokovnjakom lesne industrije.

Na voljo so vam programi za potovanje v Sovjetsko zvezo in na Švedsko, Finsko, na esperantski kongres na Dunaju, na Škotsko, po muzejih v socialističnih deželah.

Informacije in prijave sprejemajo vse poslovalnice SAP — LJUBLJANA, Turistagent Maribor in Avtopromet Gorica.

ČATEŠKE TOPLICE

SLOVENIJA — JUGOSLAVIJA

Čateške Toplice z zdravilnim vrelcem temperature 57,2 stopinje Celzija spadajo med najmodernejše rehabilitacijske centre v Jugoslaviji. Indikacije: reumatološke, traumatološke, ortopedske in nevrološke poškodbe lokomotorne in podpornega aparata. Kontraindikacije: infektivne bolezni, akutna vnetja, tuberkuloza, visoka hipertenzija, dekompenzirano srce in graviditeta. Čateške Toplice ležijo ob mednarodni avtomobilski cesti Ljubljana—Zagreb, s priključkom na Čatežu (1,5 km).

Informacije: telefon 068-72-010 — telegram: Čateške Toplice.

Invalidi! Ko prejmete napotnico za zdravljenje zahtevajte od Vašega zdravnika, da Vas pošlje v Čateške Toplice, kjer si boste zanesljivo popravili zdravje in na splošno opomogli.

BISERI PRODUKCIJ 1969:

MODERNA URA
LORD 71

MODERNA ZENSKA URA
LADY 71

Vse DARWIL ure z DAR-BLOCK: posebno vgrajena naprava, ki ščiti DARWIL uro pred udarci in tresljaji. Kupujte le službeno kontrolirane zlate proizvode pri Generalnem švicarskem zastopništvu:

TRST — Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II, po svetovnih konkurenčnih cenah nudi največjo izbiro zlatega nakita v Evropi iz 14,18 in 22 karatnega službeno kontroliranega zlata, ki ga prodajamo s posebno garancijo.

Na zalogi imamo vedno preko 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko vedno kupite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

Servisi so organizirani v vseh večjih mestih Jugoslavije.

DARWIL

Loške
tovarne
hladilnikov
Škofja Loka

Lth

zamrzovanje
živil
v gospodinjstvu

PROIZVAJAMO KONZERVATORJE:

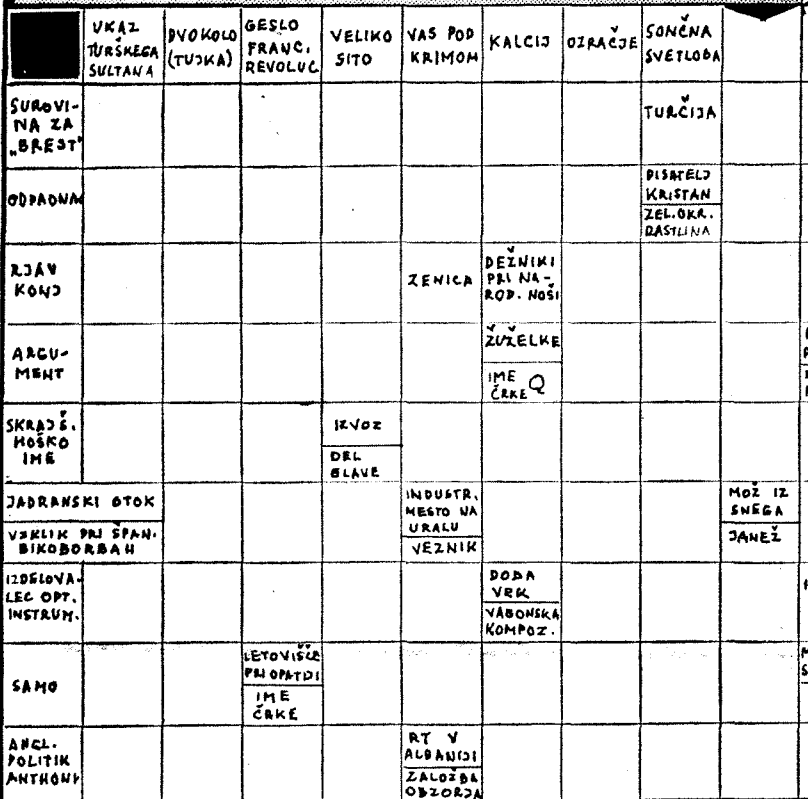
SGH — 110 litrov
SGH — 200 litrov
SGH — 300 litrov

1600.— N-din
2730.— N-din
2990.— N-din

*Če gradite
pozrite na stroške!*

»GRAMEX«

PRODAJA V SVOJIH POSLOVALNICAH: LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10 — LAVRICA — VRHNIKA
VSE VRSTE GRADBENEGA MATERIALA: CEMENT, BET. ŽELEZO, OPEČNE IZDELKE, APNO, SALONITNO KRITINO.
VSE VRSTE KERAMIKE, STEKLO, INSTALACIJSKI MATERIAL, STAVBENO-MIZARSKE IZDELKE
ZAHTEVAJTE PONUDBE IN STROKOVNE NASVETE

NAGRADNI KUPON

Ime in priimek _____

poklic _____

Točen naslov: _____

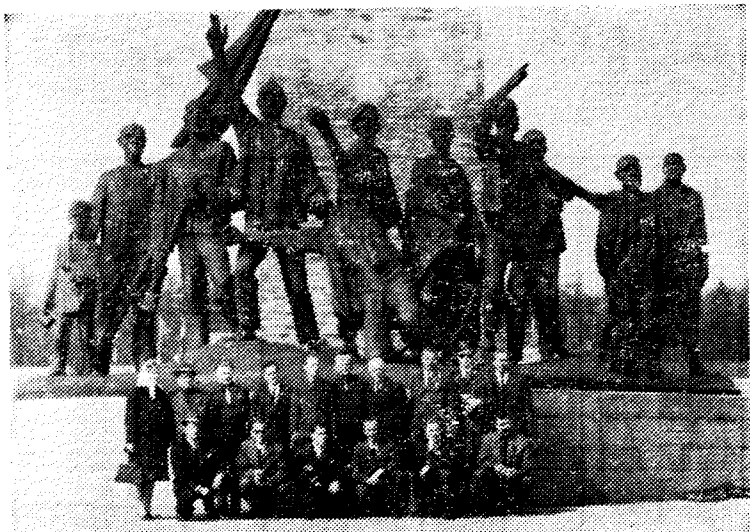
[illegible]

3 moške ročne ure znamke LORD 71

Rešitev nagradne križanke šte. 2 bomo objavili v 17. številki TV-15, ki izide 22. aprila.

Skupina bivših internirancev pred spomenikom v Buchenwaldu

Uporniška pesem v Buchenwaldu

VSI VEMO, KAKŠNE STRAHOTE SO SE DOGAJALE V NEMSKIH KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČIH. MALO PA JE ZNANO, KAKO SO KOMUNISTI V TABORIŠČIH ORGANIZIRANO IN PODTALNO DELOVALI PROTI TIRANOM. ORGANIZIRALI SO RAZNE SABOTAŽNE AKCIJE V TOVARNAH, KJER SO DELALI, ALI PA Z BORBENIMI BESEDAMI IN S PESMIJO SKUSALI SPODBUJATI SVOJE SOTRUPINE, DA NE BI OMAGALI IN OBUPALI VELIKO KOMUNISTOV JE ZA TO ŽRTVOVALO SVOJA ŽIVLJENJA! TA TIHI BOJ SE JE ODIGRAVAL TUDI V KONCENTRACIJSKEM TABORIŠČU BUCHENWALD, KJER SO BIL GASTAPI VIHTELI ZLOGLASNI KRVNIKI, KOT SO BILI KARL KOCH, ILSE KOCH. ESESOVSKI ZDRAVNIK DING IN SOMMER, IMENOVAN »GORILA«.

Nastanek jugoslovanskega taboriščnega pevskega zbora sega v november 1943, ko so pričeli po konvenciji Italije prihajati v Buchenwald prvi transporti iz tamkajšnjih zaporov in taborišč. V enem izmed teh, ki je prišel iz Abadia di Sulmona pred Dachau, 30. oktobra 1943, je bil tudi sekset pevcev. Sestavljal so ga: Milan Harmal, Srečko Dimec, pokojni Ivan Voljč, Ciril Škeri, pokojni Ivan Knap in vodja sekseta Janez Drašler. Bili so prvi, ki so s seboj prinesli partizansko pesem! Ze pozimi 1943-1944 so imeli nastope na prostem med barakami, in to ob nedeljah, ko v taborišču ni bilo toliko esesovcev. Nastopom, ki so bili veren dokaz borbenega duha Jugoslovancev, je prisostvovala tudi po tri tisoč ljudi. »Nabrusimo kose«, »Partizanski ostri strelci«, »Kosec koso brusiti«, »Internacionala« in »Puntarska« so bile pesmi, ki so jih takrat najraje prepevali. Že od marca 1944 je pevska skupina tako narasla, da ji Janez Drašler, ki je učil pesmi kar po posluhu, ni bil več kos. Pevski zbor je prevzel Slavko Figar in kmalu nato šime Modričak, ki ga je vodil do osvoboditve.

Junija 1944 je prišel iz Trsta prvi transport primorskih Slovencev in z njimi nekaj znanih imen pevskega zbora »Sv. Jakob«. Le-ti so se nam prvič predstavili z venčkom narodnih in v improviziranih narodnih nošah vsi jugoslovanskih narodov na prireditvi, ki je potekala pod geslom »Vsi za enega, eden za vse«.

Sicer smo koncerte prirejali skrivoma in to navadno ob prihodu vsakega večjega transporta, v katerem so bili tudi Jugoslovani. Priprava in izvedba takega nastopa je bilo nelahko in nevarno delo, saj je bilo prebivalcem taborišča strogo prepovedano hoditi v prostore, določene za karanteno. Velikokrat smo se morali vtihotapiti skozi bodečo žico, ki je ločila glavno taborišče od karantene. Pri tem so nam pomagali člani mednarodnega odbora odporneškega gibanja. Trud je bil vedno poplačan. Ne morete si predstavljati, kaj je pomenila domača pesem tistim, ki so prvi-

prestopili prag taborišča smrti. Videli sem jokati odrasle ljudi, ko so sredi Hitlerjeve Nemčije zaslišali partizansko pesem...

Konec avgusta 1944 je odbor sovjetskega odporneškega gibanja tajno organiziral kulturno prireditev za komuniste drugih narodov. Takrat se je tudi nam porodila želja, da bi pripravili nekaj podobnega. Delo sta prevzela Figar in Zidarič, na pomoč pa so nam prišli tudi češki tovariši s pelnikom Jaroslavom Ježekom na čelu.

Dobro se še spominjam 24. februarja 1945. Buchenwald je bil odet v plašč sive megle in bilo je kot vsako nedeljo popoldne, ko je bil jetnikom dovoljen popoldanski počitek. Le oster opazovalec, ki je dobro poznal strogi taboriščni red, je lahko opazil, da je bila povečana taboriščna varnostna straža in da je bilo v bližini pralnice opaziti večjo aktivnost članov odporneškega gibanja. V pralnici, ki bi morala biti ob 15. uri zaklenjena, so razen delavcev prihajali tudi drugi interniranci z vseh strani taborišča. V veliki dvorani na vzhodni strani pralnice je bil nad strojem za avtomatično likanje manj kot v pol ure pripravljen velik oder in pred njim »postrojena« taboriščni orkester, sestavljen v glavnem iz glasbenikov češke narodnosti. Jugoslovanska umetniška skupina, sestavljena iz kakih dvajsetih članov, pa je pod vodstvom Figarja in Martinjaka uprizorila program za pripadnike jugoslovanskega odporneškega gibanja. Prisotne so bile tudi delegacije drugih narodov. Krajši skeč, ki so ga izvedli, je sklenila perem »V boj, v boj... Neki nemški komunist, ki ni znal nobene slovenske besede, je potrepal po rami Rudija Supeka in mu dejal: »Bili ste imenitni in vse sem razumel!« Predstava se je srečno končala. Izbral smo bili tudi pravi čas, saj so se esesovci ob nedeljah popoldne navadno umaknili iz taborišča v svoje kasarne ali zabavišne kantine. Iz zvočnikov pa so ves dan odmevale pesmi iz esesovske stražarnice in naše grupe skoraj ni bilo slišati. Tudi oder smo neopazno podrli, se razšli in življenje je teklo dalje, ne da bi bili esesovci karkoli opazili.

To je bila zadnja prireditev v taborišču, saj je bila taborišča odporneška organizacija že od januarja 1945 v vojni pripravljenosti. Vedeli smo, da se bliža osvoboditev, nismo pa vedeli kaj bodo esesovci storili z nami. Ali nas bodo žive sežigali z metači plamena, kakor tiste iz Bergen-Belzna? Ali nas bodo pokončali na tako imenovanih »pohodih smrti«? Zato smo vse moči posvetili organizaciji vojaških odredkov, ki smo jih urili za upor. Ti ljudje — borci so 11. aprila 1945 z jurišem zavzeli taborišče in ga držali v svojih rokah dva dni, ko je prišla v Buchenwald ameriška vojska pod vodstvom generala Pattona in s tem rešila življenje 21.000 taboriščnikov.

BORIS KOVAČIČ

Ob petindvajsetletnici osvoboditve Buchenwalda

Iz sužnosti v svobodo

IZ DALJŠEGA SESTAVKA, KATEREGA AVTOR JE VEKOSLAV FIGAR, OBJAVLJAMO ODLOMEK, V KATEREM JE OPISANA OSVOBODITEV ZLOGLASNEGA BUCHENWALDSKEGA TABORIŠČA. V TEM TABORIŠČU JE DELOVAL INTERNACIONALNI ANTIFAŠISTIČNI KOMITEJ — ILK, KI JE USTANOVIL V OKVIRU POLITIČNE ORGANIZACIJE POSEBNO SILO — VOJAŠKO ORGANIZACIJO, KJER SO BILI JUGOSLOVANI ČASTNO ZASTOPANI: ČEPRAV SO BILI V PRIMERI Z DRUGIMI NARODNOSTMI V VELIKI MANJSINI (OSVOBODITEV JIH JE DOZIVELO 605) — SO DALI TEJ ORGANIZACIJI 16 GRUP PO 5 MOZ, FRANCOZI, KI JIH JE BIL NEKAJ TISOČ, SO NPR. IMELI 22 GRUP.) ORGANIZACIJI SE JE POSREČILO PRISKRBETI TUDI NEKAJ OROŽJA, KI GA JE IMELA SKRITEGA IN PRIPRAVLJENEGA ZA ODLÖCILNE TRENUTKE. TI TRENUTKI SO NAPOČILI 10. OZ. 11. APRILA 1945.

To noč je krematorij gorel poseben pošastno. Kaj se tam je dogajalo? Tovornjaki, zastraženi od esesovcev, so nekaj odvažali. Naši opazovalci so kmalu dognali, da esesovci sežigajo listine in razne papirje taborišča. Fronta torej ne more biti daleč. Opazili smo tudi oddelek esesovcev, ki je odšel v stavbo »Effektenkammer« — shrambe jetniških civilnih oblek, osebnih listin in dragocenosti. Tovornjaki so to vozili ven iz taborišča, na področje komandanture. Uganili smo: pripravljajo se na beg, da bi se preoblekli v civilne obleke, si nabavili tuje listine.

V tej noči so naši zaščitniki opazili tudi posebno gibanje na dvorišču krematorija, kjer so pobili vse tam zaposlene jetnike — da bi ne bilo priči — jetnike, zaprte v bunkerju taborišča, in še nekaj civilistov, ki so jih pripeljali kdove od kod.

Krematorij ni zmogel več opravljati vsega dela. Celotno dvorišče je bilo polno človeških trupel, okostnjakov, naloženih kot pole-

določiti ni bilo mogoče, ali so to ameriške predhodnice ali umikajoče se nemške sile.

Tedaj pa je zaslišal poseben, nam še neznan pisk sirene. Dolg, neprekinjen. Še nikoli ga nismo slišali! To je bil znak za esesovce, ki je pomenil neposredno sovražnikovo bližino. In že smo začuli tudi eksplozije in streljanje, ki pa ni več moglo biti daleč od taborišča. Vojaške grupe so bile na mestu. Čakali smo samo kurirja, ki nam bo sporočil geslo: »Napad!« In kmalu so kurirji švigali, skrivajoč se pred izstrelki, od bloka do bloka ter sporočali dogovorjeno geslo. Iz vseh blokov, od vsepovsod, so se začele zgrinjati urejene vrste jetnikov. Pred očmi začudenih tisočev in tisočev, ki niso imeli pojma, kaj se dogaja, so te kače organiziranih tovarišev urno tekale na točno določena mesta, sprejemale tam orožja, ga na hitro čistila, pripravljala na strel, ga polnila z municijo in spet tekla na zborna mesta, od tod pa jurišala v smerih in na kraje, ki so jim bili že zdavnaj določeni.

Vsa vojaška organizacija je imela pripravljenih 91 karabink z nekaj tisoč naboji, dvesto zažigalnih steklenic, napolnjenih z zažigalno tekočino, 16 ročnih granat, 20 samokresov, eno lahko strojnico, 150 na roko izdelanih nožev in bajonetov ter 80 ročno izdelanih predmetov, ki naj bi rabili za granate, pripravljenih je bilo tudi 5 prostorov prve pomoči s 50 sanitetci in z 2000 zavojčki prve pomoči — toda kaj je vse to pomenilo proti 3000 do 4000 obojnih esesovcem! Zato pa nas je navdajala trdna notranja zavest, neomajna odločitev, doseči svobodo! Posebej za to določene grupe so izklopile električni tok v žici, ki je obdajala taborišče, druge so prerezale žice, tretje zmetale deske in tramove prek španskih jezdecov, vse pod zaščito ostrostrlecev, ki so obračunavali z zeleno golazmijo na stražnih stolpih. Nato so grupe jurišale na stolpe, jih osvajale, oddajale ujete ali ranjene esesovce in zaplenjeno orožje pomožnim enotam za njihovo oborožitev in oborožitev vseh tistih, ki so bili voljni boriti se. Prodor se je nadaljeval skozi grmičevje in gozd do črte, ki je bila posameznim grupam določena za osvojitve.

Okoli 1. ure popoldan je na vrhu glavnega, vhodnega stolpa zaplapolala zastava svobode. Kmalu nato so na vseh strehah vihrale bele zastave — rjuhe, kdo ve od kod dobljene, in oznanjale osvoboditev.

Kako naj opišem veselje tisočev in tisočev osvobođenih? Ni besed, ki bi opisale tiste trenutke, ko so se med tisoči nepoučenih nenadoma pojavili oboježeni jetniki in jurišali na sovražnike, ki so nas toliko let tlačili.

Janez Drašler, vodja udarne grupe, ki je jurišala na glavni vhod in komandantovo vilo (bunker) ter ju zavzela

na drug vrh drugega, tako da so segale posamezne skladovnice že prek več kakor 2 m visoke lesene ograje.

Noč od 10. na 11. april 1945 smo preživeli budni, kot že toliko noči od začetka aprila. Bloki, ki jih esesovci še niso napadli, so bili natrpani. Še sedmi ni bilo kam. Povsod so sedeli in čepele ljudje — okostnjaki. Dobesedno ni bilo moč kam stopiti. Na jed smo sploh pozabili. Kuhinja je nekaj dni ni delala. Člani vojaških grup so dobili iz rezervnih zalog vojaškega vodstva nekaj prepečenca in po kosček dva čokolade.

Ze takoj zjutraj se je začel letalski napad. Tokrat je bil tarča Weimar. Taboriščni bloki so se stresali. Bili smo se, da se bodo združili, saj je bilo na posameznih, zidanih, več kot 2000 oseb.

Medtem pa jih je dosegla organizirano vest, da je padel Erfurt in da Američani še prodirajo. Alarma ni hotelo biti konec. Nihče ni mislil na kritje. Bili smo prepričani, da taborišča ne bodo napadli.

Zunaj žic, okoli taborišča smo opazili nenavadno gibanje. Slišali smo ročotanje motornih vozil, videvali kurirje na motorjih v polni bojni opremi in vedno jasneje zaznavali bojni trušč nekje na zahodu, ki pa se je prenašal tudi na severno stran taborišča. Z ukradenimi daljnogledi so člani vojaške organizacije opazovali obzore. Na severu so sicer videle tanke, izstrelke, eksplozije, a

Na tisoče grl je vzklikalo, vse je mahalo, nas pozdravljalo, kričalo z rokami, se smejalo, jokalo, se objemalo in poljubljalo. Bilo je neponovljivo doživetje! Ljudje — skeleti so se z zadnjimi silami trgali od svojih lesenih ležišč, vzklikali, mahali in žal — od veselja tudi umirali. Dotlej ilegalni taboriščni Mednarodni komite je prek mikrofona, ki smo ga osvojili nepokvarjenega, takoj razglasil osvoboditev, obenem pa pozval k čuječnosti in ohranitvi discipline, saj bi se naši smrtni sovražniki še mogli vrniti. Samo 8 km oddaljeni Weimar se ni bil v rokah zaveznikov. En sam ameriški tank je v času vstaje prešel ozemlje taborišča. Vojaško vodstvo je vsem, ki so bili voljni boriti se, razdelilo orožje in strelivo ter jih pošiljalo na položaje. V razdalji 2 km okrog in okrog taborišča smo vzpostavili gost kordon obojnih, pravkar osvobođenih antifašističnih borcev za obrambo pred možnim ponovnim napadom.

Antifašistični borci Buchenwalda, organizirani tajno še za časa esesovske strahovlade, smo ta kordon držali vse popoldne 11. aprila 1945, ponoči in čez dan, 12. aprila 1945 do jutra 13. aprila 1945, ko so v taborišče prišle prve pehotne enote III. ameriške armade. ILK je taborišče izročil poveljniku te armade generalu Pattonu, kateri je izrekel taboriščnikom za njihov podvig posebno pohvalo, ILK pa je ostal z njim v stalni povezavi.

Dne 19. 4. 1945 smo se na poziv sedaj legalnega Mednarodnega antifašističnega komiteja Buchenwalda vsi preživeli antifašistični borci s svojimi tovariši, ki za organizacijo prej niso vedeli, prostovoljno zbrali na zbornem mestu in na kraju, kjer je bilo prestanega toliko trpljenja, prelite toliko krvi, mučenih in ubitih toliko ljudi, neupeljenih nešteto trupel, ter izrekli z dvignjenimi pestmi svečano zaobljubo: »Ko bo obojni poslednji izmed krivcev preživelih grozot, ko bosta fašizem in nacizem po vsem svetu izravana s koreninami vred iz sleherne pore človeštva, tedaj šele bomo prenehali z našo borbo proti nacizmu, fašizmu in imperializmu. To smo dolžni našim umorjenim tovarišem in njihovim dragim, to smo dolžni storiti za obvarovanje vsega človeštva. Zaklinjamo se in obljubljamo!«

Nato je več kot dvajset tisoč preživelih internirancev koncentracijskega taborišča Buchenwald vsak v svojem jeziku zapelo »Internacionalo«.

Obvestilo odbora Buchenwald-Dora

Odhod tovarišev, ki se bodo udeleževali komemoracije ob 25. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Buchenwald-Dora, bo dne 8. aprila 1970 ob 23. uri izpred ploščadi hotela »Union« na Miklošičevi cesti. Zbirališče je v restavraciji »Triglava« (nasproti hotela Union).

Potovanje je omogočila tudi Kreditna banka Ljubljana. Varčujete pri Kreditni banki in hranilnici Ljubljana.

POIZVEDBI

Tovariša, ki je bil v noči od 5. na 6. april 1945 ranjen v nogo in prepeljan v stanovanje Antona Kastelica, Šmarje-Sap 124, kjer je bil v navzočnosti zdravnika in dveh sester amputiran pod koleno, naj se mi javi, ali sporoči svoj naslov. Stroške povrnem.

Anton Kastelic, Šmarje-Sap 124, p. Šmarje pri Ljubljani

Frosim tovariše, ki so bili dne 20. aprila 1944 ob bitki za Kočevje v X. »Ljubljanski brigadi« in tiste, ki so bili ob tej priliki ujeti in zaprti v Ljubljani, v Begunjah in kasneje prepeljani v internacijo — Mathausen in Linz, da mi sporočite čim prej svoj točen naslov.

Dragovan Martin, Velika Ligojna 47, p. Vrhnika

Vedrog LJUBLJANA

NAGRADNI NATECAJ — SIGNAL '70

Sodelujte v nagradnem natečaju SIGNAL '70, ki bo trajal do 31. avgusta 1970 z lepimi in bogatimi nagradami:

avtomobil RENAULT 16 TS Litostroj Ljubljana
2 avtomobila AMI 8 Tomos Koper
čoln »ELAN« Begunje GT 400
kosilnica RAPID, Agroprogres Ljubljana
2 pralna stroja GORENJE Velenje
2 hladilnika GORENJE Velenje
6 parov smuči ELAN Begunje
300 daril z zbirko zobnih krem

Na dopisnico z vašim naslovom nalepite pravilno izpolnjen anketni listič s 5 jezički-poklopci IZREZANIMI IZ SKATLE SIGNALA Z ZAŠČITNIM ZNAKOM VEDROG LJUBLJANA.

Vsak anketni list s petimi nalepljenimi JEZIČKI IZ SKATLE SIGNALA predstavlja 1 žreb. ŠTEVILO POSLANIH ZREBOV JE NEOMEJENO! Žreb pošljite na naslov:

»VEDROG« LJUBLJANA, Nazorjeva 5.
V vsaki škatli SIGNALA se nahaja anketni list.

Pletenina

TOVARNA TRIKOTAŽNEGA PERILA

LJUBLJANA, ŽALOŠKA CESTA ŠT. 14

V naš proizvodni program smo vključili naslednje novitete:

- vse vrste kopalnih oblek iz najsodobnejših surovin in najnovejših krojev
- trenirke za odrasle in otroke ter trenirke po svetovno znani licenci ADIDAS
- proizvode iz movila: otroške pajace ter plenice
- vse vrste ženskega, otroškega in moškega perila

**Članom
ZVVI
ZB
ZRVS**

nudimo zdravljenje v MORAVSKIH TOPLICAH za naslednje bolezni:

- obolenja lokomotornega aparata, zlasti revmatična obolenja,
- od ginekoloških obolenj pa posebno zdravljenje primarnih in sekundarnih amenorej po poprejšnji izključitvi tuberkuloznega procesa.

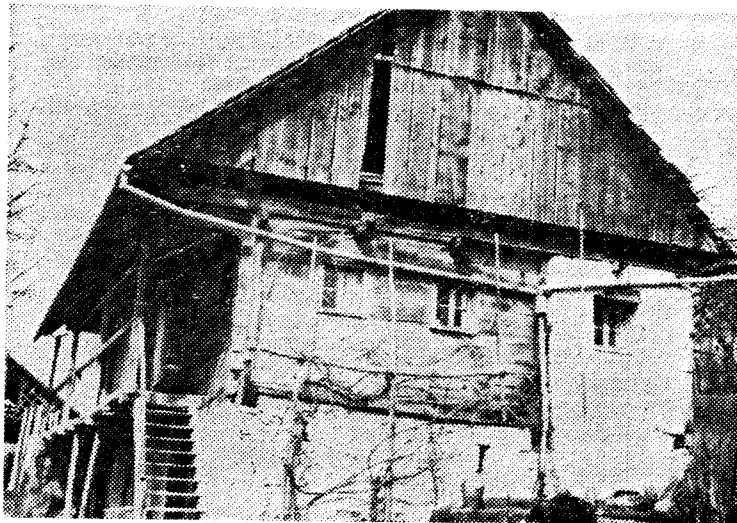
Priporočamo Vam tudi obisk ostalih krajev v Prekmurju. Za dodatna okrepčila so Vam na razpolago: hotel z restavracijo »Zvezda« v Murski Soboti in Ekspress bife s slaščiarno. Gostišče »Zvezda« s prodajalno vin in skladiščem piva v Murski Soboti, restavracija ob kopališču v Moravskih Toplicah in motel ČARDA z avtomatskim 4-steznim kegljiščem in prenočišči.

Na razpolago so Vam tudi gostišča v Petrovcih, Šalovcih in Križevcih.

Za cenjeni obisk se priporoča Gostinsko podjetje »ZVEZDA« Murska Sobota.

KRVAV SPOPAD AKTIVISTOV IN BELOGARDISTOV
V ŠUTNI

Sledovi strelav so še vidni

Burjeva hiša v Šutni (foto: Romanič)

Praznovanje občinskega praznika občine Krško bo letos v Podbočju pod Gorjanci, srečanje gorjanskega bataljona pa na Planini nad Podbočjem. Občina Krško ima svoj praznik 4. julija. Obe slavi bosta letos povezani na tem podgorjanskem območju, kjer so se čisto zadrževale partizanske enote in kjer se je nemški okupator ob pomoči domačih izdajalcev v jesenski ofenzivi 1943 posebno izdivjal. Ob letošnjih proslavah bodo spet oživel spomini na tiste hude dni, na posamezne dogodke, žrtve in zmage. Na enega takih nočnih srečanj aktivistov in belogardistov v noči 4. decembra 1944 se dobro spominja udeleženec tega spopada Miha Burja, sedaj šef krajevnega urada v Kostanjevici:

»Tisti čas v jeseni 1944 smo se člani rajonskega odbora Kostanjevica čez dan zadrževali predvsem v vaseh sosednega Žumberka, zvečer in ponoči pa smo prihajali v dolino do naših ljudi. Politično delo ni bilo lahko. Ob nemški ofenzivi v jesen 1943 so Nemci postrelili v Kostanjevici in okolici 9 ljudi, ki so jih vse križem polovili. Zvečine so bili to možje in fantje. Brez povoda pa so prešetal tudi žensko, ki je slučajno ob njihovem prihodu delala na polju. V Kostanjevici je bila močna nemško domobranska posadka, ki je zavednim ljudem v teh krajih prizadela veliko gorja.

Proti večeru četrtega decembra 1944 smo se odpravili iz Žumber-

ka v dolino. Razen mene so šli še Jože Žugič, Pepi Kuhar in Ivan Ambrožič. S seboj smo nosili radijske vesti in drugo literaturo. Spotoma smo se ustavili v Dolu pri Šutni pri aktivistu Valentinu Hribarju. Ponoči okoli 19. ure smo prišli v Šutno. Žugič in Kuhar sta stopila v hišo aktivista Jalovca, jaz pa sem se namenil obiskati sorodnike v domači hiši, ki stoji na klanu ob robu vasi. Z menoj je šel Ivan Ambrožič, doma s Primorskega. Ze prej smo videli neke sence med hišami, pa se nam ni zdelo nevarno. Komaj sva bila z Ivanom nekaj minut v domači hiši, se je pričelo razbijanje po vratih. Hiša je bila obkoljena od belogardistov. Brat je šel odpret vrata in v hišo sta vdrla dva belogardista. Oboji smo pričeli hkrati streljati. Ivan je padel smrtno zadet, prav tako eden od belogardistov, v katerem smo prepoznali mladega Kastelčevega fanta iz Bršljina pri Novem mestu. Jaz sem se poglaval ven. Med streljanjem so pobegnili tudi belogardisti. Odnesel sem celo kožo. Kmalu smo se dobili z drugim aktivisti in se vrnili nazaj v našo hišo. Domači so medtem vsi pobegnili z doma z otroki vred. Naslednji dan so se belogardisti vrnili z močno zaščito in našo domačijo popolnoma izropali. Čez nekaj dni so ujeli tudi brata-gospodarja, vendar so ga pozneje izpustili. Baje se je zanj zavzel neki belogardistični funkcionar Rataj. Zakaj, ne vem. Sledovi nočnega spopada v Burjevi hiši so še danes vidni, posebno na stari omari, kjer so vidni sledovi strelav.

Delno zidana, delno lesena domačija v Šutni, ki ima danes št. 24, tj. Burjeva hiša, je bila med vojno shajališče aktivistov in partizanov, katerim je bila vedno odprta. V njej se je rodilo in odraslo sedem bratov, vsi do zadnjega naprednjaki, eden od njih pa je bil že pred vojno komunist, ki je živel in delal v Zagrebu. Ze leta 1941 so ga kot komunista zaprli in je tudi končal v fašističnih zaporih. Od sedmih bratov sta živa samo še dva in pa dve sestrji. Kakšno trnovo pot je prehodil med vojno vsak od njih! Tovariš Miha se še danes, po toliko letih, ko se spominja žrtve in trpljenja med vojno, zlasti pa padlih, ne more vzdržati solz...

V teh vaseh so se pogosto zadrževali tudi partizanske brigade, slovenske in hrvatske. Med drugim sta se zadrževali tu Cankarjeva in Gubčeva brigada, ko sta napadali letališče pri Cerkljah. Zlasti starejšim ljudem so že v živem in lepem spominu obiski partizanskih borcev, njihovi junaški boji, mišingi in tovarištvo. Zategadelj se toliko bolj vesele ponovnega srečanja z preživeli borci Gorjanskega bataljona in drugih enot ter številnimi aktivisti, ki bodo za to dvojno slavo v Podbočju in na Planini gotovo prišli mednje.

PETER ROMANIČ

Dobro je če veste...

ZAKONSKO BREME je tako težko ter se mora združiti dva, da ga lahko nosita, kdaj pa kdaj se morajo združiti celo trije...«, je napisal Alexandre Dumas ml. (1824—1895) romaničar in dramatik, eden izmed začetnikov francoske realistične drame.

ALTAJ JE PROSTRANO SREDNJE-ASIJSKO GOROVJE, ki se razprostira v dolžino 2000, v širino pa 440 do 880 km in sicer na področju ZSSR, LR Mongolije in LR Kitajske. Najvišji vrh tega gorovja Higtun je visok 4355 m. Na tem pogorju je približno 800 ledenikov in več ko 3000 jezer.

AMSTERDAM SPADA MED NAJVEČJA ZAHODNOEVROPSKA PRISTANIŠČA. V to pristanišče priplove letno približno 8000 morskih in 5600 rečnih ladij (slednjih največ po Renu), ki pripeljejo oziroma odpeljejo v celoti okrog 21.000.000 ton raznovrstnega blaga. Velike pomorske ladje — do 90.000 nosilnosti, ki se lahko potopijo 15 m globoko — priplovejo po severnonizozemskem prekopu. 1966 leta so prekop razširili na 300 m pri vodni površini in do 180 m pri dnu. V prekopu se lahko, ne da bi jim to delalo kakšne težave, srečujejo ladje do 80.000 nosilnosti. Z Rena, belgijskih rek in prekopov priplovejo lahko v ta pristan manjše ladje in sicer po prekopu Amsterdam—Ren, ki je širok 65 do 75 metrov, globok pa 4 m.

ŠTEVILO POTNIKOV, KI POTUJEJO ČEZ ATLANTIK Z LADJAMI SE NENEHO MANJŠA; 1967. leta jih je potovalo samo še 80.000, medtem ko jih je 1962. leta potovalo še 190.000. Pač pa se število potnikov, ki potujejo čez Atlantik z letali, vrtoglavo dviga. Leta 1967 je »letelo« čez Atlantik že 5.000.000 potnikov. To pomeni, da potuje z ladjami samo še 1,6% od celotnega števila potnikov (pred 6 leti še 6%).

UDOMACENI DELFIN. Barba Joze, svetilničar iz vasi Komina, nedaleč od izliva Neretve, je pred vojno udomaćil delfina. Ta morski sesalec mu je leta in leta pomagal pri ribolovu in sicer tako, da je priganjal jate rib v mreže, ki jih je Joze postavljala.

NAGRAJENI POLJEDELEC. Poljedelec Sima Djurdjević iz vasi Beljačke pri Svetožarevu je bil nagrajen s televizorjem, ki mu ga je prisodila kmetijska zadruga skupščina v Despotovcu kot zmagovalcu v tekmi za visoke dosežke v pridelovanju koruze. Na svoji njivi je lani dosegel pridelek, ki je znašal 17.745 kg suhega zrnja SK—1 domačega križanca po hektaru.

ONDATRE ALI BIZAMSKO (KANADSKE) PODGANE so se v naši deželi prvič pojavile pred štirimi desetletji. Priplavale so po Donavi. Danes so se tako razmnožile, da živijo že skoraj v vseh rekah in kanalih Vojvodine, Slavonije, severne Hrvatske ter Bosne in Hercegovine.

O PREHRANI, KI BI LAHKO OPOCASNILA ALI PREPRECILA NASTANEK ALI RAZVOJ ARTERIOSKLEROZE (zapnenja žil), so v treh razdobjih imeli različno mnenje. Po dosedanjih dognanjih se ta bolezen sploh ne da ne popolnoma zaustaviti ne preprečiti. Od konca prejšnjega stoletja pa vse do konca druge svetovne vojne oziroma še nekaj let dlje so menili, da uživanje mesa, t. j. beljakovin, škoduje organizmu starejših ljudi, češ da beljakovine pospešujejo razvoj arterioskleroze. Pozneje so znanstveniki, na osnovi kliničnih in poskusnih raziskav, sklepali, da povzročajo oziroma pospešujejo razvoj arterioskleroze maščobe (holestrin in druge maščobe). Pred nekaj leti pa so znanstveniki, prav tako s poskusi, ugotovili — tako trdijo —, da je glavni pospeševalec te bolezni škrob — ogljikovi vodiki. Zato priporočajo številni zdravniki zlasti starejšim ljudem dietno hrano, ki naj vsebuje več beljakovin (mesa, rib, jaje, sira, skute), manj maščob (do 8 g na dan) in to polovico v obliki rastlinskih olj ter manj ogljikovih vodikov (kruha, močnatih jedi, krompirja, riža, sladkorja itd.), približno 70 do 80 g na dan, namesto prejšnjih 300 do 400 g. Starejši ljudje naj bi uživali več sadja!

Čestitke zlatoporočencema

Nedavno sta zakonca Matilda in Alojz Česen iz Ljubljane praznovala redek jubilej — 50 let skupnega življenja.

Alojz se je rodil leta 1890 v Dolu pri Ljubljani, na majhni kmetiji, ki je morala rediti kar 16-člansko družino. Bil je tretji otrok in zato je moral kmalu s trebuhom za kruhom. V Ribnici pri Novaku se je izučil za peka. Komaj je dobil službo, že se je začela vojna in moral je na bojišče v Galicijo. Kmalu je bil od Rusov ujet in v oktobrski revoluciji je pristopil k Rdeči armadi.

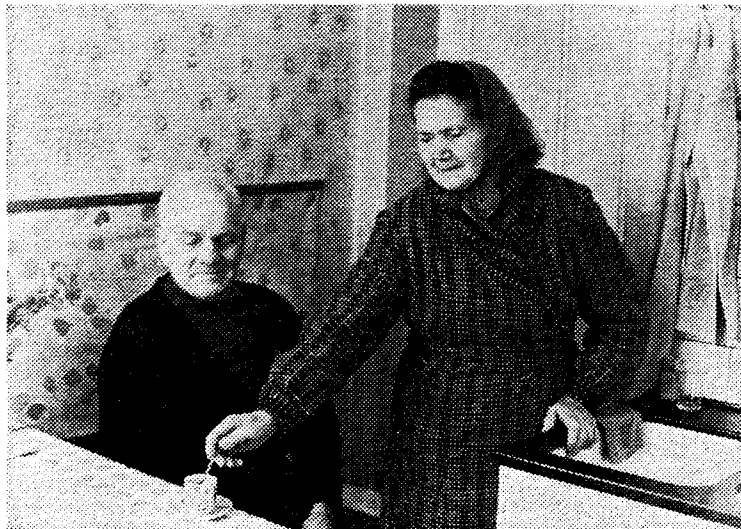
Ker zaradi bolezni ni mogel na fronto se je kot pek vključil v neko sibirsko tovarno, ki je pomagala boljševikom. Tam je delala tudi Matilda, njegova žena. Spoznala sta se na mitingu in 19. marca 1920 sta se v Nižneodinskem poročila. Ko so se razmere nekoliko ustale je RK začel zbirati transport za vrnitev jugoslovanskih borcev v domovino. Med njimi sta bila tudi Alojz in Matilda. Ker je Matilda Rusinja (rodila se je 1893 v Ukrajini v Černjegovu) je lahko šla z njim le pod pogojem, da bo tudi v novi domovini delala za socializem.

»Ko sta prišla v Ljubljano je bil njemu največji problem kje

dobiti stanovanje, saj je bil na poti tudi prvi sin. Pa tudi delo je bilo težko dobiti. Leta 1925 je Alojz dobil službo pri peku Zalazniku in pri njem ostal 13 let. Ker je leta 1931 organiziral stavko bi bila 9 članska družina kmalu ostala brez kruha. Ko pa se je začela II. svetovna vojna sta dva njuna sinova odšla k partizanom. Milan, ki mu je bilo komaj 16 let, se ni nikoli vrnil. Nemci so ga hu-

do ranjenega odpeljali v Polhov Gradec in ga po štirih dneh mučenja, marca 1943, leta ubili.

Alojz se je po vojni zaposlil v dijaškem domu »Ivana Cankarja« kjer je ostal vse do upokojitve 1951. leta. Zdaj živi z ženo sama, obiskujejo vnuki in pet še živečih otrok, saj vsi razen hčerke stanujejo v Ljubljani. Želimo jima, da bi dočkala tudi biserne poroke!

Imeli smo ljudi

Angela Marolt

Pred nekaj dnevi smo se od nje poslovili v Plešivcu pri Velenju. Bila je ena prvih partijskih mamie v okolici. Rodila se je pred 74 leti v vasi Završe in se je v Plešivcu poročila. Z možem sta vzgojila pet otrok, izmed katerih so vsi sodelovali v NOV. Njen mož je bil že 1942 ustrelen za talca v Mariboru, njo in preostalo družino pa so nacisti internirali v Nemčiji. Hči Kristina je v taborišču Auschwitz podlegla, sin Ignac je padel kot borec Sercejeve brigade na Mozirski planini.

V hiši so se že pred vojno zbirali revolucionarji, leta 1941 pa prvi partizani in aktivisti. Pozneje so tja prihajali borci 14. divizije, ki jim je mati kljub izčrpanosti po vrnitvi iz taborišča pomagala z vsem, kar je premogla.

Po vojni je sodelovala v vseh organizacijah in tudi v ZVVI in ZB. Naj ji bo lahka domača zemlja!

Jakob Mrak

Od leta 1951 dalje je v Novi Gorici delal in živel prvoborec Jakob Mrak. Dolga, težka in nemirna je bila njegova življenjska pot. Rojen je bil 20. julija 1895 v Stopniku od Idrijskega. Osemletnemu mu je umrla mati in potem je kot težaški delavec odšel na svet. Preživel je tri leta prve svetovne vojne kot avstrijski vojak. Takoj po vojni se je zaposlil v tovarni cementa v Anhovnem, vendar že leta 1920 tu zanj ni bilo dela. Odšel je v Ljubljano, kjer se je preživljal večinoma kot kletar pri raznih vinskih trgovcih.

Stalno je sodeloval z raznimi emigrantskimi organizacijami. Ob napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941 je bil med prostovoljci Soške legije, ki so jo sestavljali primorski in istrski emigranti v Jugoslavijo, želeč se aktivno boriti za Jugoslavijo. Dne 14. avgusta 1941 je bil že med prvimi borci, ki so se v Ljubljani odločili za partizanstvo. V partizanih je bil orožar, desetar, vodnik, četni obveščevalec, politdelegat, namestnik komisarja čete, politični instruktor, komisar bataljona, nazadnje pa poveljnik raznih enot v tedanji Narodni zaščiti. Dobil je oficirski čin kapetana.

Leta 1951 je bil že delavec gradbenega podjetja »Soča« v Novi Gorici ter se tako uvrstil med prve graditelje novega mesta.

Več let pred smrtjo je zaradi obolenosti živcev živel sicer med Novogoričani, vendar je bil odmaknjen od normalnega življenja. Ganiljivo simpatičen je bil, ko se je tako vneto ukvarjal z nabiranjem in sušenjem ter prodajo zelisa. Vedno je bil v naravi, skrbel za zorenje raznih rož, zelisa in trav ter bil tesno povezan z naravo.

Dne 16. marca so se njegovi sorobci, prijatelji in znanci poslovili od njega na solkanskem pokopališču, kjer je našel svoj zadnji mir.

Viktor Goričan

Umrl je star 63 let, rodil se je v Ljubljani. Ze kot študent je bil napredno usmerjen. Po končanih solah je služboval kot banovinski čestni nadzornik. Kot tak je služboval v Ljubljani, Ložu, Brodu na Kolpi, Slovenj Gradcu, Trebnjem in v Celju.

Z OF je začel sodelovati v samem začetku, zato so ga Italijani že leta 1942 zaprli. Ko je prišel iz zapora, je takoj odšel k partizanom, bil je v komandi mesta Trebnje, nato pa v Cankarjevi in Gubčevi brigadi. Udeležil se je tudi pohoda 14. divizije na Štajersko, konec vojne pa je dočkal v 15. brigadi. Dobil je poročniški čin.

Po vojni je spet delal v svojem poklicu, nazadnje je bil varnostni tehnik pri cestnem podjetju. Veliko je tudi delal v raznih organizacijah, bil je tudi odbornik ZB »Koroška vrata« v Mariboru, kjer je zadnja leta živel.

Pokopali smo ga 6. marca na pokopališču v Pobrežju.

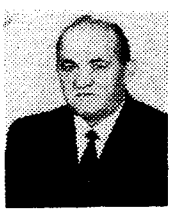
Franc Golmajer

Dne 8. marca je v Trzinu umrl nenadoma, star šele 46 let. Rodil se je v družini malega kmeta v Zadnji vasi pri Begunjah. Leta 1944 je vstopil v Koroški odred, ki je bil pravkar ustanovljen. Tam je bil kurir in borec do konca vojne. Spominjamo se ga kot dobrega tovariša in pogumnega borca.

Po osvoboditvi se je vključil v družbeno življenje. Leta 1948 so ga sprejeli v KP. Več let je bil tudi član odbora ZB in ZZB Trzin. Za svojo udeležbo v NOV je prejel tri odlikovanja. V spominu nam bo ostal kot dober tovariš!

Filip Mlinar

Pokopali smo ga lani decembra na Zalav v Ljubljani. Ze zelo zgodaj je občutil, kako težavno je življenje, saj je še kot deček postal sirota.

V OF se je vključil avgusta 1941 v Ljubljani. Njegovo stanovanje je postalo zbirališče obstojnih aktivistov. Tudi sam je opravljal najtežje naloge. Leta 1943 so ga zaprli, bil je nekaj časa v Sentspeterski vojašnici, nato pa na sodniji. Nazadnje so ga poslali v Dachau.

Po vrnitvi se je vključil v dela za obnovo, udeležil se je številnih prostovoljnih delovnih akcij, mnoge je tudi sam pomagal organizirati. Poleg tega je bil tudi član in aktivist v številnih organizacijah. Nazadnje je bil tudi član odbora ZB Ljubljana-Bežigrad. Ohranili ga bomo v lepem spominu!

Marija Dežman — Prežljeva mama

Rodila se je kot otrok številne družine v vasi Selo pri Bledu. Ko se je poročila, sta si z možem Antonom med velikimi napori in mnogimi odrekami, za današnje čase skoraj nerazumljivimi, ustvarila dom v Lescah. Imela sta šest otrok, ki sta jih kljub vsem težavam spravila do kruha in vzgojila v zavedne Slovence.

Zivela sta z delavci, ki sta jim tudi sama pripadala. Zato sta 1941 takoj vedela, kje morata biti. Njuna sinova Jože in Tone sta bila med prvimi partizani na Jelovici že julija 1941. Jože je padel na Obloviški planini 11. avgusta 1942, Tonček pa se je srečno prebil

skozi vse nevarnosti in se vrnil iz vojne. Priljubljen si je red narodnega heroja.

Medtem ko sta se sinova bojevala, je mati doma delala po navodilih OF. Težko je bilo biti mati dveh znanih prvih partizanov. Nemci so prihajali pogostokrat v hišo, preiskovali so jo in zasliševali. Nikoli ni klonila, kljubovala je nasilju.

Po osvoboditvi je svoje delo nadaljevala, veliko je naredila v raznih organizacijah.

Umrla je, stara 77 let, na svojem domu v Lescah.

Matija Otoničar

Pred kratkim je umrl, star osemindeset let, tovariš Matija Otoničar iz vasi Hrašče pri Postojni. Na zadnjo pot smo ga pospremili 1. marca na pokopališče k Fari-Hrenovic. Omahnili je po kratkotrajni bolezni.

Preden so ga vpoklicali k vojakom, kar se je zgodilo leta 1914, je delal na domači kmetiji. Ze novembra 1914 so ga Rusi na Karpatih ujeli. Kot ujetnik je delal pri grofih, nazadnje pa v rudniku železne rude Krivoj Rog v Ukrajini. Kot ujetnik se je 1917 vključil v Rdečo gardo in se udeležil bojev pri Odesi. Marca 1918 je zbolel, poslali so ga v bolnišnico in tam so ga ujeli Avstrijci, ki so po brestlitskem miru zasedli Ukrajino. Poslali so ga v njegov prejšnji polk, ki je bil nastanjen v Radgoni, od tam pa po okrevanju na fronto. Tam se je udeležil upora v Codroipu v Furlaniji.

Ko se je vrnil iz vojne, je bil spet kmet v domači vasi. Med ljudi je širil duha napredka, bil je ves čas zaveden Slovenec. V letih 1920—1922 je nabral 22 naročnikov za komunistične časopise ter precej prispevkov za rdečo pomoč. Avgusta 1941 pa se je vključil v OF. Po italijanski kapitulaciji Italije je postal član rajonskega odbora OF Podnanos in predsednik krajevnega narodnoosvobodilnega odbora za vas Hrašče.

Po osvoboditvi je sodeloval v družbenopolitičnem življenju kolikor mu je zdravje dopuščalo. Prejel je tudi sovjetsko odlikovanje za udeležbo v revoluciji.

Franc Karlin

Tovariš Franc Karlin se je rodil 8. IV. 1908 v Suhi pri Škofji Loki, umrl pa je 12. marca 1970.

Leta 1927 je maturiral na gimnaziji v Sentvidu leta 1934 pa je kot vojaški študent diplomiral na veterinarski fakulteti v Zagrebu. Se istega leta je prevzel dolžnost veterinarja pri 1. planinskem polku bivše jugoslovanske vojske v Škofji Loki in tam ostal do leta 1941. Nacisti so ga kmalu po svojem prihodu zaprli, najprej v Begunje, nato pa v Sentvid, toda se istega leta so ga izpustili. Zaposlil se je kot veterinar šentvidske občine, od 1942 dalje pa je bil začasni okrajni veterinar v Kranju. V NOV je vstopil 28. junija 1944. Sprva je bil veterinar pri komandi mesta Gorica, nato pri komandi Tolmiskega vojnega področja, nato pa pri komandi Kobariskega vojnega področja. Obenem je tudi zdravil živino kmetom. Nato je postal veterinar vojne oblasti 9. korpusa. Po osvoboditvi je bil veterinar 15. divizije, nato 1. divizije KNOJ, kasneje pa 9. divizije KNOJ. Od 1950 je bil namestnik komandanta veterinarskega šolskega centra v Ljubljani, leta 1955 pa so ga na lastno željo prevedli v rezervno kot podpolkovnika. Sprva je bil veterinarski inšpektor pri sekretariatu za kmetijstvo in gozdarstvo LR Slovenije, nato pa ravnatelj podkovske šole v Ljubljani. Kasneje je bil inšpektor pri »Emonik«, dokler ni bil 1969 upokojen.

Ostal nam bo v trajnem spominu.

Politični razgledi

S padcem Norodoma Sihanuka se ni spremenila le politična podoba Kambodže, marveč tudi predstava sveta o tem »pristanišču miru v gorečem jugovzhodnem delu Azije«. Kambodža je pod vodstvom Norodoma Sihanuka bila nevtralna država, nepričakovani padec njenega državnega poglavarja pa je pokazal, kako omahljiv je bil njen položaj, predvsem pa, da vojna zmerom okuži sosedo. Kamboška kriza je sicer izbruhnila 11. marca z manifestacijami v Phnom Penhu, ko so razbili veleposlaništvi DR Vietnam in začasne revolucionarne vlade Južnega Vietnam (s klici: »Umazni Vietkongovci, vrnite se domov!«), pripravljala pa se je že nekaj mesecev. Začela se je oktobra lani, ko je general Lon Nol prevzel položaj »predsednika vlade zadnje prilike«. Ta general, ki ga imajo za človeka pod vplivom ameriške kontrašpijonažne službe CIA, je tudi pripravil poročilo o navzočnosti čet južnovietnamske FNO v Kambodži. Bil je sovražno razpoložen do FNO, ta pa ga je obtoževala, da ga plačujejo Američani.

Poleg Lona Nola je imel Norodom Sihanuk še enega sovražnika: princa Sirika Mataka, tesno povezanega s kitajsko-siamskimi bančnimi in poslovnimi krogi, sicer pa pripadnika kraljevske rodbine Sisowath, ki izhaja iz istega debla kot Sihanuk, vendar iz nasprotno veje. Ta dva človeka sicer nista bila neposredna organizatorja »spontanih« manifestacij proti DR Vietnamu in južnovietnamski FNO, vendar pa jim nista nasprotovala, dasiravno jima je Sihanuk iz Pariza pošiljal drugačna navodila.

Tako se je začel spopad zaradi navzočnosti severnovietnamskih čet ter enot južnovietnamske FNO (ter veleposlaništva) na kamboškem ozemlju. V Kambodži je okoli 40.000 vojakov južnovietnamske FNO, sedež njene začasne vlade, bolnišnice, oporišča, med skoraj sedmimi milijoni prebivalcev pa je okoli 300.000 Kitajcev in 400.000 Vietnamcev. Ko je Sihanuk odšel na shujševalno kuro v Pariz, so njegovi nasprotniki sklenili, da ga odstavi, še preden se vrne domov. Iz Pariza je Sihanuk nameraval domov čez Moskvo in Peking (šlo je zato, da bi sovjetsko in kitajsko vlado zaprosil, naj posreduje, da DR Vietnam in južnovietnamska FNO ne bi več imela toliko vojakov na kamboškem ozemlju), tedaj pa so v Phnom Penhu pohiteli. Ko so Sihanuka odstavili, je svet presenečeno čakal, zakaj ni mu bilo jasno, kakšen položaj je v Kambodži: ali naj priznajo novi režim ali ne.

Po letu 1941, ko so francoske oblasti postavile na kamboški prestol mladega gojenca francoskega liceja Chasseloup-Laubat v Saigonu, je Norodom Sihanuk ves čas vodil zelo spretno in zapleteno politiko, polno odstopov, odstavitev in presenečenj. S spretno »plovbom« med Francozi, Angleži in Japonci med drugo svetovno vojno je dosegel, da se Kambodži ni zgodilo nič hudega in da je Francija potem priznala

Med dvema ognjema

neodvisnost Kambodže: leta 1953, se pravi leto dni pred ženevskim sporazumom o Indokini. V Ženevi so potrdili neodvisnost in nevtralnost Kambodže, leto kasneje pa je Sihanuk odstopil v korist svojega očeta Norodoma Suramarita, da bi se »še bolj zblizal z ljudstvom«. Ko je oče leta 1961 umrl, je Sihanuk spremenil ustavo Kambodže, jo proglasil za parlamentarno monarhijo ter postal njen izvoljeni poglavar. Vse politične stranke je združil v Ljudsko socialistično skupnost (Sangkum Reastr Niyum), južnovietnamskim partizanom je dal zavetišče na svojem ozemlju, kakor tudi severnovietnamskim četam, ki so varovale slovito oskrbovalno »Ho Si Minhovo pot«, ki vodi iz DR Vietnam skozi del Laosa in Kambodže v Južni Vietnam.

Toda kmalu se je pokazalo, da je takšna politika nevarna za Kambodžo: Vietnamci naj bi imeli popolno nadzorstvo nad kamboškimi provincami, v katerih so se namestili, razen tega pa so gverilske akcije FNO pritegovala kazenske pohode ameriške in saigonske vojske nad kamboške vasi. Nekateri opazovalci menijo, da je Sihanuk »preobrat na desno« posledica njegove nove analize po končnem neuspehu ofenzive FNO v letu 1968. To se je tudi ujemalo z njegovim globokim političnim prepričanjem, dasiravno se je delal naklonjenega liberalnim idejam, se je bal socialističnih sil tako v Kambodži kot zunaj domovine. Na referendumih je sicer dobival 95 odstotkov glasov, vendar menijo, da je bilo tako bolj zaradi oboževanja ljudstva kot zaradi politične naklonjenosti javnosti. Tako je bilo tudi mogoče razumeti Sihanukovo nenehno podpiranje konservativnega generala Lona Nola, kateremu je prav rad prisluhnil, ko je napadal »vmešavanja« Vietnamcev v kamboške notranje razmere. Ni mu bilo všeč, ker so Vietnamci podpirali kamboške komunistične gverilce, imenovane »rdeči Khmeri«.

V takšnih okoliščinah je laže razumeti Sihanukovo odločitev iz lanskega leta, ko je spet navezal diplomatske odnose z ZDA. Za te razmere je značilno tudi pisanje partijskega glasila »Sangkum« decembra lani: »ZDA dobro vedo, da bo tisti dan, ko bodo popolnoma zapustile azijski jugovzhod, tudi »začetek konca« za nevtralnost, neodvisnost in budistično Kambodžo«. Toda Sihanuk je še naprej »lepo ravnal z gosti« in sprejel načelo o konferenci, katere naj bi se udeležil tudi severnovietnamski premier Pham Van Dong. Konferenca naj bi bila maja meseca.

S tem pa krize ni preprečil. Prejšnja leta so doma čakali, da se Sihanuk vrne, preden začno ukrepati, ali pa so ukreпали po njegovih brzojavnih navodilih iz tujine — ali pa kar po željah, ki jih je izražal v intervjujih. Tokrat se ni zgodilo nič takšnega. Gospodarske težave so terjale nujne ukrepe, nasprotniki so sklenili ukrepati.

Gre tako za notranje kot zunanje politične razmere. Kamboška vojska ni zanesljiva podpora. Deli se na dve skupini, bogate konservativne oficirje, ki so zmerom delovali na varnem, ter revne plebejce, ki so bili zmerom neke v gozdovih. Policija je usmerjena skrajno desno, ljudstvo pa utegne glasno zahtevati tisto, kar je le mrnilo v Sihanukovih časih. Položaj utegnejo zaplesti še opozicijske sile.

Saigon in Bangkok sta zadovoljna z novim položajem v Phnom Penhu, Washington pa zaradi dosedanjih slabih izkušenj s Sihanukom ne ve, kaj naj stori. Prav mogoče je, da se v prevrat vmeša CIA, ki je doslej velikokrat ukrepala mimo vlade. Po drugi strani ZSSR in LR Kitajska nočeta priznati novega režima, DR Vietnam pa se utegne vmešati v Kambodžo, koder domača vojska, vajena lenuharjenja v miru, nima velike moči.

KOMENTATOR

„TV 15“ ZA MLADINO

Dobili smo televizijski sprejemnik

Bil je prvi spomladanski dan in že zgodaj zjutraj je posijalo sonce. Kazalo je, da bomo imeli lep dan. Hitro sem se odpravila v šolo, čeprav imamo v sobotah prostor. Pričakovali smo goste: bivše borce 10. SNOUB «Ljubljanske». Ko je bila vojna, so preživeli nekaj dni tudi v hribovski vasi Korinju. Ljudje so ji pomagali po svojih najboljših močeh prenašati tegobe vojne. V zahvalo za trud naših staršev so ti tovariši sklenili podariti naši šoli televizijski sprejemnik. V vasi ga nima še nihče in lahko si mislite, kako nestrpno in z veseljem smo ga pričakovali.

Kmalu po dvanajsti uri smo zaslišali glasove pred šolo in takoj smo vedeli, da so prišli naši gostje. Med borci je bila tudi gledališka igralka Vladoša Simčičeva. Televizijski sprejemnik so takoj prinesli v razred. Nato nam je tovariš Gaber povedal nekaj besed o novembru 1943 v Korinju, partizanski pesnik Milan Juričev-Jugov pa je prebral svojo pesem. Tudi Vladoša Simčičeva je recitala dve pesmi. Mi smo jim prav tako pripravili skromen kulturni program. Z nami so bili še nekaj časa, nato so odšli. Mi pa smo ostali v šoli in gledali — prvič — televizijski program, ki nas bo sedaj povezoval s širnim svetom. Za darilo se moramo zahvaliti vsem bivšim borcem «Ljubljanske brigade», posebno pa tovarišu Gabru, ki je predlagal našo šolo obdaritev.

PEPCA ŠINKOVEC

V spomin heroju Stanetu Žagarju

Vsako leto se spomnimo smrti narodnega heroja Staneta Žagarja, po katerem nosi ime tudi naša šola.

Rodil se je v Žagi pri Bovcu na Primorskem. Po poklicu je bil učitelj. Boril se je za pravice delovnih ljudi. Pred zadnjo vojno je služboval tudi na Gorenjskem. Ko je bil v Gorjah pri Bledu, je navezal stike z delavci jeseniške železarnice. Ker je postal politično sumljiv, so ga premestili v Dobravo. Tamkajšnji ljudje so ga kmalu vzljubili, saj je bil pošten in dober človek. Ko so ga hoteli oblasti zopet premestiti, so ljudje zbrali podpise in zahtevali, da ostane. Uspešno jim je le za nekaj časa. Kmalu zatem je dobil odpoved. To je bilo malo pred drugo svetovno vojno. Po okupaciji je postal eden glavnih organizatorjev ljudske vstaje na Gorenjskem.

Padel je 27. 3. 1942 pri Črnogrobju blizu Škofje Loke. Po vojni so prenesli njegove posmrtni ostanek v Dobravo, kjer ležita tudi njegova sinova — partizana.

SILVO PERKO

TE DNI

NARODNI HEROJ MIRO PERC—MAKS, ČLAN KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE IN PRVI KOMANDIR ZNANE STISKE CETE, JE PADEL 1. APRILA 1945 NA RAZPOTJU PRI VOJSKEM.

MIRO PERC JE IZŠEL IZ LJUBLJANSKE DRUŽINE, V KATERI JE BIL VELIKO OTROK. DELAL JE, DA SI JE LAHKO PRISLUŽIL DENAR ZA ŠOLANJE. PO KONČANI GIMNAZIJI SE JE VPISAL NA GRADBENI ODDELEK LJUBLJANSKE UNIVERZE, KJER JE KOT VODJA NAPREDNE STUDENTSKE MLADINE SODELOVAL V MNOGIH AKCIJAH. PO ZLOMU JUGOSLAVIJE JE POSTAL ORGANIZATOR PARTIZANSKIH ENOT IN SE TUDI ODLIKOVAL V BOJIH. KO SE JE LETA 1942 VRACAL V LJUBLJANO NA POSVETOVANJE GLAVNEGA STABA SLOVENIJE, SO GA ITALIJANI ZAPRLI IN ODVLEKLI V GONARS. POBEGNIL JE IN SE 31. AVGUSTA 1942 PRIKLJUČIL PRIMORSKIM PARTIZANOM. PADEL JE V ZADNJI NEMŠKI OFENZIVI.

NAGRAJENI PRISPEVEK

Mala Mojca in sedem partizanov

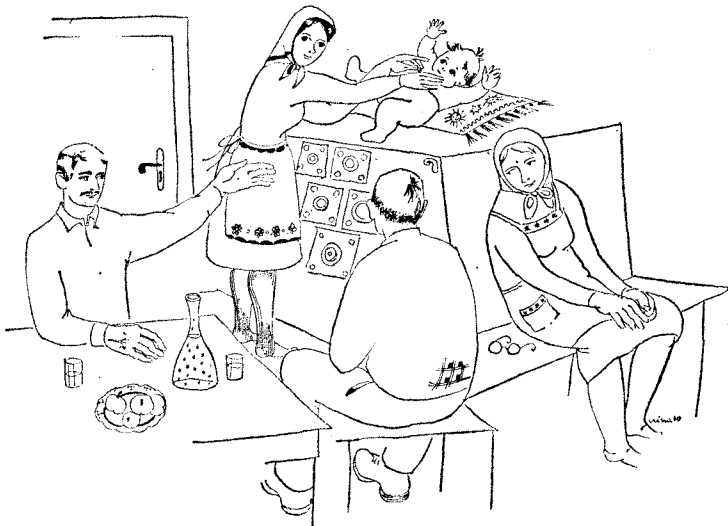
Ob dobrem domačem moštu je beseda spet stekla. Oče in njegov prijatelj — gospodar Krpač — sta začela obujati spomine na vojne dni. Tudi hči, ki je na peči previjala otroka, je prisluhnila. Krpač jo je nehote pogledal in se takoj nečesa domislil.

»Pa jo imam spet eno, ki bo kot nalašč zate, ki pišeš za mladinski kotichek v našem borčevskem listu,« se je Krpač obrnil k meni. »Vidiš to mlado ženo; ta naša Mojca je med vojnimi rešila sedem partizanov, pa čeprav se tokrat še zavedala ni, kaj je storila. Bilo je pozimi štiriinštridesetega leta...«

Pri nas se je že dalj časa zadrževala skupina partizanov, ki so iskali prostor za bunker. Dobro se še spominjam nekaterih izmed njih: Črna, Janka, Tone, Dušana in Tomaža. Saj veš, Ivan, tisti Tomaž, ki je sam razorožil četo belogardistov,« je Krpač pojasnjeval očetu. »Ti fantje so štiri dni prebivali pri nas. Po dnevi so delali bunker v grapi, k nam pa so hodili na kosilo in spat. Nekega dne, ko smo vsi sedeli za mizo, se je pri nas oglašil neki moj znanec. Ni mu ušlo, kaj delajo partizani, čeprav se je delal, kot da ga vse skupaj nič ne zanima. Ker smo ga dobro poznali, nam ni bil posebno sumljiv. Kljub temu so fantje sklenili, da bodo odslej bolj previdni. Domenili smo se, da bo žena vselej, kadar bo v hiši kaj narobe, izobesila belo rjuho. Saj je bilo tako, mami?« je Krpač pobaral gospodinjino, ki je ob peči zamaknjeno poslušala moževo pripoved.

»Tisti dan so se partizani zopet odpravili na delo. Še preden se je zmrčilo, so v hišo pridreli Nemci in belogardisti. Mati je hitro skočila po rjuho, a je bilo že prepozno. Takoj smo uvideli, da smo izdani. Zaman smo jim dopovedovali, da partizanov že več mesecev ni bilo v teh krajih. Nemce bi bili že nekako prepričali; belogardisti pa so si

lili v nas kot ose. Hišo so dobro zastražili in postavili na vseh štirih straneh mitraljeze. Drugi so sedli za mizo in ukazali prinesiti čaja in jedače. Hočeš nočeš smo jim morali postreči. Na nas pa so tako budno pazili, da se je bilo nemogoče premakniti iz hiše. Kljub temu sem premišljeval, kako bi o nevarnosti obvestil fante v grapi.

Narisala: IRINA RAHOVSKY

Blizala se je noč in vedel sem, da bodo vsak hip tu. Kaj bo z njimi, nam je bilo vsem jasno, saj je bila pred hišo čistina, s katere ne bi nihče ubežal živ. Ko sem že obupal, sem se spomnil male Mojce. Pogledal je hčerko, ji pomelil in nadaljeval: »Nekako sem ji dopovedal, naj steče k sosedu in prinese saharina, češ da ga je zmanjkalo; spotoma pa naj partizanom sporoči, da so v hiši Nemci. Nemci so Mojci dovolili ta sprehodek, saj jim ni prav nič dišalo piti grenkega čaja. Naprej, pa kar ti povej, Mojca,« je poprosil oče hčerko.

»Dobro se še spominjam, čeprav sem bila majhna,« je povzela besedo Mojca. »Ko sem pri-

la partizane. Nič hudega sluteti, so se približevali naši hiši. Ko so me zagledali, so takoj vedeli, za kaj gre. Od strahu sem bila nekaj časa kar tiho. Šele ko me je Tomaž vzel v naročje, sem povedala, da so pri nas Nemci. Nato sem jo hitro odkurila domov. Ko sem prišla v vežo, sem se spomnila, da sem pozabila na saharin. No, pa sem se hitro znaš-

tekla na planjavo, sem že zagledala,« se je namuznila Mojca, »rekla sem, da ga tudi pri sosedu nimajo...«

Krpač je ljubeče pogledal hčerko. Videlo se je, da je ponosen nanjo. Potem je zvitno dejal: »Vidiš, Ivan, če bi kaj dosti sitnaril, bi morali Mojci priznati dvojno štetje ha ha ha...« in še dodal: »Saj ne mislim tako resno!«

Vsi smo se smejali njegovi domisllici. Krpaču pa se je dobro zdelo, da je spet v središču pozornosti, kot takrat, ko so se pri njem ustavljali pogumni fantje — partizani, za katere je živel in delal.

IVO KRŽIŠNIK

Moja rojstna vas je veliko pretrpela

Moja rojstna vas Podlipovica je med narodnoosvobodilnim bojem veliko pretrpela. Izropana so bila mnoga gospodarska poslopja. V taborišča so odgnali okrog dvajset vaščanov in mnogi izmed njih so za vedno ostali v tujih deželah.

Partizani so prišli v našo vas že leta 1941. Zadrževali so se v gozdovih nad vašjo, kjer so imeli tudi bunker. Zbirali so orožje, vaščani pa so jim dajali hrano in zavetje. Prvi partizani in aktivisti v naši vasi so bili: študent Tone Lavrač, Vinko Kramar, pokojna Fani Drnovšek-Prebil, Iva Vidmar, narodni heroj Tončka Čec, Vera Šlander, moja strica Avgust in Feliks Sever ter še mnogi drugi.

Dne 27. aprila 1942 so Nemci vdrli v vas, ker so od nekega domačina zvedeli, da vaščani pomagajo partizanom. Najprej so prišli k Lavračevim. Preiskali so hišo in hlev, a ker niso ničesar našli, so odpeljali domačega sina Mirka. Tudi drugim kmetom, ki so živeli visoko v hribih, niso prizanesli. Tako so pri Podkrajnovih odpeljali očeta, mater, dva sinova in dve hčerki. Vrnila sta se

le oče Ivan Butja in dvanajstletni sin Rado. Mati, hčerka Vida in Ivanka ter sin Stanko so umrli v uničevalnem taborišču Auschwitzu, sina Tone in Janez pa sta padla v partizanih. Pri Janeževih so odpeljali mater, teto in hčerko. Vrnila se je le hči Lojzka. Odgnali so tudi Košakovca očeta, mater ter tri sinove in dve hčerki. Dva sinova so ustrelili, oče, mati in ena hčerka pa so umrli v taborišču. Vsi imenovani so bili najprej zaprti v Ptujskem gradu, nato pa so jih odgnali v Auschwitz. Izdajstva pa še ni bilo konec! Proti koncu meseca aprila so Nemci zopet prišli v Podlipovico. Ničesar niso našli, zato so odpeljali Lavračevega sina Tonea. Tone je Nemcem ušel ter z vklepanimi rokami pribežal v partizane, kjer je bil kmalu zatem v boju smrtno ranjen. Nemci so se maščevali tako, da so odpeljali v taborišče Tonetovega očeta — ugodnega vaščana Ivana Lavrača — in komaj petnajstletnega brata Lojzeta. Nobeden od njiju se ni vrnil.

Da, hudo je bilo tiste dni v Podlipovici...

OLGA REMS

KRAMLJANJE

Draga tovarišica urednica!

Hvala za pisemce. Z besedami, ki ste jih v njem zapisali, ste me zares spravili v zadrego. Kar hudo mi je bilo! Za osmi marec sem pravzaprav čestitala teti. Obiskala sem jo in tudi zahvalila se mi je. Potem mi je povedala nekaj spominov iz vojnih dni. Prosila me je, naj o tem ne pišem, in ustregla sem ji. Zgodbico sem prikrojila po svoje in tudi ime »Murnova mama« sem si izmislila. Verjemite mi, da s tem nisem hotela storiti nič hudega. Zdi se mi, da je še veliko žena in mater, ki so v vojni zgubile svoje najdražje. Moj prispevek je bil namenjen vsem njim! Najbrž je to — gledano z vašimi očmi — velika napaka. Obljubljam, da se to ne bo več ponovilo. Upam, da bom s »presenečenjem« napako popravila. Prihodnjič ga bom poslala in morda še tetino pripoved povrh.

Prejmite lep pozdrav!

MARJANCA ŠARLOHAR
Dolenjske Toplice 85
p. Dolenjske Toplice

Draga Marjanca!

Mnogo slovenskih mater in žena je v času narodnoosvobodilnega boja izgubilo svoje najdražje in prav je, da se jim oddolžite, pa naj bo to na kakršenkoli način. Enega izmed njih vam nudi »TV 15...« Naj vam ne bo žal truda in korakov, saj vaše misli — vedno zapisane tako pristrano in iskreno — sežejo do srca. Tak je bil tu tvoj prispevek! Samo to, kar si zapisala v pisemcu danes, bi morala uvodoma povedati v pisemcu »Murnova mama« in zadrege bi ne bilo. Zadostovala bi tudi oznaka »črtica«. Kljub temu si nagrado pošteno zaslužila in zaradi tega, draga Marjanca, lahko mirno spiš.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana tovarišica Milena!

Predstavljam vam se z zgodbi o kurirčku, ki sem ji dala naslov »En dan v potoku«. Najbolj se bojim kritičnih bralcev in tega, da bi ne zavrgli neprebranega pisemca. Vaš list mi zelo ugaja. Stran za mladino preberem do zadnje vrstice, saj mi pove veliko novega in zanimivega.

Vas zelo pozdravlja!

MARINKA ŠTRAJNAR
Dol. Gradišče 5
p. Dolenjske Toplice

Draga Marinka!

Pisemce sem prebrala, pohvale od bralcev, namenjene sodelavkam in sodelavcem »TV 15« za mladino« pa kar dežujejo... Tudi tvoj prispevek bo prišel na vrsto, samo za kanček potrpljenja te prosim.

Lepo pozdravljena!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE«
VAŠA TRIBUNA. ZATO
PISITE!

Okrogle in oglate

TOZI SE MU PO AVTORITATIV. NOSTI (uveljavljanju vpliva, oblasti). Zahodnonemški kancler Willy Brandt ima sinove, ki se zelo »svobodno« ve. dejo. Uredniku časopisa »Stern« je rekel v intervjuju: »Mene nimajo ne v družini ne v stranki za pretirano avtoritativnega...«

IN VENDARLE — »SORODNIKI« Mirko Kovač, pisatelj in pisec nove zabavne televizijske serije »SORODNIKI« (»RODJACI«), ki jo prenaša iz Beograda tudi naša TV, je dobil nov avto, bel — mercedes. Avta pa si ni kupil, kakor bi utegnil kdo misliti, s honorarjem, ki ga je od TV prejel za »SORODNIKE«. Sploh ga ni kupil. Darovali so mu ga neki njegovi — sorodniki, ki živijo v tujini... Menda so hoteli pokazati, da niso takšni, kakršni so sorodniki v njegovih televizijskih nadaljevalkah...

SKOTSKI (NAJBILIZJI) SORODNI. Kl... Neka Skotinja se je, po zdravniškem pregledu, vrnila domov in rekla možu: »Doktor mi je priporočil spremembo zraka!« »Prav neverjetno, kakšno srečo imaš,« ji je odgovoril mož, »ravno noč je začel pihati mrzel veter!«

V PRICAKOVANJU JAVNE RAZ. PRAVE... Slikar Tischbein se je kdaj pa kdaj vneto ukvarjal tudi s proučevanjem človeškega obraza in njegovih potez. Njegova navada, v človeških obrazih iskati in proučevati živalske poteze, se je sprevrgla v pravo pravcato manijo. Nekega dne je v Napoliju srečal doktorja Domeyerja. Nekaj dni prej je Tischbein spoznal tega zares pomembnega znanstvenika na neki večerji. Ob ponovnem srečanju mu je, ves iz sebe od navdušenja, krepko stisnil roko in veselo vzkliknil: »Dragi prijatelj, šele zdaj sem potuhtal! Vi niste pes! To je bila velika zmota. Vi ste — vol!«

OHRIDSKA GOBA je po svoji sestavi edinstvena na svetu. Edini njeni sorodniki živijo v Bajkalskem jezeru in v nekaterih drugih sibirskih jezerih.

VAS Z ENO SAMO HIŠO. V Kozarnici, vasi pri Srdulici, so pred vojno gojili koze. Ta, tedaj precej velika vas, ima danes eno samo hišo, v kateri živi Bora Ristić s svojo družino. Kozarnica stoji na pobočju Vardenika. Med vojno so bolgarski okupatorji vas požgali in vse prebivalce pobili. Vaščani so bili, malone vsi brez izjeme, privrženci narodnoosvobodilnega gibanja. Od preživelih se je vrnil v vas in zgradil novo hišo edinole Bora Ristić, ki se ukvarja s svinjerejo, svinje pa krmi v glavnem z bukovim žirom.

TRANSIBIRSKA PROGA. Doslej so elektrificirali več ko polovico te proge, t. j. 5.467 km in sicer od Moskve do Bajkalskega jezera. Elektrifikacijska dela na progi od Bajkalskega jezera do Vladivostoka — končne postaje na Vzhodu — se nadaljujejo s pospešenim tempom.

DA BOLEHAJO KITI ZA STEVILNI MI BOLEZNIMI, KI MUCIJO TUDI CLOVEKA. Kite neke vrste pogosto bolijo zobje, drugi pa imajo pogostne kronične anginozne težave. Nekd kiti pa bolehaajo — ne tako poredkoma — na ledvičnih kamnih. Po mnenju znanstvenikov bi bilo zelo koristno ugotoviti, kako se kiti borijo zoper te bolezenske nadloge, ker bi to utegnilo pomagati tudi človeku.

NE NAVITA URA... Bivši predsednik Francije general de Gaulle je nekdanj dejal: »Imeti pravilna mnenja, ki jih ne upoštevam, je prav tako, kakor pravilno naravnati kazalec na uri, ure pa ne naviti...«

TUDI ANGLEZEM ZOB CASA NI PRIZANESEL... V londonskih avtobusih je namreč moč prebrati opozorilo tele vsebine: »Gentlemanu se ne spodobi delati se, da spi, ko opazi poleg sebe človeka, ki čaka na sedež.«

O TUJI IN DOMAČI KRITIKI... Pisatelj Mladen Oljača je na vprašanje, zakaj mu kritiki oporekajo pismenost, odgovoril: »Ker ne znajo tujih jezikov ter ne berejo tujih kritik, ki zelo hvalijo moja dela.« Kakor da je tuja kritika vredna več ko domača!

Prav nenavadno in nadvse zanimivo je, da se je največji in najimenitnejši podvig francoskih rodoljubov posrečil človeku, ki je bil popoln tujec v vohunskih krogih in ki ni poznal niti najosnovnejše vohunske tehnike — na primer uporabe nevidnega črnila ali šifriranih poročil. René Duche, glavni junak naše današnje zgodbe iz zgodovine vohunstva, je veljal samo za dobrega dekoraterja in odličnega tapetnika: bil je sposoben obrtnik in nič več.

V Caenu (zg. Kan, glavno mesto departmaja Calvados v severozahodni Franciji), kjer je živel in delal, se je kmalu povezal z odporničkim gibanjem ter mu posredoval informacije, ki jih je nabiral, kadar je delal v stanovanjih nemških oficirjev. Član odporničkega gibanja je bil od vsega začetka, zakaj menil je, da je to njegova državljanska dolžnost. Vendar mu ni bilo do tega, da bi imel kakšno pomembno vlogo ali da bi si pridobil uradna odlikovanja. Toda imel je veliko vlogo, ki zanj ni dobila nikakršne nagrade. Umrl je za infarktom leta 1947 in v časopisih ni izšla niti vestička o njegovi smrti. Pisatelji in novinarji so ga »opazili« šele pozneje, ko so začeli raziskovati podtalno gibanje.

Maj 1942. Združene države Amerike so bile v vojni že šest mesecev, Hitlerju pa se je zazdelo, da bi bilo dobro zgraditi Atlantski zid, obrambne naprave, ki naj bi preprečile nasprotniku izkrcanje na francosko obalo. Hitler je vedel, da Stalin pritiska na zavezniške, naj odpro drugo fronto, zato se je hotel zavarovati. Organizaciji Todt je ukazal, naj med Biarritzom in Claisom zgradi grozovanski kompleks bunkerjev, ovir in topniških postojank, ki je dobil ime Atlantski zid.

Sekcijo Todt v Caenu je vodil major Schnedderer. Kazno je bilo, da je major ravno zaradi tega, ker je opravljal tako odgovorno delo, hotel imeti kar se da udobno pisarno. Zahteval je, da

mu jo uredijo na moč elegantno. Pred očmi mu je prišel naslov imenitnega tapetnika Renéja Duchez. Dne 8. maja 1942 se je moral Duchez oglašiti na sedežu organizacije Todt v Caenu.

Duchez je prinesel s seboj vzorce in jih razložil po majorjevi mizi. Ko si je Nemec izbiral, je Duchez pregledoval staro tapetniško delo, nato pa se je zadržal skozi okno. Šlo mu je za to, da bi si zapomnil kaj koristnega, kar bi pozneje mogel povedati tovarišem iz odporničkega gibanja. Toda kaj naj bi prinesel z obiska v majorjevi pisarni? Splošen vtis, kakšno nepomembno podrobnost, nič več. Toda morebiti bi bilo tudi to koristno.

Toda naključje je hotelo, da se je Duchez znašel v pisarni majorja Schnedderja v pravem trenutku. Ko je gledal skozi okno, je v pisarno stopil nižji oficir, položil na mizo zavoj dokumentov in odšel. Schnedder je pogledal dokumente, se za trenutek zamislil, nato pa poprosil Duchez, naj ga počaka, ter šel narekovati pisarno v sosednji pisarno.

Tapetnik je skočil k pisalni mizi in pobrskal po dokumentih. Šlo je za zemljevide, zaznamovane z nešteto barvnimi puščicami. Ni bilo potrebno, da bi človek moral obiskovati tečaj Deuxième bureauja, da bi vedel, kaj je na zemljevidih: šlo je za Atlantski zid. Duchez je prepoznal zemljevid normandijske obale, na njem pa znamenja, ki so pomenila utrdbe, strelske jarke, skladišča streliva itd.

Izgubiti ni smel niti trenutka, zakaj Schnedderer bi se utegnil nenadoma vrniti. Duchez je s tresočimi rokami pograbil enega izmed dokumentov in ga potisnil za ogledalo na steni. Potem se je vrnil k oknu ter opazoval tovarnjake in motocikle, ki so vozili spodaj.

Čez nekaj časa, ko se je major Schnedderer vrnil in se usedel za pisalno mizo, je bil Du-

chez popolnoma miren. Majorju je pojasnil to in ono o delu, ki naj bi ga opravil v njegovi pisarni, ter obljubil, da se bo čimprej lotil opravila. Oglašil da se bo v ponedeljek, torej čez pet dni.

Ko je prišel domov, je poljubil ženo in otroke, vendar ni niti namignil na tisto, kar je doživel v majorjevi pisarni. Menil je, da družine ne gre vznemirjati s takšnimi stvarmi. Popoldne se je odpravil na sprehod, vendar se ni mogel pomiriti. Do konca tedna je bil ves živčen vendar pa žena ni mogla izveči iz njega, kaj ga tako muči.

V ponedeljek zjutraj je tapetnik René Duchez prišel v pisarno majorja Schnedderja z orodjem in vsem drugim, kar je potreboval za svoje delo. Ni hče ga ni nič vprašal, zato je sklepal, da ni nič narobe. Toda odnesti je bilo treba zemljevid, ki ga je bil pred petimi dnevi zataknil za ogledalo.

Bil je precej presenečen, ko so mu povedali, da mora major Schnedderer nenadoma v Berlin in da ga bo na poveljstvu Todt v Caenu zamenjal major Keller. Menil je, da mora major Schnedderer v Berlin na zagovor zaradi ukradenega zemljevida in da major Keller bržkone ne bo za to, da bi pisarno olepšali.

Pomiril se je, ko je zvedel, da lahko opravi svoje delo. Žvižgaje je začel praskati stare tapete z zida, pisarna je bila prazna, v sosednji sobi je tajnica vneto tipkala. Duchez je kmalu prižvižgal in pripraskal do ogledala, jadrno vzel izza njega zemljevid, ga nekajkrat preganil in napisal nanj nekaj števil. Tako ne bi nihče posumil: menili bi, da si je Duchez zapisal nekaj števil, ki jih potrebuje za svoje delo.

Zvižaja se mu je posrečila. Duchez je do konca dne opravil svoje delo in Nemci so mu celo čestitali. Toda opravil je tudi vohunsko dejanje, za katero bi mu lahko čestital vsak poklicni obveščevalec.

Duchezova vdova. Pred njo na mizi je moževa fotografija.

Tedaj so nastopili tudi poklicni obveščevalci, ki pa so imeli precej lažje delo kot caenski tapetnik. Čez teden dni je zemljevid prišel v London, kar je poskrbela podtalna degolistična skupina »Confrérie Notre-Dame«, ki jo je vodil polkovnik »Rémy«.

Na zemljevidu so bile utrdbe med Cherbourgom in Honfleurjem na normandijski obali: bunkerji, položaji za metalice plamenov, za topove vseh vrst, skladišča streliva in živeža, telefonske linije, minska polja, dometi sleherne baterije. Vse je bilo izdelano zelo natančno.

Bati se je bilo le tega, da bi Nemci opazili krajo in seveda potem spremenili načrte. Zavezniški oficirji so menili, da je nemogoče, da Nemci ne bi opazili Duchezove tatvine. Toda zgodilo se je neverjetno. Inženirji in tehniki iz organizacije Todt so se tako balj kazni, ki bi jih doletela, da o tatvini niso obvestili ne Wehrmachta ne gestapovcev. Še več: niti preiskave niso temeljito opravili. Sum je padel na nekega elektrika, ki je tako kot Duchez delal v poslopu Todt, toda zaslišanja bržkone niso opravili tako temeljito, kot je bila sicer navada pri Nemcih, tako da niso zvedeli ničesar. Sicer pa tudi niso marali preveč dvigati prahu. Šele čez dve leti, ko so bile utrdbe zgrajene po načrtu, ki ga je izmislil Duchez, so gestapovci nekaj zasluhtili, vendar so tudi kmalu opustili preiskavo.

Nemci so gradili Atlantski zid, zavezniški pa so z letalskimi posnetki »nadzorovali« njihovo delo: ali gre res po načrtih. Tako so imeli vse podatke o utrdbah na normandijski obali, kjer so pozneje izvedli največje izkrcanje v zgodovini človeštva.

Rene Duchez je lahko videl, kakšne sadove je obrodilo njegovo delo, ni pa jih užil. Umrl je prekmalu, zakaj pozneje so o njem pisali vsi, ki so raziskovali odporniško gibanje, in prav gotovo bi dobil kakšno odlikovanje.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Nacistični krožek v Salzburgu

Lepo staro mesto Salzburg, ki je dobro znano po vsakoletnih mednarodnih slavnostnih igrah, se v zadnjih letih proslavlja tudi zato, ker je tako blizu nemške meje. Postaja namreč vse bolj shajališče nekdanjih visokih hitlerjevskih funkcionarjev, predvsem ese-

sovskih oficirjev, ki imajo tam svoj »salzburški krožek«.

Poglavitna naloga tega krožka je, varovati nekdanje vojne zločince pred zaslužitimi kaznimi. Pred raznimi procesi proti takim zločincem zbirajo v tem krožku priče, navodila, zagovore in jih pošiljajo na vse

strani, a vse to v največji tajnosti.

Ta »salzburški krožek« vodi general poročnik Adolf von Bomhard, nekdanji personalni načelnik vodje rajha in vse-mogočnega gestapo Himmlerja, ki še vedno žaluje za tistimi časi, ko je bil v Berlinu Himmlerjeva desna roka. Njegova glavna naloga je, prati Himmlerjevo policijo in zagovarjati oziroma opravičevati množične umore. Drugi pomembni član »salzburškega krožka« je nekdanji visoki esesovski oficir Willy Papenkort. Do svoje aretacije v letu 1960 je bil glavni policijski komisar mesta Kassel. Toda že leta 1963 so ga zaradi »pomanjkanja dokazov« oprostili. Med vodilne člane krožka sodita tudi polkovnik Franc Gansinger, ki je bil med vojno policijski oficir skoraj na vseh frontah, a po vojni je pri avstrijski žandarmeriji napredoval v polkovnika.

Med pomembne člane tega krožka prištevajo tudi polkovnika varnostne policije dr. Alojza Kühnha, ki je bil komandant odseka v Mariboru in tam preganjal partizane in druge udeležence NOB. Čeprav je bil leta 1945 nekaj časa zaprt, je bil pozneje nameščen pri avstrijski finančni upravi in je tu napredoval do dvornega svetnika in namestnika dunajske finančne direkcije. Tudi Anton Barfus, namestnik komandanta žandarmerije za Štajersko, sodi med pomembne člane »salzburškega krožka«.

JOHANN MÜLLER, Dunaj

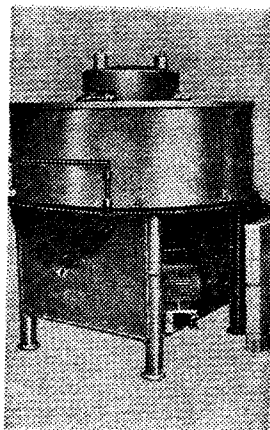
Obrtno podjetje

»O B R T N I K« PREBOLD

izdeluje krožne betonske mešalce v velikosti 500 litrov z električnim motorjem 380 W.

Mešalec je primeren poleg mešanja betona, tudi za mešanje malte. Uspešno ga uporabljajo izdelovalci betonskih zidakov.

Prodajna cena 9.750.— Ndin

POVEJTE SVOJEMU ZNANCU

naš naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10. Na ta naslov naj piše, da se naroča na »TV 15«.

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec Ljubljana. Beethovnova 10 kot glasilo ZZZ NOV Slovenije in ZRVS Slovenije — Tisk in kličje: CGP »Delo« Ljubljana Pomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina: 22 dinarjev — Posamezna številka stane 50 par — Za inozemstvo stane 50 dinarjev — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun štev. 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tiskarstvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo